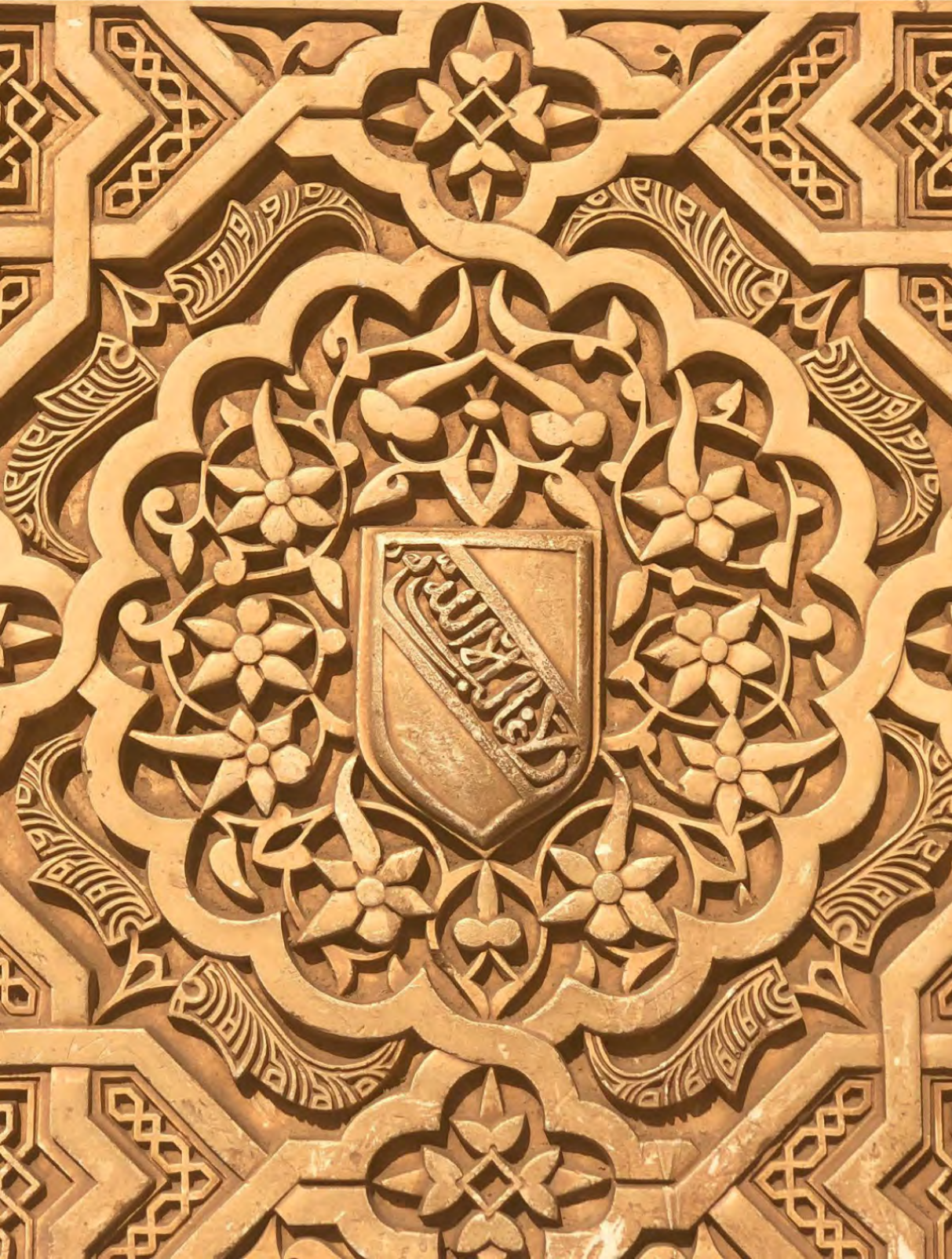

somuncubaba

AYLIK İLİM KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ YIL: 30 • SAYI: 279 • OCAK 2024 • ISSN:2791-9595

Endülüs'ü
Aydınlatan
Kur'ân Uzmanları

Ali AKPINAR

Dünyaya İbret
Penceresinden
Bakmak

Mahmut KAPLAN

Kadim Bir İlim ve
Medeniyet Merkezi:
Endülüs

M. Nihat MALKOÇ

Endülüs
İslâm Devleti

M. Nuri YARDIM

Dünya
Bir Yol
Biz Yolcu

Erol AFŞİN

ISSN:2791-9595

9 771302 080076 00267

HULÛSİ
EFENDİ'NİN
DİLİNDEN

Öğütler Hutbeler

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin 1945-1987 tarihleri arasında Şeyh Hamid-i Veli Camiinde İmam-Hatiplik yaparken vermiş olduğu hutbelerinin toplandığı kitap Aykut Burak Şimşek tarafından seslendirildi, Divan Radyo'dan dinleyebilirsiniz.

["www.divanradyo.com"](http://www.divanradyo.com)

sitesinden dinlenebilecek radyonun Android ve ios uygulamaları da bulunmaktadır.

Endülüs'te İslâm Medeniyeti

Tarih boyunca Müslümanlar, dünyanın değişik topraklarında kurdukları devletlerle İslâm medeniyetini yayma mücadelesi vermişlerdir. Bu mücadelelerden biri de sekiz asır boyunca varlığını sürdüren ve günümüzde hâlâ etkisi hissedilen Endülüs Devleti'nin kuruluşudur. Endülüs, Emevî valisi Musa b. Nusayr ve komutan Tarık b. Ziyad'ın liderliğindeki Müslüman fâtiher tarafından fethedilmiş ve ardından başlayan yoğun çabalarla büyük bir medeniyet inşâ edilmiştir. Farklı din, dil ve ırkları bir arada idare etme başarısıyla önem kazanan Endülüs, Avrupa tarihinde köklü değişikliklere yol açmıştır.

Fetih sonrası Endülüs, siyasî çalkantılara rağmen Müslümanlar tarafından hızla yeniden inşâ edilmiştir. Bu süreçte Endülüs, bilim, sanat ve mimarî alanlarda önemli gelişmelere sahne olmuş, yetiştirdiği bilim insanlarıyla da dikkat çekmiştir. Müslümanlar, yaklaşık sekiz asır boyunca Endülüs'ün dört bir yanına binlerce cami ve mescit gibi İslâmî eserler inşâ etmişlerdir. Ancak, Hristiyan işgali sonrasında bu eserlerin çoğu kiliseye çevrilmiş ya da orijinal amaçlarından farklı şekillerde kullanılmıştır.

Endülüs'ün mimarîsini iki dönemde incelemek mümkündür. Fetih sonrası X. yüzyıla kadar devam eden inşâ süreci, tipik basit Arap mimarîsi özelliklerini taşımaktadır. Ancak, X. yüzyıldan itibaren Hint, Mısır ve Roma etkileri daha belirgin hâle gelmiştir. Kurtuba Ulu Camii gibi eserlerde daha sade bir mimarî tercih edilirken, X. yüzyıl sonrasında Alkazar, Giralda ve özellikle Elhamra gibi yapılar, dekoratif öğeler, figürler ve hat sanatlarıyla dikkat çeken bir mimarî anlayışı benimsemiştir.

Endülüs mimarîsinin günümüze ulaşabilen önemli eserlerinden biri olan Kurtuba Ulu Camii, inşâsı 786 yılında I. Abdurrahman tarafından başlatılan bir camidir. Zaman içinde çeşitli eklemeler ve değişikliklerle orijinal formundan uzaklaşarak günümüzdeki görkemli hâlini almıştır. Bu muazzam eser, mimarîsiyle güçlü, bilgili ve zengin bir toplumun ihtişamını gözler önüne sermektedir. Kiliseye çevrildikten sonra bile, Kurtuba Ulu Camii, tüm zarâfeti ve görkemiyle ayakta durmaktadır.

Endülüs'te İslâm hâkimiyetinin son temsilcisi olan Nasrîler Devleti, Gırnâta Sultanlığı olarak da bilinir. Bu küçük topluluk, toprak ve nüfus bakımından küçük olmasına rağmen, İslâm ve dünya sanatının en büyük ve zarif eserlerinden birini ortaya koymada büyük bir başarı elde etmiştir. Bu muazzam eser, ünlü Elhamra Sarayı'dır. Elhamra, Gırnata'ya tepeden bakan geniş bir tepe üzerine inşâ edilmiş, kale sarayı konseptini yansıtan nadide bir eserdir. Sağlam surlar, yüksek kulelerle çevrili olan bu saray, üç bölümden oluşmaktadır. En yüksek kısımda emir ve haremi, batısında askerî garnizonu, doğusunda ise idarecilerin ve esnafın ikamet ettiği şehri içermektedir. Elhamra, kıza çalan kil harcının renginden dolayı "hamra" olarak adlandırılmıştır ve bu saray, sadece Endülüs mimarîsi için değil, aynı zamanda İslâm sanatı için de büyük bir gurur kaynağıdır.

Elhamra, ince işçilikle süslenmiş İslâm medeniyetini temsil eden muazzam bir saraydır. Sarayın içindeki avlulardaki havuz-kanal plânlaması ve bitkilerle bütünleşmesi, göz kamaştırıcı bir manzara sunmaktadır. Bazı tahribatlara rağmen, dünya çapında bir üne sahip olan Elhamra, ihtişamından hiçbir şey kaybetmeden geçmişe ışık tutan bir eser olarak günümüzde hâlâ varlığını sürdürmektedir. İslâm sarayları arasında en iyi durumda olanlardan biri olarak kabul edilen bu saray, geçmişin büyüleyici atmosferini günümüze taşımaktadır. Maziden âtiye İslâm medeniyetinin her zerresi korundukça göğsümüz kabarmakta, içimiz aydınlanmaktadır. Maalesef buralara, düşman ayağının değmiş olması da yürekleri parçalamaktadır.

Kurucusu

A. Şemsettin ATEŞ

Yaygın Süreli - I-ISSN:2791-9595

Yıl: 30 Sayı: 279 - Ocak 2024

Yayın Tarihi: 01 Ocak 2024

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Adına
İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Kemal DEMİR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
M. Hulûsi ERDEMİR

Yayın Editörleri
M. Nazmi DEĞİRMENÇİ
Hulusi KESKİNTEPE

Yönetim Yeri:
Çamlıca Basın Yayın Eğitim Sağlık Turizm İnşaat
San. ve Ticaret A.Ş.
Zâviye Mahallesi Hacı Hulûsi Efendi Caddesi No: 89
44700, Darende / MALATYA
Tel: (0422) 615 15 54 • Faks: (0422) 615 28 79
www.somuncubaba.net • bilgi@somuncubaba.net

Grafik Tasarım

Es- Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı

Dergimizi, Web Sayfamız ve Mobil
Uygulamalarımız Üzerinden Okuyabilirsiniz:

android

ios

12

İmam Rabbânî'nin Cihâda Dâveti

 Kadir ÖZKÖSE

"Fetih şuurunun canlı tutulması, cihat ruhunun güçlü kılınması, güçlü toplum olma anlayışının devam ettirilmesi, farkındalık bilincinin canlı tutulması gerekmektedir."

22

H. Mevlânâ'ya Göre İnsan

 Ramazan ALTINTAŞ

"Varlığın bilgisini kavrayan insan, hem biyolojik ve rûhî yapısından ve hem de kendisini çevreleyen dış dünyadan hareketle Allah'ı bilme imkânına her zaman sahiptir. Yüce Allah kendi sanatını göstermek için evreni, kendi Zat'ını göstermek için de insanı yaratmıştır."

Somuncu Baba Dergisi'nin içeriğinde bulunan yazılar ile ilgili çıkabilecek olan hatalı bilgilerden dolayı dergi herhangi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Yazıların sorumluluğu yazarlarına ilanların sorumluluğu ise reklam verenlere aittir. Dergimizde bulunan fotoğrafların ve görsellerin kullanılması ve kopyalanması yasaktır. Yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Somuncu Baba Dergisi'nin bütün telif hakları Çamlıca A.Ş.ne aittir.

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK / Prof. Dr. Ali YILMAZ
Prof. Dr. Sebahat DENİZ / Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ
Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN / Prof. Dr. Ali AKPINAR

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ / Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞİRGİL / Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE
Prof. Dr. Mahmut YEŞİL / Prof. Dr. H. İbrahim ŞİMŞEK

06

Endülüs'ü Aydınlatan Kur'ân Uzmanları

Ali AKPINAR

"Endülüs tarihe mal olmuş olsa da Endülüs tefsir ordusunun ölümsüz eserleri hâlâ yaşamakta ve günümüz insanını ısıtmaya ve ısıtmaya devam etmektedir. Zira o eserler eskimeyen pörsümeyen ilahî Kelâm'dan beslenmektedir."

42

Kadim Bir İlim ve Medeniyet Merkezi: Endülüs

M. Nihat MALKOÇ

"Endülüs, İslâm kültürünün sentezlendiği kadim bir coğrafyadır. Zulme karşı direnişin sembolüdür. Sekiz asır hüküm süren bu sıra dışı kadim medeniyet, çağa altın mührünü vurmuştur. Avrupa, insanî nefesleri buradan soluklanmıştır."

34

Faturayı Dindarlara Kesme Yanlışlığı

Enbiya YILDIRIM

"Her olumsuzluğun faturasını Müslümanlara kesme yaklaşımına göre, mü'minlerin geri kalmalarının en büyük nedenlerinden biri de yanlış kader anlayışıdır."

Endülüs'te İslâm Medeniyeti	1
Kemal DEMİR	
Endülüs'ü Aydınlatan Kur'ân Uzmanları	6
Ali AKPINAR	
Can İçinde Can Saklanır	11
Bestami YAZGAN	
İmam Rabbânî'nin Cihâda Dâveti	12
Kadir ÖZKÖSE	
Dünyaya İbret Penceresinden Bakmak	18
Mahmut KAPLAN	
Hiz. Mevlânâ'ya Göre İnsan.....	22
Ramazan ALTINTAŞ	
Hakîkaten Ârif Olup Mârifete Kavuşmak	26
Musa TEKTAŞ	
Cümle Yusuflar Güzeli	32
Vedat ALİ TOK	
Faturayı Dindarlara Kesme Yanlışlığı.....	34
Enbiya YILDIRIM	
Aziz Şehitlerimize	41
Ramazan PAMUK	
Kadim Bir İlim ve Medeniyet Merkezi: Endülüs	42
M. Nihat MALKOÇ	
Terzi Baba ve Gönül Dilinden Mesajları.....	48
Fâtih ÇINAR	
Osmanlı Toplumunun Renkli Dünyası	52
İsmail ÇOLAK	
Gerçek Arkadaşlık	56
Rasul KESENCELİ	
Endülüs Kırmızısı	61
Halil GÖKKAYA	
İnandığımız Gibi Yaşamalıyız.....	62
Mehmet SOYSALDI	
Müstezad Gibi.....	65
Bekir OĞUZBAŞARAN	
Merhameti Doğru Okumak	66
Erol AFŞİN	
Burda Zaman	69
Ahmet Sam BENLİ	
Yedi Pîrin Beldesi Buhârâ.....	70
Hamit DEMİR	
Vakıfların İktisâdî Hayatın Gelişmesine Etkisi.....	74
Yusuf HALICI	
Herkes Ektiğini Biçer.....	76
Aydın BAŞAR	
Endülüs İslâm Devleti	80
M. Nuri YARDIM	
Misk Kokulu Gül Çiçeklerimiz	86
Ali ÖZKANLI	

قاشك مجربانه سجده ايدنلر قامت اينمز لر
 سنيك سوزاي زلفله كيمك باغلافس گزداني
 سنيك بر كز نگاه شمينه هم دوست اولان دلائر
 سنيك بخانه معناده رن سوسندك وار كيم
 حرام گوزلرك شاهلار جهان وارين يفره
 يوزنن غيري بر و خيمه طور ده طاعت اينمز لر
 دوشوب شجرايه بر زم فرقتلر راحمت اينمز لر
 جكرب محنت قاينوكن غيره غرض مباحث اينمز لر
 لب لعلكدن اور گر اكل و مشرب عادت اينمز لر
 نه عادت اندره كيم غيري شمع غارت اينمز لر

خدايي ياده ايج محبوب الدن هست و موصوف اول
 كه هستيار اولان بو زمه حبيب عادت اينمز لر

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi (k.s.)

1. Kaşın mihrâbına secde edenler kâmet etmezler
Yüzünden gayrı bir veche durup da tâat etmezler
2. Senin sevdâ-yı zülfüne kimin bağlansa gerdâni
Düşüp sahrâyâ bir dem fırkatınla râhat etmezler
3. Senin bir kez nigâh-ı çeşmine hem-düş olan diller
Çekip mihnet kapından gayra arz-ı hâcet etmezler
4. Senin meyhâne-i ma'nâda rind sermestlerin var kim
Leb-i la'linden özge ekl ü şürbü âdet etmezler
5. Harâmî gözlerin şâhâ eder cân varını yağmâ
Ne âdet anlara kim gayrı şeyi gâret etmezler
6. Hulûsî bâde iç mahbûb elinden mest ü medhûş ol
Ki hüsyâr olanı bu bezme cezb-i hâlet etmezler

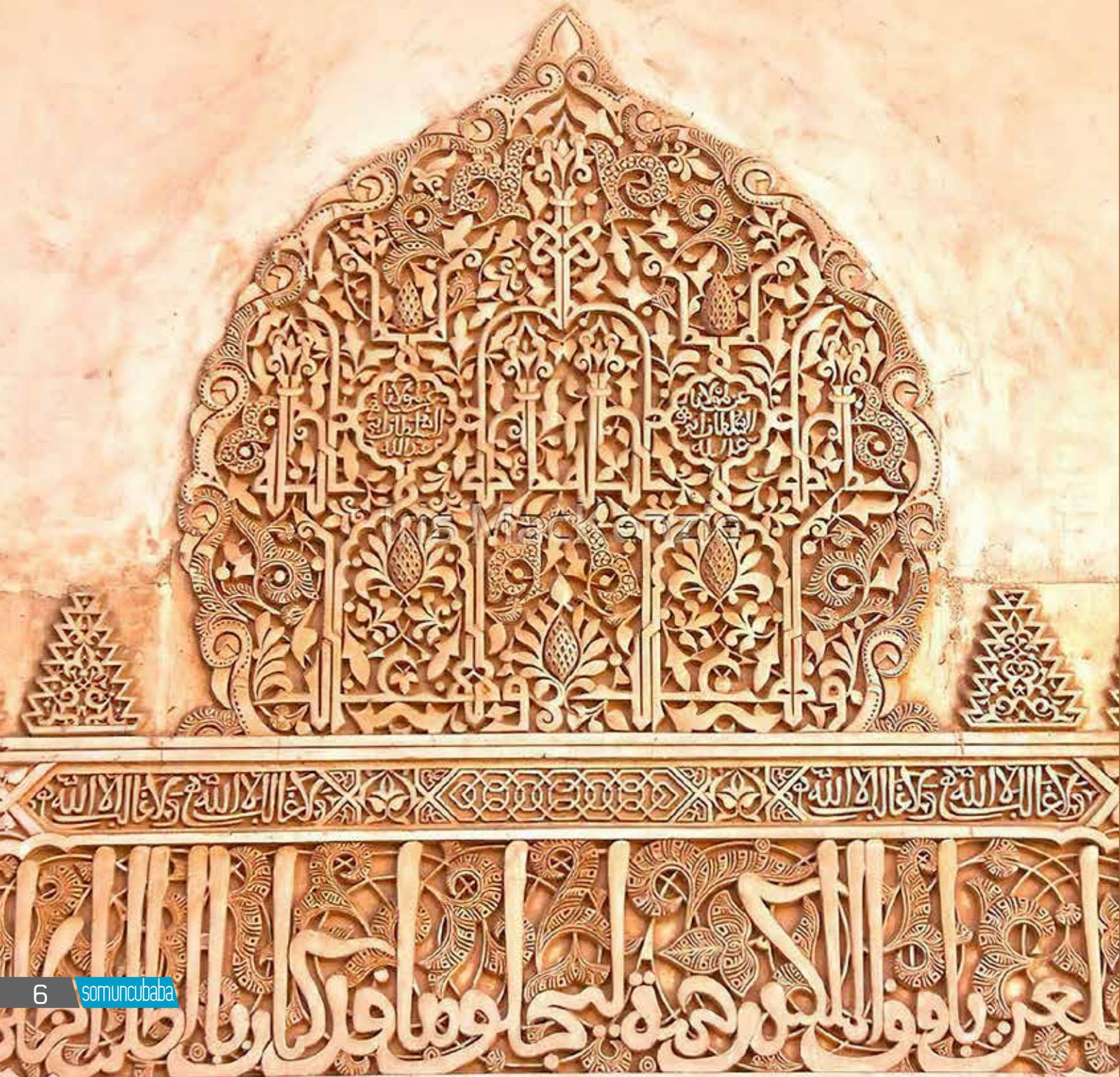
Nesre Çeviri

1. Ey sevgili! Senin kaşın mihrabına secde edenler (secdede kalır ve bir daha) doğrulmazlar. (Onlar), senin yüzünden başka bir tarafa yönelip de ibadet etmezler.
2. Ey sevgili! Senin saçlarının sevdasına tutulup boynunu kaptıranlar, çöllere düşüp ayrılıktan dolayı bir an olsun rahat etmezler.
3. Senin bakışına bir kez muhatap olan yani seninle göz göze gelen gönüller sıkıntı çekerler ancak yine de senin kapından başka hiçbir yere ihtiyaçlarını arz etmezler.
4. Senin mana meyhanesinde dünyadan el etek çekmiş öyle rind sarhoşların (kendinden geçenlerin) var ki onlar, la'l dudağından başka yeme ve içmeyi âdet etmezler.
5. Ey şah sevgili! Senin hırsız gözlerin can varlığını yağmalar. Onların bu âdeti nasıl bir âdettir ki başka bir şeyi yağmalamazlar.
6. Ey Hulûsî! Sevgili elinden aşk şarabı iç, sarhoş ol ve kendinden geç. Çünkü akli başında olanı yani sarhoş olmayanı bu meclise çekmeye uğraşmazlar.

Endülüs'ü Aydınlatan Kur'ân Uzmanları

Endülüs, Medine-Şam merkezli kutlu İslâm Devleti'nin Akdeniz kıyılarından Batı Avrupa'nın içlerine kadar uzanan ve orada yeniden filizlenen şubesi. Sekiz asır (92-) Avrupa'yı aydınlatan İslâm medeniyeti. Dikkat edin Osmanlı altı asır İslâm sancağını gönderde dalgalandırmış, Endülüs ise sekiz asır bu sancağa bayraktarlık yapmış bir medeniyetin adı. "La galibe illallah/Allah'tan başka galip yoktur." cümlesi bu medeniyetin şîârı, temel sloganı. Elbette bu medeniyetin temel taşlarından biri de ilim adamları ve onların gözdesi Kur'ân müfessirleri.

Vahyin kalbi Mekke'de doğan ve Medine'de meyveye durup dünyayı aydınlatmaya devam eden Kur'ân Güneşinin Endülüs'e yansıyan ışınlarını bu beldelere taşıyan erler ve erenler halkası. Baş müfessir Hz. Peygamberimiz ve onun medresesinde yetişen Kur'ân uzmanlarından aldıkları feyizli ilim yolculuğunu Avrupa'nın bağrına taşıyan mübârek insanlar. Onların sayısı çoktur, Endülüs tarihe mal olmuş olsa da Endülüs tefsir ordusunun ölümsüz eserleri hâlâ yaşamakta ve günümüz insanını ısıtmaya ve ısıtmaya devam etmektedir. Zira o eserler eskimeyen pörsümeyen ilahî Kelâm'dan beslenmektedir. Onları yazan eller, Kur'ân'ın "Nûn. Kaleme ve kalemlle yazanların yazdıklarına and olsun ki."¹ diye üzerine yemin ettiği Kutlu Kalemî taşıyan ellerdir. Onların yazdıkları da gönüllere işleyen ilâhî Kelâm'ın hikmetleridir. Bu yazımızda arkalarından bıraktıkları bereketli eserleriyle yaşamaya devam eden tefsir önderlerinden kısaca bahsetmeye, onlardan bahsederek yazdıklarımıza değer katmaya çalışacağız. Şimdi Endülüs'ün çeşitli yerlerinde yaşayan şu müfessirler ve Kur'ân'a dair verdikleri eserle listesini bir okuyalım:

Ebû Abdurrahmân Bâkî b. Mahled b. Yezîd el-Kurtubî (ö. 276/889) Kurtuba, Buhârî emsâlinde bir âlim olup otuz bir bin hadisi toplayan Müsnedü'l-Kebîr'i ile tanınan bu büyük âlimin bize ulaşmayan et-Tefsîrü'l-Kebîr'i, Taberî'nin tefsirinden daha değerli sayılmıştır.

"İbret almayanlar için tarih tekerrür etmeye devam edecek, herkes de yaptığıнын hesabını verecektir. Onlar bir ümmetti gelip geçtiler, biz de bir ümmetiz, vakti saatimiz dolunca biz de geçip gideceğiz."

Kâsım b. Asbağ b. Muhammed el-Kurtubî, Ebû Muhammed. Ahkâmü'l-Kur'ân, en-Nâsih ve'l-Mensûh. 247/861-340/951 Kurtuba.

Ebû Ali İsmâîl b. Kâsım b. Abdûn b. Hârûn el-Bağdâdî El-Kaaliy. Kitâbu Tefsîri Seb'î't-Tivâl. 280/893 Malazgirt (Diyarbakır)-356/966 Kurtuba.

Yahyâ b. Mücâhid b. Avâne, Ebû Bekir el-Fezârî el-Endelüsî el-İlbîrî. 366/976.

Abdurrahman b. Mervân b. Abdurrahman, Ebu'l-Muttarif el-Kanâzî el-Kurtubî. Muhtasar Tefsîri'l-Kur'ân li-İbn Selâm. 341/952-413/1022.

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Ebî İsmâ el-Meâfirî el-Endelüsî et-Talemenkî, Ebû Ömer. Tefsîru'l-Kur'ân (Yüz cilt kadar), el-Beyân fî İ'râbi'l-Kur'ân. 340/951-429/1037 Talemenke (Endülüs).

Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş el-Endelüsî el-Kaysî, Ebû Muhammed. El-Hidâye ilâ Bulûğu'n-Nihâye (70 ciltlik tefsîr), et-Tebşıra (Kıraat), Müşkilü'l-râbi'l-Kur'ân, el-Îzâh li-Nâsihi'l-Kur'ân ve Mensûhih. 355/965 Kayruvan-437/1045 Kurtuba.

Ahmed b. Ammâr, Ebu'l-Abbâs el-Mehdevî. et-Tafsîlu'l-Câmi' li-Ulûmi't-Tenzîl. 440/1048 Endelüs.

Ahmed b. Muhammed Ahmed b. Bürd el-Endülüsî, Ebu Hafs el-Kâtib. et-Tahsîl fî Tefsîri'l-Kur'ân. ~440/1048.

el-Kâsim b. El-Fetih b. Yusuf, Ebû Muhammed ez-Zeyûlî el-Endelüsî. 388/998-451/1059.

Ahmed b. Muğîs b. Ahmed b. Muğîs, Ebû Ca'fer es-Sadeî et-Tuleylî. 406/1015-459/1066.

Ubeydullah b. Muhammed b. Mâlik, Ebû Mervân el-Kurtubî. 400/1009-460/1067.

Ahmed b. Yusuf b. Esbağ, Ebû Ömer et-

Tuleylî. 479/1086.

Abdülhak b. Gâlib b. Atıyye (Müteehhir) el-Muhâribî el-Mâlikî. el-Muharreru'l-Vecîz fî Tefsîri Kelâmî'l-Azîz. 481/1088 Gırnata-541/1147 (veya 542) Lûraka (Mağrib).

Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Meâfirî, Ebû Bekir b. el-Arabî. Envâru'l-Fecr fî Tesîri'l-Kur'ân (seksen cilt), el-Kânûn fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm, Ahkâmü'l-Kur'ân. 468/1075 İşbiliyye (Endülüs)-543/1148 Fas.

Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Saîd, Ebu'l-Abbâs el-Ensârî el-Endelüsî. 562/1166.

Muhyiddîn Arabî, Ebû Bekir et-Tâi el-Hâtemî el-Endelüsî el-Muresî, Şeyh i Ekber. Et-Tefsîru's-Şerîf (Kehf Sûresi'ne kadar 60 cilt), et-Tefsîru's-Saîr, Kitâbu Tefsîri Sûreti'l-Fâtiha (el-Faslu'l-Müfid), Kitâbu'l-Îcâzi'l-Beyân fi't-Tercemeti ani'l-Kur'ân, Kitâbu'l-Müsellesâtî'l-Vâridât fi'l-Kur'âni'l-Azîm, Kitâbu's-Seb'ıyyât fi'l-Kur'âni'l-Azîm. 560/1164 Mürsiye (Endülüs)-638/1240 Şam.

Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir Farrah el-Ensârî el-Hazrecî, Ebû Abdillâh el-Kurtubî. el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân. Endelüs-671/1272 Mısır.

Muhammed b. Yusuf b. Alî b. Yusuf b. Hayân, Esîruddîn Ebu'l-Hayyân el-Endelüsî. el-Bahru'l-Muhîr, en-Nehru'l-Mâd mine'l-Bahr (Bahr'ın özeti), İthâfu'l-erîb bimâ fi'l-Kur'âni Ğarîb. 654/1256 Matahşariş/Gırnata-745/1344 Kahire.

Liste uzayıp gidiyor. Bunların içerisinde 60, 80, 100 ciltlik tefsiri olanlar var. Onlar etkili konuşmalarıyla, yetiştirdikleri talebeleriyle, yazdıklarıyla, yeri geldiğinde cephelerdeki cihadlarıyla üzerlerini düşeni yapmaya gayret ettiler. Sonradan gelenler dünyevîleştiler, makam mansıp hırsıyla birbirlerine düştüler, düşmanla iş tutup kardeşleriyle savaştılar, bölünüp parçalandılar ve sonunda o güzelim illeri düşmana kaptırdılar. Onların gaflet ve dalâleti ile Kurtuba, Gırnata, İşbiliyye, Tuleytula

ve diğerleriyle güzelim illerdeki İslâm'ın bütün izleri silindi gitti. Bu büyük âlimlerin kabirleri bile yok edildi. Şimdi geride kalan kimi yapıların duvarlarında sadece "La galibe illallah/Allah'tan başka galip yoktur." gerçeğinin yazısı kaldı.

Bu tefsirlerden özellikle üçü hakkında kısa bilgi verelim:²

İbn Atıyye el-Muhâribî el-Mâlikî (v: 541). el-Muharreru'l-Vecîz: Rivâyet ve dirâyeti bir araya getirmiş, sünnete uygun, bid'atten uzak bir tefsirdir. İbn Atıyye tefsirinde kendisine kadar gelen tefsir mirasını özetlemiştir. Tefsiri beş cilt hâlinde basılmıştır. Suyûtî kendisini kıdvetü'l-müfessirîn/müfessirlerin önderi unvânıyla anmıştır. Bu âlim Endülüs dışına hiç çıkmadan tefsir, kırâat, hadis, fıkıh, kelâm, dil ve tarih gibi pek çok ilimde öne çıkmıştır. Kendisi pek çok savaşa katıldığı için cihad âyetlerini gerçekçi bir bakış açısıyla açıklamıştır.

Ebû Abdillâh el-Kurtubî (v: 671). el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân. Tefsirde rivâyeti ve dirâyeti bir araya getiren, özellikle ahkâm âyetlerini geniş bir şekilde ele alan bir tefsirdir. Kurtuba'da yetişen bu âlim, çiftçi babasının işgalciler tarafından şehid edilmesinden sonra Endülüs'ü terketmek zorunda kalmış ve Mısır'a yerleşip orada vefat etmiştir. Zehebî, kendisini ilimde derya olarak niteler. Tefsiri 20 cilt hâlinde basılmış, Türkçeye de çevrilmiştir.

Endülüs'te yaşadığı zorlu günleri tefsirinde anlatırken İsrâ Sûresi'nin 45. âyetinin "Sen, Kur'ân okuduğun zaman seninle âhirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çekeriz." tefsirine Kurtubî, şu notu düşer: Ülkemiz Endülüs'te Kurtuba'ya bağlı Mensûr diye bilinen kalede benim de başımdan benzer bir olay geçti. Söyle ki; ben düşmandan kaçırken, bir kenara çekildim. Çok geçmeden beni tâkip eden iki atlı yola çıktı. Açıklık bir yerde oturuyordum, onlara karşı beni saklayacak hiçbir şey yoktu. O sırada ben de Yasîn Sûresi'nin baş taraflarını ve başka âyetleri okuyordum. Yanımdan geçip gittiler, sonra tekrar dönüp geldiler. Onlardan biri

diğerine şöyle diyordu: "Bu bir Diwano olmalı." Bununla Fransızca/Latine şeytan olduğumu söylüyorlardı. Allah onların basîretlerini köreltti ve beni göremediler. Bundan dolayı Yüce Allah'a hamd ü senâlar olsun.

Ebu'l-Hayyân el-Endelüsî (v: 745). el-Bahru'l-Muhîr: Gırnata'da doğan bu âlim daha sonra Kahire'ye hicret edip orada vefat etmiştir. 450 kadar hocadan ders almıştır. Zeyneb bint Abdüllatîf b. Yûsuf gibi kadın hocalardan da ders almıştır. Yetmişden fazla eseri olan Ebû Hayyân, ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiştir. Kendisi Malikî mezhebine mensup iken Mısır'da Şâfiî mezhebine geçmiştir. İbn Teymiyye ile görüşmüş, onun ilmini takdîr etmiş, fakat Arap dili ile ilgili bazı konularda ondan ayrıldığı için ağır tenkitler yazmıştır. Kendisi Arap olduğu hâlde Türkçeyi de çok sevmiş, Türkçeye dâir eserler yazmıştır. Pek çok ilimde derinlik sahibi olan Ebû Hayyân, iki dünya saâdeti bahşeden en şerefli ilim olarak Kelâmullah ilmini görmüş ve bu ilimde yoğunlaşarak ölümsüz tefsirini yazmıştır. Onun sekiz cilt hâlinde basılan tefsiri gerçekten ismiyle müsemma, pek çok hikmet ve nükteyi derç eden bir ilimler deryâsıdır. Kendi ifadesiyle ilim uğruna evlâd ü iyâlini terk etmiş, cihanın doğusunu batısını dolaşarak nice çileli yolculukları göğüslemiş, nice âlimden istifade ederek pek çok ilim ve hikmeti bir araya getiren tefsirini telif etmiştir. O, Kur'ân'ın ilk

muhâtapları gibi sonra gelenlerin de Kur'ân'ı anlamak ve erbabı olanların onu tefsir etmekle yükümlü olduklarını söylemiştir. Gerçek anlamda tefsirin yalnızca önceki âlimlerin söylediklerini nakletmekten ibaret olmadığını, ilimlerle donanımlı müfessirin zevk-i selimi ile ortaya koyacağı açıklamaları hâvi olması gerektiğini söyler.³

Şimdi bizlere düşen öncelikle köklerimizi oluşturan bu ilim adamlarımızı rahmet ve minnetle anmak, onların bize bıraktıkları eserlerinden istifade etmektir. İkinci olarak geçmişte yaşananlardan ibret alıp yere düşen sancağı yeniden ayağa kaldırmak, öncelikle üzerinde yaşadığımız cennet vatanın kadr ü kıymetini bilip üzerinde Kur'ân mesajının bütünüyle yaşamasını sağlamak ve taşıyabildiğimiz her yere ve her gönüle bu mesajı ulaştırmaktır. Unutmayalım, ibret almayanlar için tarih tekerrür etmeye devam edecek, herkes de yaptığının hesabını verecektir. Onlar bir ümmetti gelip geçtiler, biz de bir ümmetiz, vakti saatimiz dolunca biz de geçip gideceğiz.

Bu dünyadan geçip gittikten sonra ardından hoş bir sedâ bırakanlara, ölüp gittikten sonra sevabı durmadan akan/sadaka-i câriyeleriyle yaşayanlara selâm olsun. "Eşek ölür kalır semeri, insan ölür kalır eseri. Kâmil odur ki; koya dünyada bir eser, eseri olmayanın yerinde yellere eser. Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal / Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sedâ imiş."

*"Onlar geçmiş birer ümmettir. Kazandıkları kendilerine, kazandıklarınız da sizedir. Onların yapmış olduklarından sorumlu değilsiniz."*⁴

Dipnot

*Prof. Dr. Ali AKPINAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi.

1.68/Kalem, 1-2.

2.Üç müfessire ait bilgiler Ömer Nasuhi Bilmen'in Büyük Tefsîr Tarihi ve Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin (DİA) ilgili maddelerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

3.Kurtubî, el-Cami' li-Ahkâmî'l-Kur'ân, X, 270.

4.2/Bakara, 134, 141

Can İçinde Can Saklanır

Hayat akıp giden nehir,
An içinde an saklanır.
Sanma her Şey olur zahir,
Son içinde son saklanır.

Siyah, tarar saçlarını,
Beyaz, per uçlarını.
Teslim alır güçlerini,
Ten içinde ten saklanır.

Malı mlk sayıp durma,
Sermayeyi yiyip durma,
Bugün, yarın deyip durma,
Gün içinde gn saklanır.

Sevgileri dermek için,
Dost yoluna sermek için,
Sahibine vermek için,
Can içinde can saklanır.

Şeytan hain, nefis yaman,
İyilere vermez aman;
Tuzak kurar çoğu zaman,
Ben içinde ben saklanır.

Hak güneşi doėar bir gün,
Rahmet olup yaėar bir gün,
Karanlığı boğar bir gün,
Tan içinde tan saklanır.

Bestami YAZGAN

İmam Rabbânî'nin Cihâda Dâveti

Küfrün taşkınlığı, şer odaklarının pervâsızlığı, ahlâksızlığın yaygınlaşması, hak ve hukukun çiğnenmesi karşısında Müslümanın sessiz ve tepkisiz kalması kadar yersizlik olamaz. Kötülüklerle mücâdele etmek, kâfirlerin istîlâ ve talan hareketlerine karşılık set oluşturmak her onurlu Müslümanın en temel görevidir. İslâm memleketlerinin işgale uğraması, Müslümanların can, mal, ırz, namus ve nesillerinin saldırı altında olması amansız bir mücâdeleyi, düşmana anlayacağı şekilde tepki vermeyi, güçlü bir tavır sergilemeyi gerektirmektedir. Çocukların katledildiği, güvenliğin ortadan kalktığı, saldırıların aman vermediği bir ortamda duyarsız ve tepkisiz kalmak işlenen suçlara, cinâyetlere ve zulümlere ortak olmak demektir. İslâm toplumlarının mârûz kaldıkları saldırılara siyâsî otoritelerin gereken karşılığı vermeyişleri karşısında halkın sivil direnişini sergilemesi, kitlesel tavrını ortaya koyması, haksızlıklara karşı sesini yükseltmesi, sorumluları adım atmaya zorlaması gerekmektedir. Küfür ve zulüm şebekelerinin elini kolunu sallayarak İslâm coğrafyasında cirit atamayacaklarını birilerinin hatırlatması, zulüm, istîlâ ve kargaşaya memleketlerimizde müsâade edilemeyeceğini, insanlarımız arasında ayrılık, düşmanlık ve şiddet tohumlarının kimsenin saçamayacağını dile getirmesi gerekmektedir. Fetih şuurunun canlı tutulması, cihat ruhunun güçlü kılınması, güçlü toplum olma anlayışının devam ettirilmesi, farkındalık bilincinin canlı tutulması gerekmektedir. Siyâsî erklerin, sosyal kitlelerin, aydın çevrelerin, duyarlı vicdanların seslerini yükseltmesi, haklarını koruması, ülkelerine sahip çıkması, saldırılara fırsat vermemesi, çatışmaların üstesinden gelmesi, zaferlerden zaferlere koşması, şehitlerin emâneti olan topraklarımızın bekâsını sağlaması hayâtî bir meseledir.

İşlerimizin, alışverişlerimizin, sosyal ilişkilerimizin, aile hayatlarımızın, sosyal etkinliklerimizin ve siyâsetimizin bir ahlâkı olduğu gibi, savaş ve mücâdelemizin de bir

“Fetih şuurunun canlı tutulması, cihat ruhunun güçlü kılınması, güçlü toplum olma anlayışının devam ettirilmesi, farkındalık bilincinin canlı tutulması gerekmektedir.”

ahlâkı ve ölçüsü bulunmaktadır. Düşmana karşı gerçekleştirilecek cihatta öncelikle niyetlerin düzeltilmesi, amacın ve hedefin yerinde, gâye ve maksadın anlamlı olması gerekmektedir. Mücâdelemizde Allah’a güvenip O’na dayanmak, rızâsını kazanmak, O’nun lütfuna mazhar olmak, O’nun adını yüceltmeye niyetlenmek esastır. Şehit olma arzusu, Allah yoluna baş koyma çabası, Rabb’imizin hoşnutluğunu elde etme gayreti, insanların hidâyetlerine vesile olma azmi, Allah yolunda cihat edenlerin yegâne gâyesi olması gerekmektedir. Kul sefere çıkmakla yükümlüdür, zafer ise Allah’tandır. Bütün tedbirlerini alan, savaş teçhizatını kuşanan, cihat hazırlıklarına koyulan, gerekli tedbirlerini alan mücâhitlerin Allah’ın lütfunu, yardımını, desteğini ve ihsânını kazanarak yoluna devam etmesi gerekmektedir.

Her ne iş işlerse işlesin Müslümanın öncelikle niyetini düzeltmesi, amacını belirlemesi, hedefini doğru çizmesi şarttır. İslâm’ın savaş hukukunda talan, istîlâ, haksızlık, masum insanlara zarar vermek, intikam hırsına bürünmek, şiddet ve zorbalık olamaz. Hakkını arayan Müslümanın haksızlık yapması beklenemez. Kendisiyle savaşılmaya yeltenenlerin plânlarını alt üst etmek, canına, malına, namusuna, ırzına ve malına kastedenlere anladığı dilden gereken cevabı vermek Müslümanın temel derdidir. İzzet ve şeref sahibi Müslümanın insanlık değerlerini hiçe sayan, milletlerin kahrına yeltenen, zulüm şebekesi konumuna gelen, şiddet baronu durumuna dönüşenlere zilleti tattırması, haklarından gelmesi, ellerini ve kollarını bağlaması ve zulümlerine son vermesi Allah

yolunda gerçekleştirdiği cihadın yol haritasıdır.

Savunma sanayine yatırım yapılması, ülke güvenliğinin ciddiye alınması, dış tehlikelerden memleketin korunması, barış ve huzur içerisinde yaşayabilmek için gerekli tedbirlerin alınması ve savaşa hazırlık yapılması devlet ve milletin yegâne görevidir. Su uyur düşman uyumaz. Alperenlerimiz, gazilerimiz, murâbitlarımız, gönül erlerimiz tehlikeler belirmeden önce tehlike ihtimallerini bir bir ortadan kaldırmak, ileri hedeflere yönelmek, değerlerini ötelere taşımak, devlet-i ebed müddet zihniyetiyle hareket etmek, cihanşümul bir yaklaşım benimsemek, dünyaya nizam vermek, düşmanı korkutmak, hainleri inlerinde cezalandırmak,

“Kul sefere çıkmakla yükümlüdür, zafer ise Allah’tandır. Bütün tedbirlerini alan, savaş techîzâtını kuşanan, cihat hazırlıklarına koyulan, gerekli tedbirlerini alan mücâhitlerin Allah’ın lütfunu, yardımını, desteğini ve ihsânını kazanarak yoluna devam etmesi gerekmektedir.”

fitneyi uyanmadan boğmak, şiddet baronlarına fırsat vermemek için azimli ve gayretli olmuşlardır.

Kâfirlere karşı cephede onurlu bir savaş veren mücâhitlere olan hayranlığını İmam Rabbânî mektubunda şöyle dile getirmektedir: “Bizler burada sizin hâlinize imreniyoruz. Sizler iç dünyanız bakımından Allah ile meşgul, dış yapınızla şer’î ölçütlere bağlı kalmaya çalışıyorsunuz. Namazlarınızı kalabalık bir cemaatle birlikte edâ ediyorsunuz. Bütün bunların yanında bir de kâfirlere karşı cihat şerefine ermişsiniz. Selâmetle dönerseniz gâzi,

ölürseniz şehit olacaksınız. Fakat bütün bu nimetlere erişebilmeniz niyetinizi düzeltmenize bağlıdır. Eğer hakîkî anlamda niyeti gerçekleştiremezseniz buna kendinizi zorlayın. Niyetin hakîkatine erebilmek için daima Allah’a yalvarın ve O’na sığının.

Küfür odaklarına fırsat vermek karanlıklara gömülmektedir. Küfrün elebaşları İslâm’ın aydınlığına tahammül edemiyor. Müslümanların en tabîî haklarını ellerinden almaya çalışıyor. Tarih boyunca küfür mihraklarının güçlendiği ortamlarında İslâm diyarları târumâr edilmiş, mâbetler yıkılmış, masumlar öldürülmüş, siviller katledilmiş, medeniyetimiz imhâ edilmiş, kültürel değerlerimize savaş açılmış, ahlâksızlık yaygınlaştırılmış, İslâmî kimliklere savaş açılmıştır. Kâfirlerden medet umulamaz, kâfirin insafına güvenilemez, düşmandan iyi niyet gösterisi beklenemez. İslâm’ın izini silmek ve Müslümanların varlığına son vermek İslâm düşmanlarının bitmeyen hülyâlarıdır. Hak ve bâtil mücâdelesı kıyâmete kadar sürecektir. Varlığımıza kastedenlere fırsat verildiğinde onlar Müslümanları ya kendilerine benzetmek ya da onları ortadan kaldırmak derdine düşerler. Bu acı gerçek Endülü’s’te yaşandı, modern dönemde Bosna Hersek’te gerçekleşti, Doğu Türkistan’da devam ediyor; bugün Gazze’de amansız bir şekilde yaşanmaktadır.

Düşmanın ipiyle kuyuya inilmeyeceği, düşmandan dost olunmayacağı, küfrün tek millet olduğu bugün çok iyi anlaşılmaktadır. İslâm dünyasının dostunu düşmanını iyi seçmesi, düşmanların sinsi plânlarına âlet olunmaması, kendi değerlerimizden taviz verilmemesi, kültürel miraslarımıza sahip çıkılması en büyük yükümlülüktür. Milletlerin kendi nesillerine sahip çıkması, geleceklerini inşâ etmeleri, yarınlara umutla bakabilmeleri, imkânlarına sahip çıkabilmeleri, sömürgeci ve emperyalist emellere karşı yeraltı ve yerüstü zenginliklerini koruyabilmeleri varoluş gerçekliklerinin olmazsa olmazı konumundadır.

İmam Rabbânî bizleri bireysel ve toplumsal

olarak güçlü, kuvvetli, onurlu ve şerefli bir yürüyüş gerçekleştirmeye dâvet etmektedir. Kazanımlarımızı kaybetmemeye, çıktığımız yoldan geri dönmemeye, içimizdeki fitne ateşini söndürmeye, birbirimizle kenetlenmeye, düşmanın gücünü gözümüzde büyütmemeye, tehlikenin üstüne üstüne yürüyüp düşmanı püskürtecek onurlu bir duruş sergilemeye davet etmektedir.

İmam Rabbânî (k.s.) kendi zamanında Müslümanlara eziyet etmiş azılı bir Sih önderi olan Kobendval'ın öldürülmesinden duyduğu sevinci özellikle zikretmektedir. Kobendral'ın öldürülmesiyle kitlesel saldırılar düzenleyen, masum insanların hayatlarına

kasteden, Hindistan'da Müslümanlara soykırım uygulayan Hindûlara iyi bir tokat atıldığını, zulümlerine geçit verilmediğini anlatmaktadır. Müslümanların entrikalar karşısında duyarsız, haksızlıklar karşısında tepkisiz, istîlâ güçleri karşısında korkak, saldırılar karşısında hazırlıksız kalamayacağını özellikle vurgulamaktadır. Hindistan'da 1014-1037/1605-1628 yılları arasında hüküm süren Sultan Selim Nureddin Cihangir'in kahramanlıklarından, düşmanlarını mağlup eden zaferinden, onurlu yürüyüşünden, mazlumların hakkına sahip çıkışından bahseden İmam Rabbânî izzet ve şeref sahibi Müslümanların her fırsatta kıyama kalkması gerektiğini vurgulamaktadır.

İmam Rabbânî şehâdet makamını velâyet makamının üstünde görmektedir. Velâyet makamını sûrî tecellîlere, şehâdet makamını ise zâtî tecellîye benzetmektedir.

Şehâdet mertebesinin böylesi yüceliği bir gerçekken kişinin cihattan uzak durması, hak ve hakikat uğrunda savaştan geri durması, düşmanlarına karşı kendi konumuna göre mücâdeleye girişmemesi kendi kendine zulümden başka bir şey değildir. İnsanın kendi nefesine zulmetmesi tehlikeye davetiye çıkarması demektir. Kendine saygısı bulunup kendi gerçekliğinin farkında olanın ilâhî emânete sahip çıkması, değerlerini kuşanması, insanlık vazifesini gereğince yerine getirmesi gerekmektedir.

Kur'ân'da insanın zâlim ve câhil olduğundan bahsedilmektedir. Kur'ân'ın insanı zâlim olarak nitelmesini İmam Rabbânî, insanın kendi varoluş gâyesini unutması, hayata tutunmasını sağlayacak imkânları ortadan kaldırması olarak değerlendirmektedir. Kendilerine zulmeden insanlar kıymetlerini kaybetmiş,

değerlerini tahrip etmiş, anlam haritalarını ortadan kaldırmış, âdiyet duygularını yitirmiş insanlardır. İlâhî emânete sahip çıkmamak en büyük zulümdür. İmam Rabbânî insanın câhil olmasını, neyi istediğini, neyin peşinde olduğunu, ne için yaşadığını, ne uğurda mücâdele verdiğini bilmemesi, idrak etmemesi, algılayamaması olarak değerlendirmektedir. İmam Rabbânî'ye göre en büyük cehâlet idraksizlik ve bilinçsizliktir. Bilgelik emâneti taşımaya lâıyk olmak, câhillik ise emânetten yoksun kalmaktır. İnsanın zulüm ve cehâletle vasıflandırılması kendi gerçekliğinden uzaklaşması anlamındadır. Eşyânın künhüne vâkıf olan, varlığın dilini konuşan, yaratılmışların hakkını verebilen, âlemlere Hak nazarıyla bakan, varlık kitabını hakkıyla okuyan bahtiyarlar halîfelik vasfına sahip çıkmış, insanlık kalitesini yakalamış, tasarruf gücünü elde etmiş seçkinlerdir.

Dipnot

* Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Helâl Olsun Sana Helâl

-6 yaşında Kur'an okumaya geçen
torunum Ayşe Hilal'e-

Şeker, şerbet, baldır dilin;
Gözlerinde açar gülün,
Açık olsun kutlu yolun.
Sensin rüya, sensin hayal;
Minik yavrum hep böyle kal.

Yakana altın takıldı,
Eline kına yakıldı,
Dilinden dua döküldü.
Şiir şiir, masal masal;
Minik yavrum hep böyle kal.

Madalyan yakıştı sana,
Tebessümün değdi cana.
Huzur içtin kana kana.
Kubbe kubbe, hilal hilal;
Minik yavrum hep böyle kal.

Ah ne güzel, ne güzeldin;
Tacınla ömre bedeldin.
Söyle, cennetten mi geldin?
Helal olsun sana helal,
Minik yavrum hep böyle kal.

Yusuf DURSUN

Dünyaya İbret Penceresinden Bakmak

“Kişi Allah’tan korkmazsa, her varlıktan, her nesneden korkar; gözle görülmeyen bir mikrop karşısında âciz, zavallı bir duruma düşer. O hâlde korkulardan kurtulmanın yolu, Selim’e, Süleyman’a değil ezel ve ebed hazinelerinin anahtarının sahibi kerim Allah’a kul olmaktan geçer.”

Klasik Türk edebiyatı, Osmanlı edebiyatı, İslâmî Türk edebiyatı, Eski Türk edebiyatı gibi değişik isimlerle anılan, ancak Türklerin İslâm'ı seçmelerinden sonra ortaya çıkan ve hemen bütün Türk coğrafyasında hüküm süren edebiyatın en göze çarpan yanı şiidir. Hatta şiirin nesri gölgelediği de söylenebilir. Bu yüzden kütüphanelerde daha çok dîvânlara rastlarız. Elbette nesir alanında bâkir birçok eserin araştırmacılarını beklediğini göz ardı etmiyoruz. Ancak yine de eskinin üzerinde en çok titrediği sanat şiidir.

Atalarımız sadece duygularını ve özlemlerini değil hayata bakış açılarını, yani hayat felsefelerini de şiirle ifadeye çalışmışlardır. Bu gözle bakıldığında dîvânlarda renkli ve büyük bir hayat tecrübesinin ifadesi olan hikmetli mısra ve beyitlerle çokça karşılaşırız. Düzyazı ile sayfalar tutacak olan bir düşünce, beytin iki kanadı arasına özenle yerleştirilir.

Hemen her şairde yukarıda sözü edilen beyitlere rastlamak mümkündür, fakat bu yazıda sizi Hayretî Dîvânı'nda kısa bir fikrî yolculuğa çıkarmak istiyorum. Onun ismiyle müsemma bir şair olduğunu şiirlerini okuyunca hemen fark edeceksiniz. Şairin nasıl bir hayret içinde dünyaya baktığını kendi mısralarıyla sunmaya çalışacağım. Bu beyitler, eski şairlerimizin hayattan hiç de kopuk bir edebiyatla uğraşmadığı görülecektir. Çünkü bu beyitlerde "vahye dayalı" bir inancın hayata bakışı ve olayları ibret gözüyle değerlendirmesi söz konusudur. Şiirlerde çok işlenen temâlardan biri dünyanın geçiciliği, dolayısıyla ölümdür. Ömrün bekâsı yoktur. Her kavuşmadan sonra bir ayrılık vardır:

Ömrün bekâsı dünyada bir an imiş dirîğ

Her bir visâlin âhiri hicrân imiş dirîğ

(Ömrün süresi dünyada bir an imiş yazık! Her bir kavuşmanın sonu ayrılık imiş yazık.)

Sa'dî, Gülistân adlı eserinde her nefes için iki kez şükretmenin vâcip olduğunu söyler. Doğru değil mi? İnsanın ömrü iki nefes arası değil midir? Nefesi almak ve verememek her an mümkündür.

Açıkcısı insan için sadece bir an vardır: İçinde bulunduğu an, şimdi... Bu da çok çabuk geçer. Her kavuşma ayrılıkla sonlanır. En zoru ise dünyadan ayrılık değil mi? Aşağıdaki beyitte Hayretî, "Rûh bir hümâ kuşu; beden ona kafes olmuştur. Bu kafeste o hümâ kuşu çok fazla kalmaz." derken dünyanın geçiciliğini çarpıcı bir üslupla dile getirmek istemiş olmuyor mu:

Bir hümâdır rûh olmuştur kafes ana beden

Bu kafesde ol hümâ kılmaz inende çok karâr

Bedenin; ruh için, onun uçmasına engel olan bir kafes olduğu inancı sadece dîvân şairlerinde değil, halk şairlerinde de vardır. Ozanlar bu gerçeği çarpıcı mısralarla terennüm etmişlerdir. Herkes bilir ki vakti gelince kuş kafesten uçacaktır.

Hayretî'nin ruhu "hümâ"ya benzetmesi sebepsiz değildir. Çünkü hümâ kuşu gibi ruh da görülmez. Hümâ kuşunun gölgesi kimin başına düşerse padişah olurmuş. Rûh da topraktan yaratılan bedene girince onu insan olmak gibi bir şerefe nâil eder. İnsan olmak, bir bakıma, bütün yaratılmışlara padişah olmak değil midir?

Zamanı gelince "hümâ" beden kafesinden pervaz edecek, asıl vatanına kanat çırpacaktır. Bu yüzden Mevlânâ ölüm için "şeb-i arûs/düğün gecesi" der. Ebedî âleme kanat çırpma, hakîkî sevgiliye kavuşmadır o. Ölüm gerçeği karşısında şah ve gedâ birdir, aralarında fark yoktur. Ölüm siyâsî ütopyaların gerçekleştiremediği eşitliği kolayca sağlar. İşte bu düşüncüyü dile getiren bir beyit:

*Cümlesine hep berâber sunulur câm-ı ecel
Fark olunmaz hiç bu meclisde gedâ vü şehryâr*

(Bu mecliste şah ve gedâ fark olunmaz; ecel kadehi hepsine beraber sunulur.)

Şah ve gedâ, dilenci ve hükümdar ecel karşısında eşittir. Ancak bir farkla, arkalarında bıraktıkları isim... İnsan gider ardından amel defteri hükmün-

de bir isim bırakır. Asıl dikkate alınması, önemsenmesi gereken de bu değil mi? Mü'min kulların bakışı ve değerlendirişi mahkeme-i kübrâda bir şâhit, bir delil hükmündedir:

*Her kişinin bu cihân içre bir adıdır kalan
Ne gedâ-yı bî-nevâ kalır ne mîr-i nâm-dâr*

İnsan için gerçek var olma, mânâ âleminde mümkündür. Kişinin orada var olabilmesi için bu sûrî/geçici dünyada varlığını/benliğini yok etmesi gerekir. Bu "yokluk"a ermenin kısa yollarından biri aşktır. Kâinatı var eden Yaratıcı'ya/ Allah'a duyulan aşk. Kişi varlığını bu geçici dünyada yok edip mânâ âleminde var olmak istiyorsa bunun yolu aşktan başka değildir:

*Mülk-i sûretde idüp yoğa berâber kendini
Âlem-i ma'nide var olmak dilerse âşık ol*

Yukarıdaki beyitte geçen düşüncüyü Hayretî, bir başka şiirinde şöyle seslendirmiş:

*Gördü mü kimse fenâ dehrin bekâsın bir baka
Tâlib-i mülk-i bekâ isen fenâ ol ey gönül*

(Bir bak hele kimse bu geçici dünyanın bekâsını gördü mü? Ey gönül, sonsuzluk âlemini istiyorsan varlığını yok et (ölmeden öl!))

Şair, ölüm gerçeği karşısında yukarıda işaret ettiğimiz hadisin huzurlu limanına sığınır: “Ölmeden önce ölmek”, yani nefis cihetinden, günah işlemek bakımından ölmek... Çünkü böylesi ölüm, aslında ebedî dirilmek demektir. Ölmeden ölenler, bu toprak bedeni bırakıp gökleri aştılar, der Hayretî:

*Öldüler ölmezden öndin ya'ni ihyâ oldular
Bu ten-i hâkîyi koydılar semâdan geçdiler*

İnsana bu dünyada düşen bir vazife de hay-siyetini/onurunu korumaktır. Tabîî onur derken “enâniyet”i (benlik) kast etmiyoruz. Hayretî, “Kişi, hâlini ağlayıp sızlayarak nâmerde sunsa murâdına ermez; kurumuş ağacı bin kere de sulasan yaprak ve meyve vermez.” derken haksız mı? Aşağıdaki beyitte dile getirilen bu düşünce, nesirle anlatılsa sayfalar doldurmak gerekmez mi? İşte o beyit:

*Hâlin ağlamakla nâmerde kişi almaz murâd
Bin suvarsan bir dıraht-ı huşg vermez berg ü bâr*

Bu durumda insanoğlu için en hayırlı olan, kâinatın yaratılış sebebi olan Fahr-i Kâinât (s.a.v.)'ın yolunu tutmak, onun sünnetini rehber edinmektir. Çünkü nübüvvet tahtının son padişahı olan o zat, “Fakirlik övüncümdür.” diye buyurmuştur. Hayretî de bu emre uyar ve uyulmasını tavsiye eder:

*Fakr ile fahr et gınâ istersen ey dil dünyâda
Geç kanâat küncine bir pâdişâ ol ey gönül*

(Ey gönül, dünyada zenginlik istersen fakirlikle övün; kanaat köşesine geç, bir padişah ol.)

Kanaati seçen hakir olur mu, horlanabilir mi? Yanlış anlaşılmasın söz konusu olan kulun Allah’a karşı fakirliğidir.

Şair, kanaate, istiğnâya o derece sarılmıştır ki dünya padişahlarına yaltaklanmayı aklının ucundan bile geçirmez. Allah’a tevekkül edip dayana-

“Basit çıkarlar için âciz insanlara kul olmanın anlamı ve gereği olmadığı unutulmaması gereken bir gerçektir.”

nın dünya padişahından bir beklenti içinde olması beklenebilir mi:

*Ne Süleymân’a esîriz ne Selîm’in kuluyuz
Kimse bilmez bizi bir şâh-ı Kerîm’in kuluyuz*

(Biz ne Süleyman’a esiriz, ne de Selim’in kölesiyiz. Bizi kimse bilmez, biz kerim bir Şâh’ın (Allah) kuluyuz.)

Yüzünü dünya padişahlarından Allah’a çeviren şüphesiz en iyisini bulur. O’nu bulan her güzelliği bulur. Çünkü O’nun hükmü ezel ve ebedde cârîdir, geçerlidir. Şair mutlak bir istiğnâdan söz ediyor. Allah’a kul olan, başkalarına kulluk etmez, demek istiyor. Mutlak özgürlük Allah’a kul olmadadır. Kişi Allah’tan korkmazsa, her varlıktan, her nesneden korkar; gözle görülmeyen bir mikrop karşısında âciz, zavallı bir duruma düşer. O hâlde korkulardan kurtulmanın yolu, Selim’e, Süleyman’a değil ezel ve ebed hazinelerinin anahtarının sahibi kerim Allah’a kul olmaktan geçer. Selim, “Yavuz” diye bilinen büyük Osmanlı padişahı; Süleyman ise onun oğlu, dünyada “Muhteşem” sıfatıyla anılan cihangir Türk padişahı... Ancak Hayretî, bir tok gözlülük ifadesi olan beytiyle, bu kudretli hükümdarların değil, Allah’ın kulu olduğunu anlatmak istiyor. Beyitte biraz da kadrinin anlaşılmadığını, kimsenin onu fark etmediğini îmâ ettiği seziliyor. Küssadan hisse: Basit çıkarlar için âciz insanlara kul olmanın anlamı ve gereği olmadığını vurgulamak istiyor.

Dipnot:

*Prof. Dr. Mahmut KAPLân, Beykent Üniversitesi.

Hz. Mevlânâ'ya Göre İnsan

nsan Arapça bir kelime olup “üns” ve “nesy” terimlerinin müşterek bir terkididir. Üns yabanîliğin aksine; yakınlık, sevecenlik, ülfet ve alâka anlamlarına gelir.¹ Bu duygu insanın hemcinsleriyle ve yaratıcısıyla kolayca kurabileceği ilişki ve iletişimi ifade eder. Nesy ise, hayvanîliğin aksine; gaflet, bildikten sonra unutmak, anlamamak, hata etmek² gibi mânâları kapsamakta olup, insanın “ilk misâk”ı³ her zaman örtebileceği, yani yaratıcısına başkaldırıp ilişkiyi koparabileceğini vurgulamakla birlikte psikolojiye konu olan hafıza kaybı, unutkanlık mânâsına da gelmektedir. İşte insan kelimesinin etimolojisinde her iki anlamı da içeren bu tanım, Mevlânâ’nın tanımıyla örtüşür. Ona göre insan; ulvîlik ve süflîliğin, akıl ve şehvetin buluşma noktası⁴ olup, bütün problemlerine rağmen varlıkların en değerlisidir. Mevlânâ, insanı tanımada Kur’ân’a başvurulmasını öğütler ve şu âyete dikkatleri çeker⁵: “Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık.”⁶

Yukarıdaki âyette vurgulandığı gibi, varlıklar içerisinde yaratılışı en güzel olan insandır. İslâm bilginlerinden Mücâhid (ö.104/722) bu âyette geçen “ahseni takvîm” ibâresini sûret ve yaratılış güzelliği⁷ Kurtûbî (ö.671/1273), insanın gençliği ve kuvveti,⁸ İbn Kesîr (ö.774/1373) boyu bosu düzgün, organları yerinde, güzel bir biçimde yaratılmış⁹ olması, şeklinde zâhirî (dış) güzellik olarak yorumlamışlardır. Kısaca “ahseni takvîm,” insanın gerek boyunun posunun doğruluğu ile günden güne artan görünen şeklinin güzelliği ve gerek aklının, zihninin hak ve hayır âyetlerini ve hatırlatılan güzellik ve yücelikleri idrak edebilecek şekilde güzel kabiliyeti ve gerek ilâhî ahlâk ve niteliklerle ahlâklanıp derece derece gelişme ve olgunlaşmaya elverişli olan ahlâk güzelliği gibi maddî ve manevî her türlü güzelliği kapsar.¹⁰ İnsanın güzelliği, salt duygusuz olan şekil ve sûretinde değil, asıl duygu ve manevîyatında ortaya çıkar. İşte Mevlânâ Tîn Sûresi’nin beşinci âyetine vurgu yapmakla, insanın yaratılış bakımından hem zâhirî ve hem de bâtinî/mânevî güzelliğine dikkat çekmiş olmaktadır.

“İnsan, Yüce Yaratıcı’sını bulmakla yükümlü bir varlıktır. İnanma aşamasını geçmiş bir inanmışın esas görevi, ibadetlerden hareketle güzel ahlâk kazanma derecesine ulaşmaktır.”

Mevlânâ’ya göre insan ve diğer varlıklar, Yüce Allah’ın varlığını ve birliğini bilmede en büyük delildir. Nitekim bir âyette şöyle buyrulur: “İnsanlara, ufuklarda (âfâk) ve kendi nefislerinde (enfüs) varlığımızın belgelerini göstereceğiz.”¹¹ Bu âyette geçen ‘âfâk’ sözcüğü beş duyu vasıtasıyla kavranan ve büyük âlem diye ifade edilen tabiat âlemi; “enfüs” ise, küçük âlem diye nitelendirilen insanın kendisidir. Varlığın

bilgisini kavrayan insan, hem biyolojik ve rûhî yapısından ve hem de kendisini çevreleyen dış dünyadan hareketle Allah'ı bilme imkânına her zaman sahiptir. Yüce Allah kendi sanatını göstermek için evreni, kendi Zat'ını göstermek için de insanı yaratmıştır. Dolayısıyla insan varlıktan hareketle Var Edici'nin bilgisine ulaşabilir.

Diğer taraftan Hz. Mevlânâ'nın ele aldığı insan, İslâm ahlâkını içselleştirmiş inanmış insandır. Nitekim O, "Allah bizim huyumuzu/ ahlâkımızı, kendi huyuna/ahlâkına uygun yarattı."¹² görüşüyle, "Allah'ın ahlâkı ile ahlaklanınız."¹³ rivâyetine vurgu yapmıştır. Yüce Allah'ın en güzel isimleri davranış plânında inanmış insanın hayatında ete-kemiğe bürünmelidir. Örneğin; Allah kerîmdir, biz de kerim/cömert olmalıyız. O, affedicidir, biz de affedici olmalıyız. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Mevlânâ bu hususu açıklarken Yaratıcı der, nasıl ki kendisine şükür ve hamt edilmesini istiyorsa, aynı şekilde insan da kendisinin övülmesini ve takdir edilmesini ister.¹⁴ Bu sözünden de anlaşılıyor ki Mevlânâ'nın bütün çabası, Allah-insan ilişkilerine dikkatleri çekerek, ahlâkî anlamda 'insan-ı kâmil' modeline ulaşmanın en büyük erdem olduğu gerçeğini ortaya koymaktır. İnsan, bu mertebeye, 'kurb-u illallâh'ı gaye edinici bir çaba olan seyr-i sülûkla ulaşabilir.

Büyük bir ahlâk insanı olan Hz. Mevlânâ ahlâkî anlamda insanları iki grupta tasnif eder.¹⁵ Bunlardan ilki, hayatlarını Allah yoluna adanmış olanlardır. İman ve amel bütünlüğüne sahip olan bu insanlar, âdetâ Hz. İsa gibi melekleşme sürecine katılanlardır. Bunlar, sûrette insan, hakîkatte Cebrâîl gibi olanlardır. İç âlemlerini; öfke, dedikodu, hevâ ve hevesten arındırmışlardır. Oruç, bunu çok güzel sembolize eder. Çünkü oruç tutan bir Müslüman, gün boyunca; yemeden, içmeden ve nefsânî arzulardan uzak durmakla melekleşme yanını öne çıkarır. Elbette, diğer ibâdetler de mânevî açıdan insanı yüceltir, iradesini kuvvetlendirir, duygularını inceltir, melekî niteliklere bürünmeye ve hatta onları aşmaya sebep olur. Mi'raç Gecesi'nde Hz. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte yaptıkları mânevî yolculukta melek Cebrâîl'in belli bir noktadan sonra öteye geçememesi buna çok güzel bir örnektir. İkincisi ise, eşeklere katılmış olan kimselerdir. Bu ikinci sınıfta yer alan insanlar kızgınlığın ta kendisi olmuşlar, tepeden tırnağa kadar

şehvet kesilmişlerdir. İnsanın dışındaki diğer mahlûkat gibi, sırf bedenî ihtiyaçlarını karşılamak için yerler, içerler ve behimî arzularını tatmin ederler. Allah'la ilişkileri kopuk olduğu için, bunlarda meleklik/ruhânîlik sıfatı yoktur. Mevlânâ'nın bakış açısında canı/imanı olmayan adam, mânen ölüdür. Bu gerçeği Mevlânâ şu âyetle temellendirir:¹⁶ *"Ey inananlar! (Allah Rasûlü) hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah'ın çağrısına uyun!"*¹⁷ Demek ki insana, can veren, diriltten imandır. Onun düşünce dünyasında inanmayan insan mânevî anlamda ölü hükmündedir.

Bu sebeple Mevlânâ, bütün zamanların yolunu şaşırmışlarına "Kendine akli ve dini kılavuz et."¹⁸ demek sûretiyle izleyecekleri yöntemi göstermiştir. Elbette, vahiy aydınlanmayan insanlar ışığını belli bir süre sahte/beşerî kaynaklardan alabilirler. Ama ışığını Allah'tan almayan bir birey, belli bir zaman aralığından sonra hayatını anlamlandıramadığı için karanlıklar içerisine düşebilir. Nitekim Kur'ân bu gerçeği çok güzel bir şekilde sunduğu temsillerle ortaya koymaktadır: *"Onların durumu (aydınlanmak için) ateş yakmak isteyeninin durumuna benzer. Ateş çevresini aydınlatınca, Allah onların (gözlerinin) nûrunu giderdi ve karanlıklar içinde görmez bir hâlde bıraktı. (Onlar) sağdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık onlar dönmezler."*¹⁹ Kurtuluş, Mevlânâ'nın 'pergel metaforu'ndadır. Eğer insanın bir ayağı şerîatta, diğer ayağı da ilâhî hakîkatlere çağrı adına yetmiş iki milleti dolaşıyorsa, ayak merkezden ayrılmadığı sürece insan, bitimsiz aydınlanma kaynağına tutunduğu için yeni ve taze fikirler üretmeye devam edecektir. Bunun en açık delili, bizzat Hz. Mevlânâ'nın kendisidir. O, ışığını Kur'ân ve sünnetten aldığı için yüzyıllar geçmesine rağmen bıraktığı eserlerle binlerce insanın İslâm'la dirilişine vesile olmaya devam etmektedir.

Hâsılı, insan, Yüce Yaratıcı'sını bulmakla yükümlü bir varlıktır. İnanma aşamasını geçmiş bir inananın esas görevi, ibadetlerden hareketle güzel ahlâkı kazanma derecesine ulaşmaktır. Zaten İslâm'da ibadetlerin nihâî amacı,

güzel ahlâk sahibi olan insanı yetiştirmek değildir? İyi'yi eylem hâline getiren ve kötü davranışlardan da uzak duran makbul Müslümandır. Büyük bir ahlâk eğitimcisi olan Hz. Mevlânâ da hayatı boyunca kendisi bizzat güzel ahlâkın temsilcisi olmuş, bıraktığı eserlerle de güzel ahlâk dersleri vermeye devam etmiştir ve hâlâ da devam etmektedir. Mevlânâ gibi insanı kâmillerin terbiye rahlesi güzel ahlâk sahibi insanları yetiştirmektir. Onun "Nice (kâmil) insanlar gördüm üzerinde elbisesi yok, nice elbiseler gördüm içinde insan yok." derken kastettiği; gerçek iyi ahlâk sahibi insanlarla kötü ahlâk sahibi insanları dile getirmesidir. Esas olan maddî elbise ile birlikte takvâ elbisesine bürünebilmektir.

Dipnot

*Prof. Dr. Ramazan Altıntaş, Selçuk Üniversitesi

- 1.İsfehânî, Râgıb, el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an, İstanbul, 1986, s.34; el-Askerî, Ebû Hilâl, el-Furûku'l-Lügaviyye, Kum, 1974, s.227.
- 2.İsfehânî, a.g.e., s.748; el-Askerî, a.g.e., s.227.
- 3.Bkz. 7/A'râf, 172.
- 4.Mevlânâ, Mesnevî, (çev. Veled İzbudak), İstanbul, 2004, IV, 128.
- 5.Mevlânâ, Mesnevî, VI, 87 (B:1005).
- 6.94/Tîn, 5.
- 7.Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, Câmiu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an, Beyrut, 1988, XV, 243.
- 8.Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Ensârî, el-Câmiu li Ahkâmî'l-Kur'ân, Beyrut, 1994, XX, 314.
- 9.İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer, M. Tefsiru İbn Kesir, (tahk. M. Ali es-Sabunî), Beyrut, 1981, III, 655.
- 10.Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1979, VIII, 5936.
- 11.41/Fussillet, 53.
- 12.Mevlâna, Mesnevî, IV, 106
- 13.Bkz. Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, el-Maksadu'l-Esnâ fî Şerhi Esmâillahi'l-Husnâ, Mısır, ts., s.110; er-Râzî, Fahreddîn, Mefâtîhu'l-Gayb, Tahran, VII, 68; Elmalılı, M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, ts., I, 110.
14. Mevlânâ, a.g.e., IV, 106.
- 15.Bkz. Mevlânâ, Mesnevî, IV, 128-129.
- 16.Bkz. Mevlânâ, Mesnevî, IV, 124-125.
- 17.8/Enfâl, 34.
- 18.Mevlânâ, a.g.e., IV, 53.
- 19.2/Bakara, 17-18.

Hakîkaten Ârif Olup Mârifete Kavuşmak

“Sana ârif olan ilm ile irfânı n’ider sensiz
Senin lutfunla dil-gûn olduğum irfânım olmuşdur”

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.)

Tasavvufta mârifet; kişinin kendini tanıyarak Rabb'ini tanıması, Allah dostlarına âşinâlık kazanması, hakikat bilgisine erişmesi ve irfân meclislerine kavuşarak, âriflerin sırrına vâkıf olması şeklinde tanımlanmıştır. Ancak mârifet ile bilgi veya ilim arasında önemli farklar bulunmaktadır. Mârifet, yaşayarak, tecrübe ederek elde edilen bilgidir; kaynakları kalp, rûh, sır, ilham ve keşiftir. Diğer taraftan, ilmin kaynakları ise duyu organları, akıl, nazar ve nakildir.

Sûfîlere göre mârifet; Yüce Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanıyan, işlerinde O'nun rızâsını düşünen, niyeti hâlis olan, kötü ahlâklardan arınmış kimselerin sıfatıdır. Mârifet sahibi kişinin kalbi Yüce Allah'tan başka her şeyden arınmıştır, nefsin vesveselerinden uzaklaşmıştır ve kalbi sürekli zikirle meşguldür. Mârifet, bir şeyi tam anlamıyla ve bütün yönleriyle bilmektir. Kulun bilmesi gereken dört temel konu Yüce Allah, nefis, dünya ve âhirettir. Nefsi kulluk ve zilletle, dünya ve şehvetlerden uzaklaştırarak bilmek, mârifetin bir parçasıdır. Kul, Yüce Allah'ı tanıma kapasitesiyle yaratılmıştır ve nefsi üzerinde hâkimiyet kurarak O'nun emirlerine uyar, rızâsını kazanmak için çaba sarf eder. Nefsini bilmeyen ise Yüce Allah'ı da gerçekten bilemez.

Sûfîlerin mârifet tanımlarından bir kaç ş u şekildedir: Ebû Tayyib Merâgî şöyle demiştir: "Yüce Allah'ın varlığına akıl delille ulaşır, hikmet şehâdetle ulaşır. Akıl O'nu gösterir, hikmet O'na işaret eder, mârifet O'nun varlığına şehâdet eder. Bütün bunlar, saf ve riyâdan arınmış bir ibâdetin ancak sâfî bir tevhid inancı ile olacağına işaret eder."

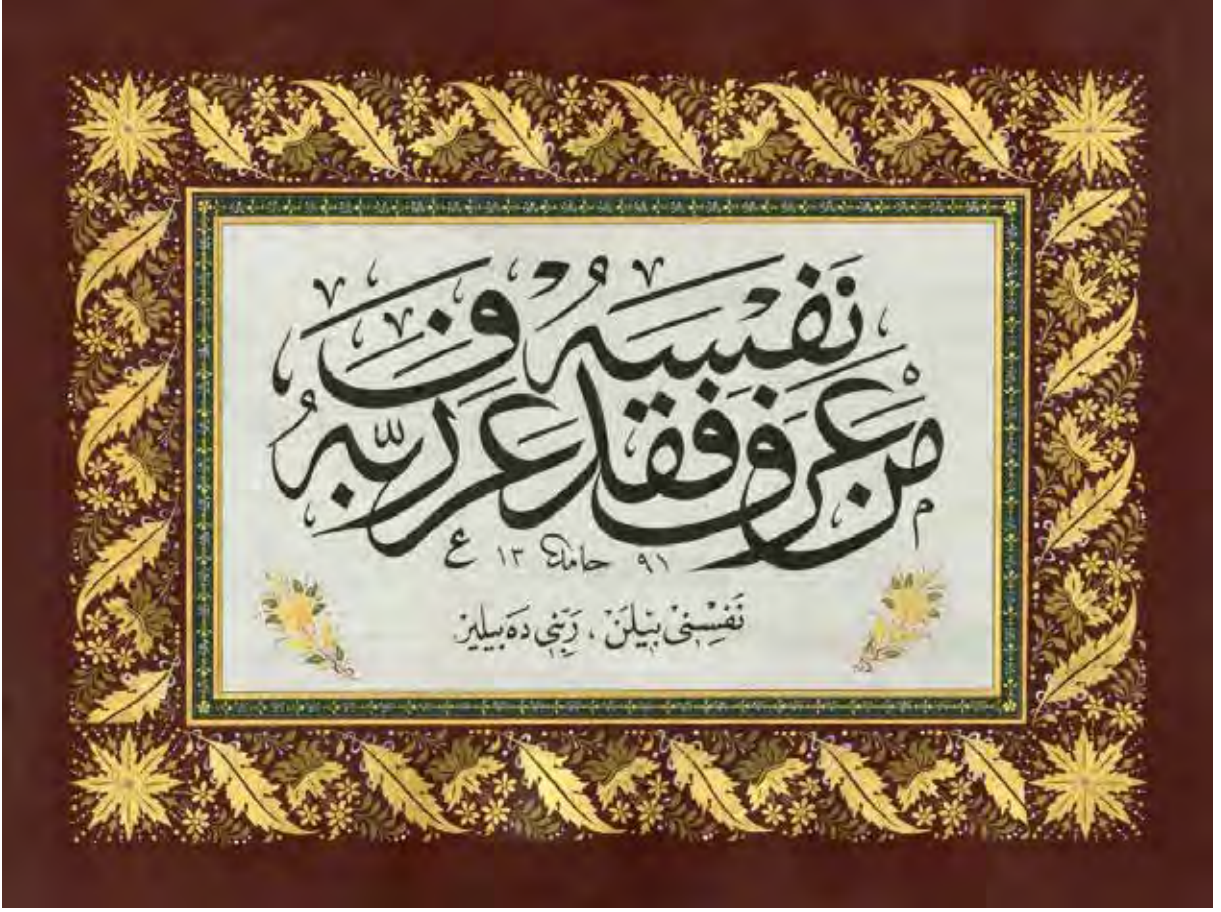
Ebû Bekir Nasrabâzî mârifeti şöyle tarif etmiştir; "Mârifetin mânâsı seni, Yüce Allah'ın sıfatlarını inkârdan ve O'nu varlıklara benzetmekten uzak tutacak bir tazim ve yüceltme hâlinin kalbinde bulunmasıdır."

"Nefsi kulluk ve zilletle, dünya ve şehvetlerden uzaklaştırarak bilmek, mârifetin bir parçasıdır. Kul, Yüce Allah'ı tanıma kapasitesiyle yaratılmıştır ve nefsi üzerinde hâkimiyet kurarak O'nun emirlerine uyar, rızâsını kazanmak için çaba sarf eder. Nefsini bilmeyen ise Yüce Allah'ı da gerçekten bilemez."

Ruveym şöyle demiştir; "Mârifet ârif için aynadır. Oraya bakınca Yüce Allah'ı görür. Çünkü ârif her yerde ve her şeyde Yüce Allah'ı seyreder." Bâyezîd-i Bistâmî'ye "Mârifeti nasıl elde ettin?" diye sorulduğunda, "Yüce Allah yolunda nefsimi eziyet çektirerek, aç bir karınla ve çıplak bir vücutla." cevabını vermiştir.¹

Tasavvufun gayesi insanın Yüce Allah'ı bilmesi/mârifetullahtır. Mârifetullahı ulaşan insan Yüce Allah'ın tevhidine yakinen şahit olur, her an muhâsebe ve murâkabe hâlinde bulunur. Cafer-i Sâdık (r.a.), tasavvuf yolunun ve mârifet

“Mârifet, yaşayarak, tecrübe ederek elde edilen bilgidir; kaynakları kalp, rûh, sır, ilham ve keşiftir.”

ehlinin pîri olarak kabul edilmiştir. O, hayatını zühd, tevbe, mârifet, adâlet ve kulluk üzere yaşayan içi dışı bir kimseydi. Mârifete çok önem vermektedir, Cafer-i Sâdık'a göre mâsivâdan yüz çevirmeden mârifete ulaşamaz, kalbinde mâsivâdan en ufak parça bulunan kimse yüce Allah'a ulaşamaz. Dolayısıyla ârif olan kimsenin kalbinde Yüce Allah'tan başka hiçbir şey yoktur.² Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi mârifete erişen ârifin hâlini şöyle tasvir eder:

Sana ârif olan ilm ile irfânı n'ider sensiz
 Senin lutfunla dil-gûn olduğum irfânım
 olmuşdur³

(Senin mârifetini tanıyan, sensiz ilim ve

irfânı ne yapsın. Senin lüdfunla gönlümün şenlenmesi, bana irfân olmuştur.)

Yukarıdaki beyitte gönlün şenlenmesinin ârif olarak irfâna kavuşmakla olduğu belirtilmiştir. Kalb sözlükte; “yürek, gönül, gönül hastalığı, bir şeyin en önemli yeri, orta noktası”, “çevirme, döndürme, îlâhî hitâbın muhâtabı, mârifet ve irfânın mahalli” olarak tarif edilmiştir. Yüce Allah insanı zâhir ve bâtın olarak iki hâlde yaratmıştır. Zâhirî olan gözle görülen bedenidir; el, ayak, vb. insanın hakîkati ise bâtînî yönüdür. Buna bazen nefis, bazen rûh, bazen de kalb denmiştir. Kalb insanın hakikatidir. Kalbin kelime mânâsı, insanın sol tarafında, sol memenin alt kısmına doğru yerleştirilen çam kozalağı şeklindeki et parçasından ibârettir;; bu cismânî kalbin Yüce Allah dostlarının yanında değeri yoktur. Bu cismânî kalb tıp bilimini ilgilendirir. Istılahta kalb, rûhun madeni ve kaynağıdır. Latîfe-i Rabbâniye-i rûhâniyedir, gözle görülemeyen

rûhânî bir varlık olup cismânî kalble bağlantısı vardır. İnsanın hakîkati bu rûhânî kalbtir. İnsanda anlayışın, ilmin ve irfânın kaynağıdır. İmanın, küfrün, sevgi ve nefretin, cesâretin ve korkaklığın, iyilik ve kötülüğün merkezi kabul edilmiştir. Haset, gazap, kin ve nefret gibi kötü duyguların kalbte yer alması gibi Allah korkusu, hilm, takvâ gibi ulvî duygular da kalbte yer almıştır. Kalb bütün zıtlıkların merkezidir. İnsanın yaratılışında bulunan, vahşet, behîmî duygular, şeytânî duygular ve Rahmânî duygular aynı anda kalpte bulunurlar. Yüce Allah'ın cemâlinin görmek kalbin sıfatıdır. Zira kalb, yüksek bir cevher olan meleklerin cevherinden yaratılmıştır. Yüce Allah'ı bilmek, yani mârifetullah da ancak kalb ile olur.⁴ Hulûsi Efendi Hazretleri şöyle buyurur:

*Cemâl-i dil-berin âyîne-i zîbâsıdır gönlüm
Zülûl-i Kevser'in bir ka'rı yok deryâsıdır
gönlüm*

(Benim gönlüm, sevgilinin cemâlinin en güzel aynasıdır. Benim gönlüm, içimi hoş Kevser Suyu'nun dipsiz denizidir.)

*Tehî sanman o "küntü kenz"i Hakk'a bir hafî
kândır*

Maârif dürrünün bir lü'lü'-i lâlâsıdır gönlüm

(Benim gönlümü boş sanmayın, o Hakk'ın "Küntü kenz/Ben gizli bir hazine idim." hükmüne gizli bir mekândır. O, bilgi incilerinin en parlağıdır.)

"Küntü kenz" ibaresi "Ben (gizli bir) hazine idim." anlamında olup bir kudsî hadisten nâkıs iktibastır. Hadisin tam metni ve anlamı şöyledir: "Ben gizli bir hazine idim, tanınmayı sevdim ve diledim, bilineyim diye âlemi yarattım."⁵ Mutasavvıflara göre yaratılışın sebebi bu hadiste ifade edilmiştir.⁶

Serî es-Sakatî'ye göre Yüce Allah, velîlerinden dünyayı çekip almış, dostlarından uzak tutmuş, sevdiklerinin kalbinden söküp atmıştır. Zâhid nefsinin unutup başka şeyle meşgul olduğu zaman hayatı hoş olmaz, tadı

kaçar. Ârif ise, Rabb'ini unutup nefsiyle meşgul olursa mutsuz olur. Hulûsi Efendi Hazretleri de gerçek mutluluğun her şeyi unutup sadece sevgiliyi bilmekle mümkün olduğunu işaret eder:

Unut ârif isen yârından özge ilm ü irfânı

*Neyi bildinse andan başka hep ilmi cehâlet
bil⁷*

(İrfân sahibi ârif isen sevgilinin dışındaki ilmi ve irfânı unut, ondan başka öğrendiklerini cehâlet bil.)

Bâyezîd-i Bistâmî'ye ârifin alâmetleri sorulduğunda, "Ârif oturup seninle yemek yer ama senden kaçır, senden satın alıp yine sana satar, (bu esnada) kalbi, gece boyu kudsiyet haremde üns yastığına konulmuş bir hâlde bulunur." diyerek cevap vermiştir. Mutasavvıflar arasında Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şerîat, tarîkat, hakîkat, mârifet) biri olup ancak Allah'ın "ehassü hassi'l-havas" denen en has kullarının eriştiği dördüncü makamdır. Bu makam kulun Hak'la aynîleştiği, Hak'la Hak olduğu makamdır. Hulûsi Efendi şiirlerinde dört makamdan ve bilhassa mârifetten sık bahseder. Ona göre ehl-i kâmil olabilmek için sahib-i hüsn ü cemâl olmak yetmez, mârifet ehli olmak gerekir. İrfân ehli olmak için de mârifet ilmini tahsil etmek gerekir:

Tahsîl eylemedin ilm-i ma'rifet

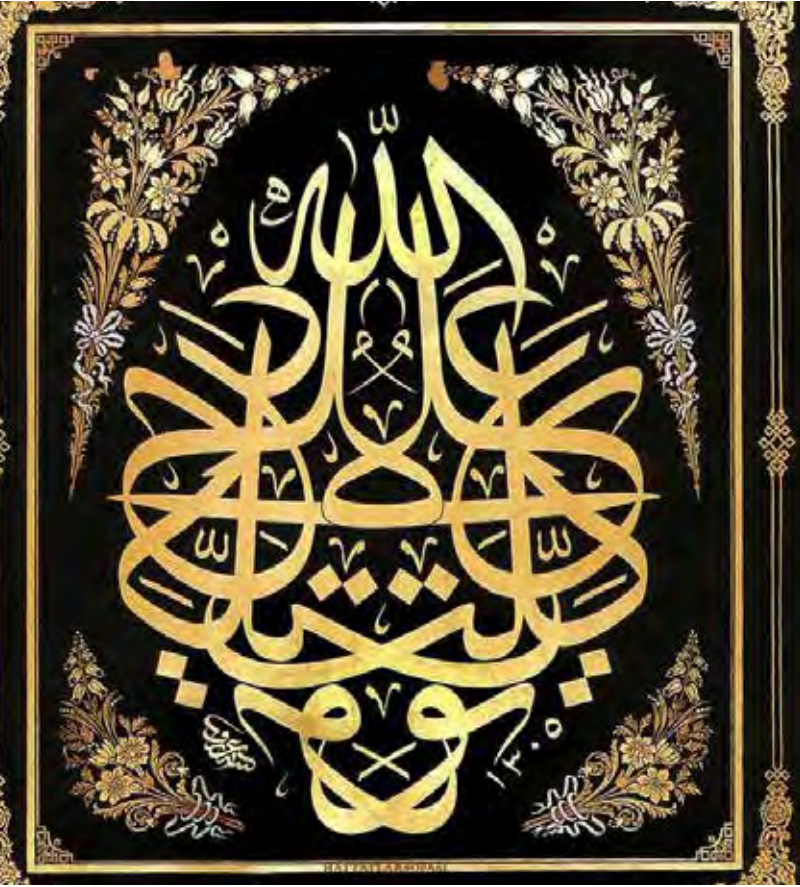
Akrân arasında bî-gâne düşdün⁸

(Kulun Hak ile aynîleştiği mârifet ilmini tahsil etmedin, akranların arasında zavallı ve nasipsiz düştün.)

Bâyezîd-i Bistâmî'nin muhabbete dair "Ârifin en mükemmel derecesi, muhabbete yanmasıdır." ifadesi, bu mânâyı işaret etmektedir.

Aşka yan tutuş deme düz yokuş

Yâra var kavuş dervîş ol dervîş

“Mârifetin mânâsı seni, Yüce Allah’ın sıfatlarını inkârdan ve O’nu varlıklara benzetmekten uzak tutacak bir tazim ve yüceltme hâlinin kalbinde bulunmasıdır.”

(Aşk yolunda ilerlerken düz yokuş deme, aşk ile yan tutuş; sevgiliye kavuş, derviş ol derviş.)⁹

Ârifler iyanda mekân ararlar, aynda esere kâil olmazlar. Eğer arştan arza kadar birçok zürriyetleri, sayısız tebeası ve nesli ile birlikte yüz bin dem, Cebrâil ve Mikâil (a.s.) gibi yüz bin mukarreb melek bulunup yokluk sahasından gelip ârifin gönlünün bir köşesine kurulsalar, Hakk’a dair mârifetin vücudu yanında onları mevcut olarak tasavvur etmez, geliş ve gidişlerinden haberi olmaz. Aksi hâlde ârif, ârif değil, iddiacı biri olur. Baklî’ye göre Bâyezîd-i Bistâmî’nin bu sözleri, ârifin kalbinin genişliğinden haber vermektedir. Rûh

madenine meyilli olan kalp, Hakk’ın nazargâhı ve ezelî Cemâl’in aynasıdır.¹⁰ Hulûsî Efendi Hazretleri de aynı hakîkati dillendirir:

*Er sâfiyâne bul safâ senden kamu olsun nümâ
Âyîne-i dildeki tâ görünen ol dîdâr ola*

(Gönlünü temizleyerek safâ bul ki her şey, bütün ilâhî tecellîler sende görünsün. Gönül aynasında görünen o sevgilinin yüzü olsun.)¹¹

Baklî’ye göre kuldâmü şerref olduğu tecellînin bir emâresi bulunmalıdır. Ârif kul, tecellî gibi bir ikrama ziyâdesiyle lâyıktır. Ârifin müşerref olduğu tecellî ise ârifin yüzünde nûr olarak görülür. Allah’ın iman ehli kulları içerisinde nebî ve velîleri mârifetle şereflenmişlerdir. Bâyezîd-i Bistâmî âriflerin kalbinin hakîkatinden bahsetmektedir. Zira âriflerin kalpleri Zât-ı Hakk’a açılan pencerelerdir. Öyle ki kulun kalbi sıfat-ı ilâhiyyenin parmakları arasındadır. Hakk’ın sıfatlarında, O’nun sıfatlarını müşâhede eden âriflerin, o sıfatların sahibi olan Zât’tan hicaplı olmaları nasıl beklenir. Mü’min kulun kalbi yakîn gözü ve mükâşefe nuru ile her lahza Hakk’ın Cemâl’ine nazar etmektedir.

Bâyezîd-i Bistâmî’nin zühde bakış açısı dönemin salt “terk” anlayışından farklılaşmaktadır. Hatta onun, söylemleriyle bu anlayışı eleştirdiği söylenebilir. Kendisine zühd hakkında sorulduğunda “... Zühdün bir kıymeti yoktur. Ben zühdde üç gün bulundum. İlk gün dünyaya, ikinci gün âhirete, üçüncü gün Allah (c.c.)’tan gayri her şeye karşı zâhid oldum.” diyerek, zühdün bir amaç olarak, dünyaya dair haz ve isteklerin terki olarak anlaşılmasını eleştirmektedir. Yine “İlimler arasında ulemânın bilmediği bir ilim, zühd çeşitleri arasında zâhidlerin tanımadıkları bir zühd vardır.” sözüyle, Bâyezîd-i Bistâmî’nin dönemindeki zühd anlayışını eleştirdiği söylenebilir. Bu bağlamda sûfîlerin meslek edindiği yolda benimsedikleri üslubu izah etmek adına şu sözü örnek verilebilir: “Ârif tayyar, zâhid seyyardır; biri uçar, öbürü yürür.” Hulûsî Efendi Hazretleri aşkın irfâna ulaştırdığını, zühdün istekler

bütünü olduğunu ifadesi yukarıdaki açıklamayı desteklemektedir:

*Zâhidân ârzû-yı Cennet hûr u gilmân isteyü
Âşıkân seyr-i likâ zevk ü safâsıyla gezer*

(Zâhitler, cennet arzusuyla, huri ve gilmân isteyerek gezer. Âşıklar ise sevgilinin yüzünün seyrinin zevk ve neşesiyle gezer.)¹²

Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri şöyle buyurur: "Allahu Teâlâ'nın öyle kulları vardır ki eğer bütün zînetiyle birlikte kendilerine cennet arz edilse, cehennemliklerin cehennemden feryat ettikleri gibi feryat ederler." Görüldüğü gibi ârifler makamlarının yüceliği ve Allah katındaki değerleri sebebiyle cennet ehli dirler. Hatta onların cennetteki varlıkları bir anlamda cenneti şerefliendirmektedir. Ancak ârifler için asıl mükâfat Hakk'a vuslattır. Bu sebeple cennet ehli kendi makamlarından râzı ve memnun oldukları hâlde, asıl saâdet olan Cemâl-i Hakk müşâhedesinden bir mânâda perdeli hâldedirler. Bu perdeli olan kimselerin, cennetin nimetleriyle şereflenmekle birlikte avam olarak da tabir edilebilecek bir kesim olduğu düşünülebilir. Zira cennette Cemâl ve daha nice kutlu nimetlerle şerefendirilen, havâs kullar vardır. Ârifleri de bu havâs içerisinde zikredebiliriz. Daha dünyada Hakk'ın esmâ ve sıfatının tecellîleri ile şereflenen ve hayatı boyunca tek maksat olarak Hakk'a vuslâtı bilmiş olan Hak âşığı ârif için cennet, bir anlamda maksat ve aşkıdan uzak düşmek demektir. Bu sebeple ârif için cennette olmak, Hakk'tan ayrı kalmak ve bir anlamda cehennem ehliymişçesine azap çekmek mânâsına gelebilir.¹³

Şu rivâyetle yazımızı tamamlayalım: Yahyâ b. Muâz, Bâyezîd-i Bistâmî'yi ziyârete gider. Bâyezîd-i Bistâmî şehir mezarlığında ibâdet etmekte olduğunu duyunca kendisini rahatsız etmeyip sabaha kadar orada bekler. Şeyh bütün gece parmakları ucunda ibâdetle meşgul bir hâldedir. Sabah olunca kendisine kulak verdiğinde, şeyhin "Şu makamı istemekten

"Kalb bütün zıtlıkların merkezidir. İnsanın yaratılışında bulunan, vahşet, behîmî duygular, şeytânî duygular ve Rahmânî duygular aynı anda kalpte bulunurlar. Yüce Allah'ın cemâlinin görmek kalbin sıfatıdır. Zira kalb, yüksek bir cevher olan meleklerin cevherinden yaratılmıştır."

sana sığınırım." dediğini işitir. Sonrasında yanına gidip, şâhit olduğu hâl hakkında sorular sorar. Bâyezîd-i Bistâmî bu soruya, "Yirmi küsur makam sayıp, bize arz ettiler. Ben ise bu makamları, perdeli olmaları sebebiyle, istemedim." diyerek cevap verir. Bunun üzerine şeyh neden mârifeti istemediğini sorunca, Bâyezîd-i Bistâmî kendisine susmasını öğütler, zira Allah'ı tanımayı kendi nefsinden dahi kıskandığını ifade eder.¹⁴

Dipnot

1.Dilekgül Yüksel, Ruh'u'l Beyan'da Peygamber Mucizelerinin Tasavvufî Yorumu, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020, s.102.

2.Yüksel, a.g.e., s. 11-12.

3.Es-Seyyid Osman Hulûsî Ateş, Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî, (Haz: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), Nasihat Yayınları, İstanbul, 2006, s. 62.

4.Yüksel, a.g.e., s. 69-70

5.Acluni, Keşfü'l-Hafâ, II/132.

6.Nihat Öztoprak, 20. Yüzyıl Mutasavvıf Dîvân Şairi Seyyid Osman Hulûsî Efendi Dîvânı (İnceleme-Metin-Nesre Çeviri), Nasihat Yayınları, İstanbul, 2020, c.2, s. 319.

7.Ateş, Dîvân, s. 177.

8.Öztoprak, a.g.e., c.3, s. 387.

9.Öztoprak, a.g.e., c. 2, s. 99.

10.Hasan Basri Demir, Bâyezîd-i Bistâmî ve Tasavvuf Anlayışı, İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s. 68.

11.Öztoprak, a.g.e., c.1, s. 235.

12.Öztoprak, a.g.e., c.1, s. 364.

13.Demir, a.g.e, s.77.

14.Ferîdüddîn Attar, Evliya Tezkireleri, (Çeviren: Süleyman Uludağ), Semerkand Yayınları, İstanbul, 2018, s. 234-235.

Cümle Yûsuflar Güzeli

“Muhvî, bazı dergâhlarda şeyhlik ve bunun yanı sıra vâizlik hizmetinde bulunmuştur. Şiirlerinde çok güçlü mısralara rastlanmaz. Aruz ve hece ile şiirler yazmıştır. Hece ile yazdığı şiirlerde daha zorlamasız, daha akıcı bir üslûbu vardır.”

*Cümlelerin mahbûbu sensin ey habîb-i ezeli
Cümle Yûsuf'lar içinde ey güzeller güzeli*

*Cümle ümmet âşık oldu sana ey seyyid-i hulk
Himmetinle gitti gayrı bâğ-ı vahdet gazali*

*"Küntü kenzen" sanadır matlab-ı a'lâ sensin
Mazhâr-ı zât-ı Hudâ'sın nakş-ı rûhın yazalı*

*Cümle âlem kapına yalvarı geldi ey şefî
Hep kabul oldu dilekler min ahad lemyezeli*

*Oldu uşşâk gözü giryân dili biryân ey habîb
Oldu mecnûn u dîvâne Muhyî hüsnün sezeli*

Muhyî, bazı dergâhlarda şeyhlik ve bunun yanı sıra vâizlik hizmetinde bulunmuştur. Şiirlerinde çok güçlü mısralara rastlanmaz. Aruz ve hece ile şiirler yazmıştır. Hece ile yazdığı şiirlerde daha zorlamasız, daha akıcı bir üslûbu vardır.

Şair na'tinde, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in, bütün cihânın ezelden beri sevgilisi olduğunu söylüyor. Çünkü o, Allahu Teâlâ'nın "Habîbim" dediği, bütün güzellerin en güzelidir. "Cümle Yûsuf'lar içinde ey güzeller güzeli" mısraı klâsik edebiyatımız içerisinde orijinal bir söyleyiştir. Şair Hz. Yûsuf'u tek başına zikretmiyor. "Yûsuf" ismini güzelliğin sembolü olarak kullanıyor.

*"Küntü kenzen" sanadır matlâb-ı a'lâ sensin
Mazhâr-ı zât-ı Hudâ'sın nakş-ı rûhun yazalı*

"Küntü kenzen" ya da "Kenz-i mahfî" bir hadîs-i kutsîye(?) âtîf sözüdür. Allah; "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim; bundan dolayıdır ki halkı yarattım, yokken var ettim." demiştir.

Hadîsçiler bu sözün uydurma (mevzu) olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Fakat ne hikmetse bizim şuarâ arasında bu söz pek yaygındır. Muhyî de bu sözü iktibas ederek.

Allahu Teâlâ'nın, dünyayı halk etme sebebi olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'i gösteriyor. Yani Allahu Teâlâ, Peygamber Efendimiz'e âşık olduğu için, bu sözleri söylemiş ve dünyayı da O'nun hürmetine yaratmıştır.

Sonraki beyitlerde de Allahu Teâlâ'nın "Habîbim" diye şereflendirdiği Hz. Muhammed (s.a.v.)'e bütün dünyanın âşık olduğunu belirtiyor. O ki insanların efendisidir, seyyid-i kâinattır. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in, şefâatin kaynağı oluşunun bildirilmesi üzerine bütün insanlar O'nun eşiğine yönelmiştir.

Faturayı Dindarlara Kesme Yanlışlığı

“Her olumsuzluğun faturasını Müslümanlara kesme yaklaşımına göre, mü’minlerin geri kalmalarının en büyük nedenlerinden biri de yanlış kader anlayışıdır.”

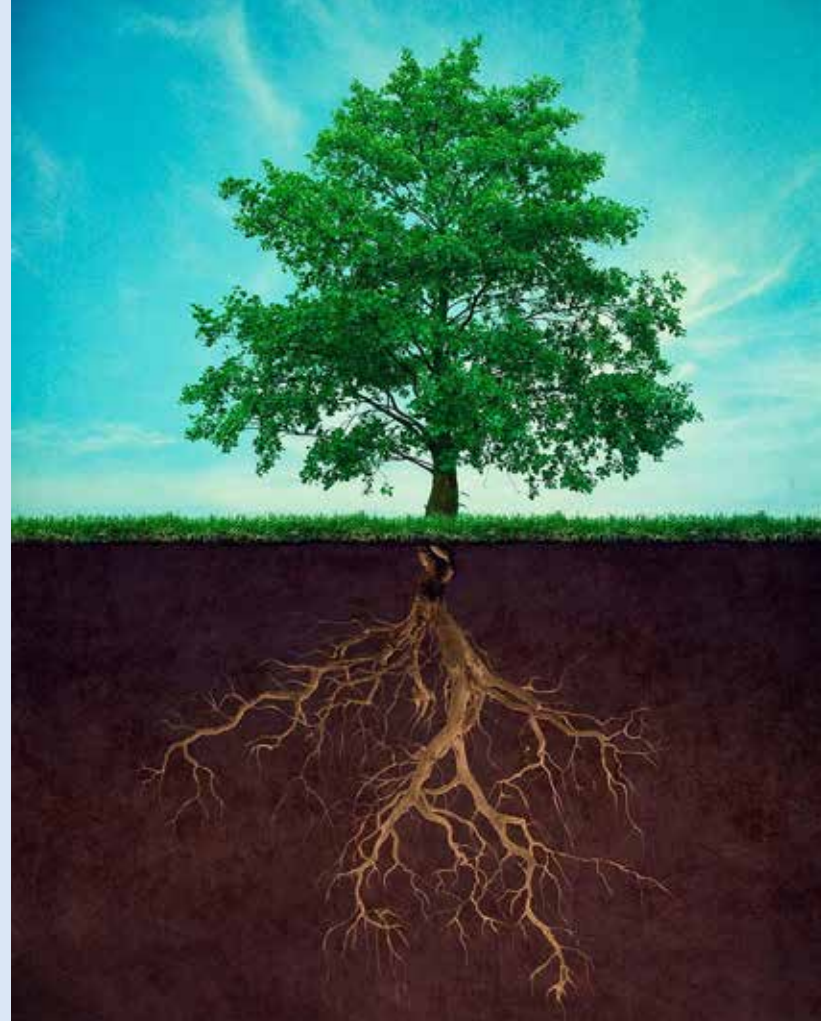

Tasavvuf kitaplarında dünyanın önemsizliği, âhiretin önceliği öne çıkarılır. Bu meyanda, dünyaya önem vermeyen zühd âleminin büyüklerinin sözlerinden ve münzevî hayatlarından örnekler verilerek dünyadan uzak durmanın önemi anlatılır. Elimizdeki zühd eserleri ile bunlarda geçen tavsiyeler ve yaşantılara bakan çağımızdaki bazı insanlar, Müslümanların günümüzde hak ettikleri bir konumda olmamalarının nedenleri arasında zühd ve tasavvuf kitaplarının mü'minleri dünyadan uzaklaştırmasını zikrederler. Buna göre, İslâm büyükleri olarak zikredilen bu kimselerin sözlerini okuyan, yaşantılarını öğrenen mü'minler dünyaya önem vermemişler ve hayattan koparak tamamen ibâdete odaklı bir yaşam sürmüşlerdir. Bir hırka, bir parça somun ile yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Bu arada Müslüman olmayanlar boş durmamışlar, dünyadan yararlanmaya bakmışlar ve çeşitli icatlar geliştirerek ilerlemişler, dünyaya hâkimiyet kurmuşlar, Müslümanlar da onların gerisinde kalmışlardır. Üstelik onlara muhtaç duruma düşmüşlerdir.

Tarih Bu İddiayı Yalanlıyor

Çok sık duyduğumuz bu sözlerin gerçek hayatta bir yeri var mıdır diye sorulacak olursa, cevabı aramak ve bahsettiğimiz iddiânın ne kadar sağlam bir zeminle temellendiğini anlamak için, öncelikle önümüze bir İslâm tarihî kitabı koymamız gerekir. Bu kitabı masaya koyduktan sonra, söz konusu zühd hayatının önderlerinin yaşadıkları dönemlerin siyâsî tarihini okumamız icap eder. Okumayı yaptıktan sonra, başta zühd önderlerinin yaşadıkları devirler olmak üzere, İslâm devletlerinin hiçbirinde yaşamı dışlamanın, âhîret adına dünyayı unutmanın söz konusu olmadığını görürüz. Bırakın bunu görmeyi, ilk asırlar günümüz Müslümanlarının övündükleri dönemlerin başında gelir. Zira bu yıllar, fütûhat, siyâset, ekonomi, kültür ve medeniyet velhasıl her alanda İslâm dünyasının muhteşem başarılar gerçekleştirdiği dönemlerdir. Peki

“Bugünkü zillette elbette Müslümanların ve en başta da toplumları yönlendiren önderlerin olumsuz etkisi vardır, ancak ağırlıklı sebepleri görmeden suçu başka alanlarda aramanın, sorumluluğu tamamıyla mü'minlerin üzerine yıkmamanın bir mantığı yoktur.”

bunların dünyadan uzaklaşarak, bir hırkaya bürünüp dağ başına çıkarak, herkesin birbirinden kopmasıyla gerçekleşmesi mümkün müdür? Elbette mümkün değildir. O zaman zühd önderlerine ve onların etkisinde kaldığı iddiâ edilen Müslümanlara yöneltilen suçlama pek de sağlam bir zeminde yükselmiyor demektir.

Günümüzde Durum Farklı Değil

Esasında çok eskilere gitmemize gerek yok. Şu dönemde de tasavvuf hayatını benimsemiş olan insanlar aynı kitaplara son derece önem vermekte ve bu kitaplardaki dünyayı öteleyen, âhirete yönelmeyi teşvik eden sözleri ve yaşantıları okumaktadırlar. Bizler bu cemaatlerin müntesiplerinin hayatlarına baktığımızda, ne dünyadan koptuklarını ne de bir yere kapanıp günlerini ve gecelerini sadece ibâdetle geçirdiklerini görmekteyiz. Onlarda gördüğümüz yegâne durum, kulluğu öncelemeleri, nâfile ibâdetlere herkesten fazla önem vermeleri, birbirleri arasında dayanışmayı diğer mü'minlerden fazla gerçekleştirmeleri, bu arada da gündelik yaşamlarını sürdürmeleridir. Onlar hem bu kitaplara ve içlerinde anlatılanlara önem vermekteler hem de yaşam standartlarını üst seviyeye çıkarmak, ailelerine daha iyi bir yaşam sunmak ile İslâm'ın daha geniş coğrafyalarda yaşanması için maddî imkânlarını seferber etmek için çabalamaktadırlar. Hatta günümüz Türkiye'sinde pek çok üst seviyede zengin, tasavvufu kendisine yaşam tarzı olarak benimsediğini hepimiz bilmekteyiz.

Bu gerçek bizlere zühd hayatını öven sözler ile hayat öykülerinin Müslümanları dünyadan kopardığı şeklindeki iddiânın haklı bir suçlama olmadığını göstermektedir. Zira günümüzdeki mü'minlerin dünyaya bakışları nasılsa, geçmiş dönemlerde de ortalama olarak aynıydı.

Gerçeği Doğru Okumak

Burada esasında görmek istemediğimiz veya görmemiz gerektiği hâlde aklımıza gelmeyen bir hakikat vardır. O da şudur:

Zühd ve tasavvuf kitaplarında sahâbî Ebû Zer misali, dünyadan kopuk bir hayat yaşadıkları ve maddiyat olarak bir şeylerinin olmadığı zikredilen insanlar, toplumun âhireti unutmaması, dünyaya kendini kaptırmaması açısından önemli bir işlev görmüştür. Zira bu zevâtın sohbetleri, sergiledikleri ibâdet yaşantısı insanların gönülleri

üzerinde etki yapmıştır. Onların dünyadan kopuk yaşamları ise genel halk kitlesi üzerinde etkili olmamış, insanlar gündelik yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Dolayısıyla toplumdan farklı münzevî yaşamlarını bireysel tercihleri olarak anlamak ve toplum içinde böyle birkaç insanın bulunmasının gayet normal olduğunu söylemek durumundayız. Hatta bunun yararlarından bile söz edebiliriz. Sonuçta bu onların kendi tercihidir. Nitekim günümüzde de farklı İslâmî anlayışlar çerçevesinde genel Müslüman kitleye göre değişik tutum ve yöntemler içinde olan hareketler vardır. Bunların genel Müslüman topluluk üzerinde etkisi yoktur ve bu insanların bir çeşni, bir renklilik olarak kabul edilmesi, anlayışla yaklaşılması en güzel yoldur.

Kaldı ki klâsik kitaplarda anılan insanların esasında tamamen dünyadan kopmadıkları da zikredilmektedir. Dolayısıyla geçmiş yansıtılırken bilgiler seçilerek alınmamalı, aynı hususla ilgili farklı rivâyetler bilinçli olarak göz ardı edilmemelidir. Zira tersi durum tabloyu yanlış okumaya veya muhatap kitleyi yanlış bilgilendirmeye sevk eder. Hâlbuki zühd hayatının önderlerine dâir aşağıda zikredeceğimiz bilgilere bakan bir insan söz konusu insanların dünyadan tamamen koptuklarını anlamaz. Keza dünyayı ihmal etmek, ondan tamamen uzaklaşmak gerektiği sonucunu çıkarmaz. Bu hususu teyit etmek için bazı örnekler zikrederim:

1- İbn Şihâb ez-Zührî (vefatı: 742): "Zühd, haramın sabrı yenemediği, helâlin de şükre mâni olamadığı şeydir."

2- Süfyân es-Sevrî (vefatı: 778): "Zühd, emel ve arzuları azaltmak ve hıristan sıyrılmasıdır. Yoksa ne âdî şeyler yemek ne de yırtık ve yamalı şeyler giymektir." Yanındakiler, "Kişi hem zengin hem zâhid olabilir mi?" diye sorduklarında da şu cevabı verir: "Evet zâhid olabilir. Yeter ki herhangi bir belâyâ mâruz kaldığında sabredebilsin, bir nimete nâil olunca da şükredebilsin."

3- Fudayl b. İyâz (vefatı: 803): "Zühdün aslı Allah'tan razı olmaktır. Kanaatkâr kişi zâhiddir.

Zâhid ise zengindir. Her kim yakîni elde ederse bütün işlerinde Allah'a güvenir. O'nun yazdığı kadere razı olur, ümitle korku hâlinde mahlûkattan alâkasını keser. Bu durum onun gayr-i meşru bir yolla dünyayı talep etmesini engeller. İşte böyle yapan bir kimse dünyalık hiçbir şeye sahip bulunmasa bile zâhid ve insanların en zenginidir."

4- Ebu Süleyman ed-Dârânî (vefatı: 820): "Gerçek zâhid dünyayı ne zemmeder ne de metheder. Ona iltifat etmez. Dünya kendisine yöneldiğinde sevinmediği gibi ondan uzaklaştığında da üzülmez."

5- Hâris el-Muhâsibî (vefatı: 857): "Zühd, dünyaya ait kıymet ve değerlerin kalpten atılması ve dünya ile ilgili her şeyin çıkarılmasıdır. Kalpten eşyanın değeri düştüğü zaman, onun varlığı ile yokluğu eşit olur. İşte o zaman zühd gerçekleşmiş olur."

6- Yahya b. Muaz (vefatı: 872): "Gerçek zâhid, Allah'ın dışında bütün isteklerden kalbini boşaltan kimsedir."

7- Bâyezîd-i Bistâmî (vefatı: 874): "Zâhid, bir şeye sahip olmayan demek değildir. Asıl zâhid, malın mülkün kendisine sahip olmadığı kimsedir."

8- Cüneyd-i Bağdâdî (vefatı: 909): "Zühd, dünyanın küçük görülüp izlerinin kalpten çıkarılmasıdır."

9- Ebû Tâlib el-Mekkî (vefatı: 996): Zühdün, varlıklı kişilerle yoksul kişilere göre farklılık arz ettiğini söyler. Zengin zühdü, malı elinden çıkarması ve kalbini ona bağlamamasıdır. Kişinin varlık içindeyken malı kendisi için alıkoyması uygun düşmez. Çünkü bu tutumu varlığa düşkün olduğunu gösterir. Fakirin zühdü ise yokluk içinde varlığa imrenmemek ve yokluğa rıza göstermekle olur.

Şimdi buraya alıntıladığımız bu rivâyetlerde, "Dünyayı ihmal edin, hiç önem vermeyin, yeryüzünü Allah'ın son dinini inkâr edenlere bırakın." diye bir anlam var mı? Yoksa burada, dünyayı yaşarken âhireti unutmayın mı deniyor? Elbette ölüm sonrasını unutmadan kullukla bezeli bir yaşam sürülmesi istenmektedir.

Suçlanan Kitaplar

Müslümanların dünyadan kopma nedenleri arasında sayılan zühd ve tasavvuf eserlerine gelince, söz konusu kitaplarda tavsiye edilen hususlar ile bunların sosyal hayatta bulunduğu mâkes hiçbir zaman tam olarak örtüşmemiştir. Şöyle ki, insanlar bu kitapları okumuşlardır ancak dünyadan kopmamışlardır. Bilakis sosyal yaşantılarını sürdürmüşlerdir. Başka bir ifadeyle, bu kitapları "Dünyayı tamamen terk etmek gerekir." anlayışıyla okumamışlardır. Zaten o kitaplar da aslında bunu istememektedir.

Bunun anlamı söz konusu kitapların çok az etkili olduğu değildir. Tam tersine, bu eserlerin son derece müspet etkisi olmuştur. Zira bahis mevzuu eserler Müslümanların kendilerini mala kaptırmamaları, ne kadar zengin olurlarsa olsunlar âhireti unutmamaları, zekatlarını ihmal etmemeleri, iffetli olmaları, kalplerine ve dillerine sahip olmaları istikametinde çok büyük

bir motivasyon sağlamıştır. Dolayısıyla kulluğu unutmama noktasında söz konusu eserlerin büyük tesiri olduğunu, dünya âhiret dengesini kurmaya yardım ettiğini söyleyebiliriz. Ancak bu hiçbir zaman Müslümanların dünyaya küsmeleri ile sonuçlanmamıştır. Kaldı ki, günümüzde tasavvufu kendisine yol olarak benimsemiş hareketlerin pek çok ticarî faaliyette bulunması, dünyevî anlamda pek çok alanda iştiğal etmesi bunun göstergesidir.

İhmal Edilen Hakikat

Müslümanların geri kalmışlığını zühd ve tasavvuf önderlerinin insanlarda oluşturduğu dünya bakışına veya ilgili eserlere bağlayanların göz ardı ettiği bir husus daha vardır. O da şudur: Söz konusu rivâyetleri ve kitapları bir kenara bıraksak, sadece Kur'ân ve hadislere bakacak olsak, yine de insanda dünyaya önem vermemek ve âhirete yönelmek gerektiği inancı oluşur. Sözümüzü teyit için birkaç örnek zikrederim:

1- "Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Âhirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir."¹

2- "Nefsânî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağlamal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Hâlbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır."²

3- "Rabb'inin makamından korkan ve nefsinin kötü arzulardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır."³

4- "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır."⁴

5- "Vallahi âhiretin yanında dünyanın durumu, sizden birinin parmağını denize daldırıp çıkarması gibidir. Çıkardığında parmağının (denizden) ne çıkardığına bir baksın!"⁵

6- "Eğer dünyanın Allah katında sivrisineğin bir kanadı kadar değeri olsaydı, ondan hiçbir kâfire bir yudum bir şey içirmezdi!"⁶

7- "Allahu Teâlâ bir kulu sevdiği zaman, tıpkı sizin bir hastayı sudan koruduğunuz gibi onu dünyaya karşı himâye eder."⁷

8- "Ailesi âfiyette, bedeni sıhhatli, günlük rızkı da bulunduğu hâlde sabahlayan kimseye sanki dünya verilmiş gibidir."⁸

Şimdi biz bunları okuduğumuzda Allah'ı ve peygamberini suçluyor muyuz? Elbette böyle bir şey aklımızın ucundan bile geçmiyor. Peki âyetler ve hadisler karşısında ne yapıyoruz? Hemen yorum boyutuna başvurarak "Esasında dünyanın tamamen ihmal edilmesi istenmemektedir, gönüllü kaptırmak men edilmektedir." diyoruz. Bunu

"Zühd önderlerinden nakledilen rivâyetleri şeyleri doğru okumak durumundayız. Daha saygılı yaklaşarak, yaşamlarının ve tavsiyelerinin Müslümanların sosyal hayatları üzerinde müsbet yönde etkili olduğunu anlamaya çalışmak, mü'minleri dünyadan koparmadığını görmek icap etmektedir."

Allah'a ve Rasûl'üne olan saygımızdan, haddi aşmaktan korktuğumuzdan dolayı yapıyoruz. Ayrıca doğru olan bu olduğundan dolayı bunu yapıyoruz. Ama konu şahıslar olduğunda nedense pervasız oluyoruz. Olabildiğince suçluyoruz bu insanları. Onların sözlerini ve fiillerini doğru anlamak için çaba sarf etmek yerine kolaycılığa kaçarak sorumluluğu üzerlerine yıkıyoruz.

Şimdi hangimiz Kur'ân ve hadislerin Müslümanları dünyadan kopardığını iddiâ edebilir ki? Kimse edemez. Zira doğru okuyan bir göz Kur'ân ve hadislerden böyle bir mesaj çıkarmaz. Zaten tarih boyunca mü'minler her ikisini doğru okuyarak dünyayla bağlarını kesmemişlerdir. O zaman zühd önderlerinden nakledilen rivâyetleri de aynı gözle okumak durumundayız. Daha saygılı yaklaşarak, yaşamlarının ve tavsiyelerinin Müslümanların sosyal hayatları üzerinde müspet yönde etkili olduğunu anlamaya çalışmak, mü'minleri dünyadan koparmadığını görmek icap etmektedir.

Bir Başka Suçlama Daha

Her olumsuzluğun faturasını Müslümanlara kesme yaklaşımına göre, mü'minlerin geri kalmalarının en büyük nedenlerinden biri de yanlış kader anlayışıdır. Müslümanlar, sahip oldukları bu anlayışla başlarına gelen bela ve musibetlerin kaderde yazıldığını, yapacak bir şeyleri olmadığını düşünerek mücâdeleyi terk etmişlerdir. Her felâketi kabulle karşılamışlar ve değiştirmek için bir çaba içerisine girmemişlerdir.

Yukarıda bahsettiğimiz kitabı tekrar açalım. İslâm tarihinin hangi döneminde Müslümanlar kaderimiz bu diyerek mücâdele sahasından çekilmişler ve olan biteni herhangi bir refleks göstermeden olduğu gibi kabullenmişlerdir, diye bakalım. Bir tek örnek bulamayız. Tam aksine İslâm tarihi tamamen mücâdeleler tarihidir. Bir anlamda baştan sonra çekişmeler tarihidir. İktidarların zayıfladığı dönemlerde ve bölgelerde insanlar sürekli isyanlara teşebbüs etmişler, hırslı kişilerin peşinde koşan kitleler pek çok nâhoş olayın yaşanmasına neden olmuşlardır. Bunların olmadığı dönem ve coğrafyalarda da fütûhat ve bilim alanında müthiş bir hareketlilik vardır. Bu nedenle İslâm tarihini bütünüyle aksiyon tarihi olarak tanımlamak yanlış olmaz. Bunlara bakan insan, “Kaderimiz böyleymiş diyerek bir köşeye sinmiş insanlar tarihin hangi döneminde yaşamış acaba?” diyecek, lâkin kitabın iki kapağı arasında böyle bir zümre bulamayacaktır. Belki bireysel olarak bu tür bir bakış açısını benimsemiş insanlara veya küçük guruplara rastlayabilecektir ancak kitlesel bir hareketi kesinlikle tespit edemeyecektir. Çünkü söz konusu kader anlayışının Müslümanları hantallığa ve teslimiyete teslim ettiği iddiâsı gerçekliği olmayan bir söylemden öte bir şey değildir. Sadece ve sadece mü'minlerin bugünkü zillet durumuna neden aramak için ortaya atılmış âfâkî bir düşüncedir.

Peki, Müslümanların gerçekten de bir teslimiyet içinde olmalarına neden olan bu kader anlayışının aslı nedir? Bu kader anlayışı, olan biten olumsuzluklar karşısında Müslümanları rahatlatan bir araçtır, ötesi değil. Üçüncü halifenin şehit edilmesiyle başlayan süreçte yaşanan felâketler karşısında kader anlayışı mü'minleri teskin eden, psikolojik olarak rahatlatan bir vasıta olmuştur. “Demek ki bunlar kaderimizde varmış, başımıza gelecekmiş.” anlayışıyla inananlar kendilerini rahatlatmaya, olan biteni metânetle karşılamaya çalışmışlardır. Bu nevi bir kader anlayışının toplumun ruh dünyasının ve huzurunun temininde müspet etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Hatta günümüzde de

insanların başlarına gelen felâketleri olgunlukla karşılanmalarında aynı kader anlayışının olumlu etkisi olduğu gözlenebilir.

Biz burada böylesi bir kader anlayışının doğruluğunu veya yanlışlığını tartışıyor değiliz. Bizim yaptığımız, söz konusu kabulün müspet boyutunun olduğunu dile getirmekten, bu anlayışın Müslümanların bugünkü durumunda bir etkisi olmadığını ifade etmekten ibarettir.

Ne Yapılmalı

Sözün özü, her yanı kendisine düşman bir coğrafya ile çevrilmiş ve bunlarla mücâdele etmek durumunda kalmış bir ümmetin bugünkü durumunu çok basit nedenlere indirgemek ve sadece Müslümanları suçlamak hakkaniyetli değildir. Bugünkü zillette elbette Müslümanların ve en başta da toplumları yönlendiren önderlerin olumsuz etkisi vardır, ancak ağırlıklı nedenleri görmeden suçu başka alanlarda aramanın, sorumluluğu tamamıyla mü'minlerin üzerine yıkmamanın bir mantığı yoktur. Zira bütün bu geri kalmışlığın ve zilletin sosyoloji, psikoloji, tarih, siyâset bilimi ve diğer ilim dalları açısından ortaya konabilecek pek çok nedeni vardır. Olan biten, bir iki nedene bağlanarak izah edilecek kadar basit değildir. Çok boyutlu ve karmaşıktır. Bunu anlamaya, ellerimizi Müslümanların yakasından çekerek başlasak yeridir.

Dipnot

* Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM, Ankara Üniversitesi

- 1.57/Hadîd, 20.
- 2.3/Âl-i İmrân, 14.
- 3.79/Nâziat, 40-41.
- 4.59/Haşr, 18.
- 5.Müslim, Cennet, 55.
- 6.Tirmizî, Zühd, 13.
- 7.Tirmizî, Tıb, 1.
- 8.Tirmizî, Zühd, 34.

Aziz Şehitlerimize

Bu vatan uğruna kıymetli candan
Tereddüt etmeden geçer şehitler.
Bayrağa bulanmış renkleri kandan
Cennette gül olup açar şehitler.

Düşmana göğsünü eylemiş siper
Allah Allah diye en önde gider
Bulunmaz ne gam, nede bir keder
Kabrinden ışıklar saçar şehitler.

Kanlı köynekleri bayrak olunca
Uzanır kabrine boylu boyunca
Sarılıp toprağa gönlü doyunca
Ölü sanma sakın yaşar şehitler.

Kimi daha çocuk gelmemiş çağı
Kimi arkasında sırtlamış dağı
Kimine verilmiş Kevser ırmağı
Şehadet şerbetinden içer şehitler

.Vatanı aşk için ölmek ne güzel
Bir dilim ekmeği bölmek ne güzel
Son nefes verirken gülmek ne güzel
Cennette inciler seçer şehitler.

Uğruna öldüğü vatan şahittir
Sancağı elinde tutan şahittir
Mermiyi düşmana atan şahittir
İmanı hak ile göçer şehitler.

Ramazan PAMUK

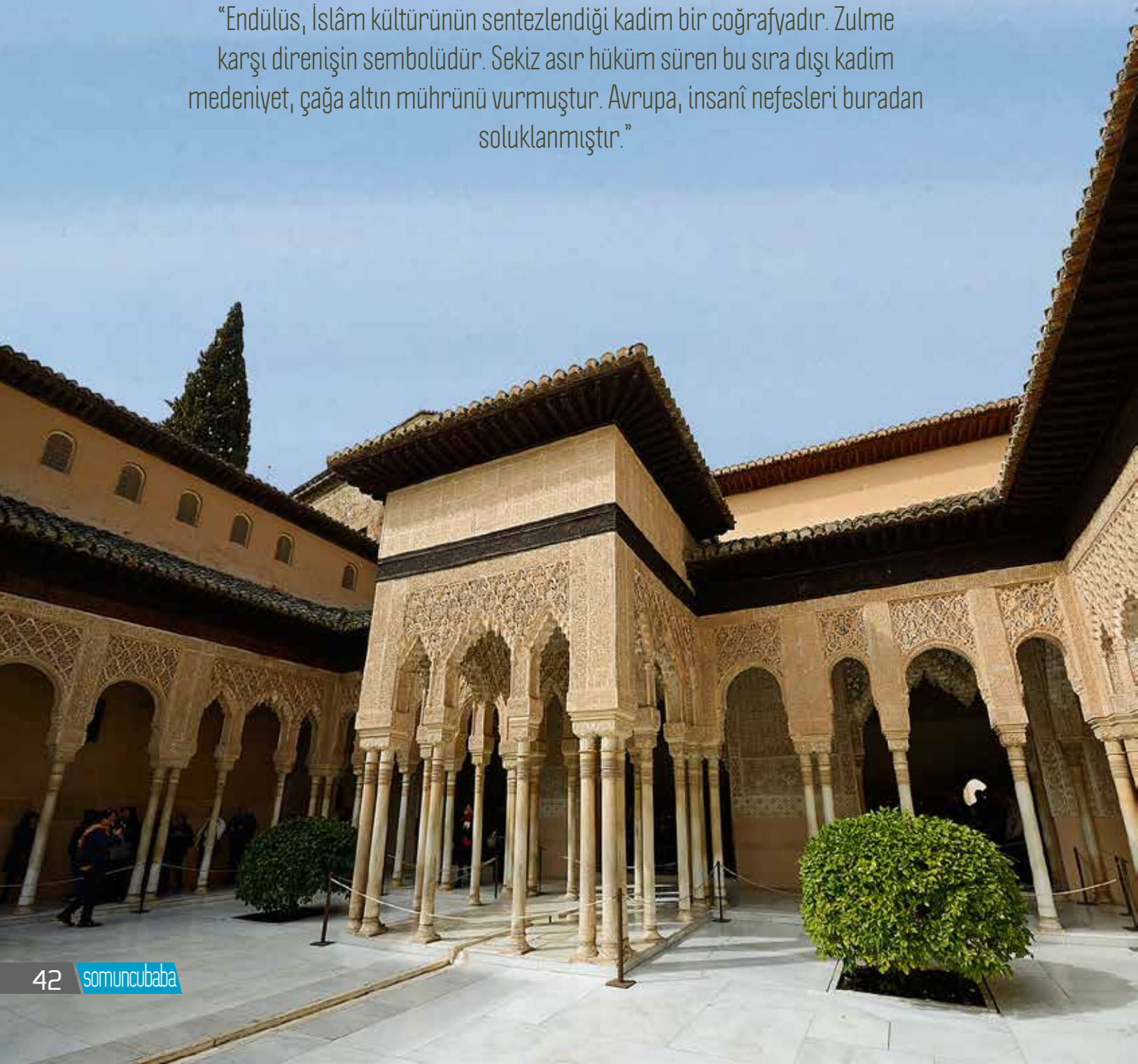

Kadim Bir İlim ve Medeniyet Merkezi: Endülüs

“Endülüs, İslâm kültürünün sentezlendiği kadim bir coğrafyadır. Zulme karşı direnişin sembolüdür. Sekiz asır hüküm süren bu sıra dışı kadim medeniyet, çağa altın mührünü vurmuştur. Avrupa, insanî nefesleri buradan soluklanmıştır.”

Tarık bin Ziyad'dan Gırnata Hükümetine yahut Avrupa'da Endülüs'ün Seyri

Endülüs İslâm medeniyeti, 711'deki fethinden 1492'deki çöküşüne kadar 881 yıllık bir dönemi kapsamaktadır. İslâm ordusu bu toprakları fethederek burada görkemli ve muasır bir medeniyet kurmayı başarmıştır. Bu köklü medeniyet, düşmanların tüm müdahalelerine ve siyasî oyunlarına rağmen yaklaşık sekiz asır hayatta ve ayakta kalmayı başarmıştır.

Avrupa'nın mühim bir parçası olan İspanya'nın (özelde söylemek gerekirse Endülüs'ün) Müslümanlar tarafından fethi, Müslümanlar için Avrupa'ya açılan hayırlı ve bereketli bir kapı olmuştur. Böylece fetihler Asya ve Afrika dışına taşırılarak fetih rûhu canlı tutulmuştur. Bunun yanında bu fetihle birlikte Müslümanlar Avrupa'nın bir parçası olmuştur.

Endülüs, 711 yılında Emevî Devleti komutanlarından Kuzey Afrika Valisi Musa bin Nusayr ve Tarık bin Ziyad'ın gösterdiği üstün gayretlerle hayat bulmuştur. Musa bin Nusayr'ın fetih sonrası Tarık bin Ziyad'la İspanya'dan ayrılışı sırasında oğlu Abdülaziz'i Endülüs'e vali olarak bırakmasıyla başlayan Valiler Dönemi (714-756)'nde Endülüs'te yeni bir toplum nizamı oluşmuştur. Endülüs, doğudaki Emevî Devleti'nin bir vilayeti olarak idare edilmiştir. Emevî Devleti'nin yıkılması neticesinde Abdurrahman bin Muaviye, Endülüs Emevî Devleti (756-1031)'ni kurmuştur. Bu dönem Endülüs'ün en parlak medeniyet seviyesine ulaştığı dönemdir. İhsan Süreyya Sırma'nın "Ah Endülüs" adlı eserinde de belirttiği gibi "Dönemin sonuna yaklaşıldığında Kuzey Afrika'dan gelen Berber Müslümanlar, kendilerine daha önce zulmedildiğini ileri sürerek Endülüs Emîri el-Mueyyed Hişam'ı öldürürler. Hişam sonrasında iktidara gelenler, makamlarını koruyamadıkları gibi Müslümanlar arasında asırlarca sürecek olan taht kavgalarının başlamasına sebep olurlar."

Endülüs Emevî Devleti'nin yıkılmasından sonra başlayan Mülûküt-Tavâif (Beylikler) dö-

"Endülüs, nev'i şahsına münhasır coğrafi, siyasî, sosyal ve kültürel hususiyetleriyle İslâm tarihi içerisinde bambaşka bir yeri ve önemi olan bir bölgenin adıdır."

neminde, parçalanma sürecine giren Endülüs merkezî idaresi, başkent Kurtuba dışındaki bölgelerde hâkimiyetini kaybetmiştir. Endülüs'te emirlikler ortaya çıkmıştır. Zamanla Müslüman emirlerin kendi aralarında ihtilâflarını fırsata çeviren Kastilla Krallığı; Tuleytula, Kulumriye gibi önemli şehirleri Müslümanların elinden alarak Endülüs coğrafyasının dışında bırakmıştır. XIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Gırnata, Mâleka ve Cebel-i Tarık dışında tüm Endülüs toprakları Müslümanlardan alınarak Hristiyanların hâkimiyeti altına girmiştir.

Kurulan emirlikleri iyice kısıp alan Hristiyan güçlere karşı koyabilmek için Endülüs Müslümanları, bir Kuzey Afrika ülkesi olan Murâbitlar'dan yardım istemiştir. Böylelikle Endülüs'te Murâbitlar Dönemi (1090-1147) başlamıştır. Endülüs Müslümanları, Murâbit Devleti'nin yıkılmasından sonra Hristiyan baskılarına karşı koyabilmek için Muvahhidler'den yardım istemiş, böylece Endülüs'te Muvahhidler Dönemi (1147-1238) başlamıştır. Muvahhidlerin Endülüs'ü savunmada yetersiz kalmaları nedeniyle, ülkedeki parçalanmalar artmış, böylece Endülüs'ün son dönemi olan Gırnata Hükümeti Dönemi (1238-1492) başlamıştır. Bu dönemde süren taht kavgaları ile çok sayıda emir ülkeyi yönetmek için tahta geçmiştir. Bu devlet yöneticilerinin arasında basîretli idarecilerin olmaması Endülüs'ün sonunu getirmiştir. Bu da Avrupa topraklarında filizlenen kadim bir medeniyetin sonu olmuştur. Müslümanların elinde kalan topraklarda Nasrîler/Ahmerîler Devleti (1232-1492) kurulmuş, bu devlet 250 yıl ayakta kalabilmiştir. 1492 yılına gelindiğinde ise Gırnata'nın düşmesiyle Endülüs toprakların-

daki Müslüman hâkimiyeti de tamamen sona ermiştir.

Endülüs, İslâm Kültürünün Sentezlendiği Kadim Bir Coğrafyadır

Endülüs, İslâm kültürünün sentezlendiği kadim bir coğrafyadır. Zulme karşı direnişin sembolüdür. O, Avrupa'da kurulmuş en büyük medeniyetlerden biridir. 711'den 1492'ye kadar İber Yarımadası'nda hüküm sürmüştür. Sekiz asır hüküm süren bu sıra dışı kadim medeniyet, çağa altın mührünü vurmuştur. Avrupa, insanî nefesleri buradan soluklanmıştır. **B u g ü n** İspanya'da Endülüs mirasının maddî ve mânevî yansımalarını bütün çıplaklığıyla görürsünüz. İspanyolcadaki Arapça kelimeler, bu uygarlığın köklü izlerinin sese ve söze ait olanlarıdır. Endülüs, nev'i şahsına münhasır coğrafî, siyasî, sosyal ve kültürel hususiyetleriyle İslâm tarihi

içerisinde bambaşka bir yeri ve önemi olan bir bölgenin adıdır.

Endülüs demek, bize bu coğrafyanın kapılarını ardına kadar açan Târik bin Ziyâd demektir. Bu topraklarda dolaşırken Müslüman coğrafyasının doyumsuz havasıyla soluklanırsınız. Kendinizi bir Anadolu şehrindeki gibi huzurlu hissedersiniz. Zira maddî ve manevî yansımalarıyla Batı Avrupa'da bir İslâm atmosferi ve huzur adası inşa edilmiştir.

Endülüs, Avrupa ile Afrika Arasında Bir Çeşit Köprü Vazifesi Görmüştür

Geçmişte "Hispania" ya da "Spania" olarak anılan, Müslümanların "Endülüs (el-Endelus)" diye adlandırdığı topraklarda köklü bir İslâm medeniyeti kurulmuştur. İslâm dünyasının hâkim olduğu bu topraklar günümüzde Portekiz ve İspanya Devletlerini üzerinde barındırmakta-

dır. Endülüs coğrafyasını yerli halk ve dışarıdan gelenler şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Yerli halkı, Müslümanlar yarımadaya girdikleri dönemde burada yaşayan topluluklardır. Dışarıdan gelenler ise fetihler için yarımadaya gelen Müslümanlardır. Endülüs nüfusunun dışarıdan gelenlerini, fetih için bu topraklara gelen Müslüman Araplar ve Berberiler oluşturmaktadır. Zamanla yerli halktan İslâm'a girenler de Müslüman nüfus içinde yerlerini almışlardır. Yerli halktan Müslüman olanlara "Müvelled/Müvelledler" denilmiştir.

Afrika ve Avrupa arasında köprü vazifesi görmesi, arazi ve iklim yapısı, su kaynaklarının çok oluşu ve toprağının verimli olması nedeniyle yarımada; tarihte farklı ırkların, etnik unsurların veya dinlerin karşılaşma ve kaynaşma noktası olmuştur.

"Endülüs demek, bize bu coğrafyanın kapılarını ardına kadar açan Târik bin Ziyâd demektir. Bu topraklarda dolaşırken Müslüman coğrafyasının doyumsuz havasıyla soluklanırsınız. Kendinizi bir Anadolu şehrindeki gibi huzurlu hissedersiniz."

İslâm medeniyetinin kadim değerlerini barındıran Endülüs, Müslümanlar için büyük bir öneme sahiptir. Bunun asıl nedeni bu coğrafyada kıraat, tefsir ve fıkıh gibi İslâmî ilimlerin inkişaf etmiş olmasıdır. Buna İslâm felsefesiyle birlikte kelâm çalışmaları da ekleyebiliriz.

İslâmî ilimler Endülüs'e iki koldan girmiştir. Bunlardan ilki fetih sürecine bizzat katılmış olan sahabe (Müneyzir el-İfrikî) ve tâbiûn (Musa b. Nusayr, Haneş es-San'ânî ve Ali b. Rabâh el-Lahmî) vasıtasıyla olmuştur. İkincisi Endülüslü âlimlerin Mısır, Şam ve Hicaz'a hac yapmak ve ilim öğrenmek için yaptıkları seyahatler vesilesiyle gerçekleşmiştir.

Kıraattan Tefsire, Hadisten Felsefeye Endülüslü İslâm Âlimleri

Kıraat ilmini Endülüs'e ilk getiren âlim Gazi b. Kays Ebu Muhammed el-Endelûsî'dir. Kıraat ilminin bu topraklarda yayılmasına öncülük eden diğer ilim erbabları ise Mücâhid el-Amîrî, Mekkî b. Ebî Talib, Ebu Amred-Dânî ve Ebu'l Kasım eş-Şâtibî'dir.

IX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Endülüs'te önemli tefsir âlimleri yetişmeye başlamıştır. Bu alanda ön plâna çıkan âlim ise "et Tefsîru'l-Kebîr" in müellifi olan Bakî b. Mahled'dir. X. yüzyıl itibarıyla tefsir ve kıraat ilminde ön plâna çıkan isim ise Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Talib'dir. XII. yüzyılda Gırnata'lı Muhammed b. Atiyye'nin ön plâna çıktığı görülmektedir. Son olarak da "el-Câmî'u li Ahkâmil-Kur'ân (Kurtubi Tefsiri)" tefsirini yazan

Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî dinî tahsilini Endülüs'te tamamlamıştır.

Usûl olarak hadis ilminin Endülüs'e girişi Abdülmelik b. Habib es-Sülemî tarafından gerçekleştirilmiştir. Endülüs'te hadis ilminde ön plâna çıkan bir diğer âlim de Bakî b. Mahled'dir. Kendisi İbn Ebi Şeybe'nin el-Musannef adlı eserini Endülüs'e ilk getiren kişi olarak bilinmektedir. Yine hadis ilminin Endülüs'te yaygınlaşmasının bir başka mimarı da Muhammed b. Vaddah'dır. Yine İbn Hazm da Endülüs'ün önde gelen muhaddislerindendir.

Endülüs'te felsefe alanında ilk dikkat çeken isimlerden biri "İbn Meserre" olarak tanınan Muhammed b. Abdullah el-Cebelî'dir. Endülüs, XII ve XIII. yüzyıllarda İbn Bâcce, İbn Tufeyl ve İbn Rüşd gibi isimleri yetiştirmiş, böylece İslâm felsefesinin bu topraklarda benimsendiğini göstermiştir. Endülüs'te felsefenin zirvesindeki şahsiyet İbn Rüşd'dür. Bu alandaki bir diğer isim de "Hayy b. Yakzân" adlı eseriyle tanınan İbn Tufeyl'dir.

Endülüs'e Suriye'den gelip yerleşen âlimlerden, Evzâî'nin öğrencisi olan ve Kurtuba kadısı tayin edilen Sâ'sa'a b. Sellâm, hocasının görüşlerini Endülüs'te yaymıştır. Ziyad b. Abdurrahman ve Gazi b. Kays gibi ilim tahsili için Doğu'ya giden ve Medine'de İmam Mâlik b. Enes'e öğrencilik yapan Endülüslülerin geri dönmesiyle, İmam Mâlik'in görüşleri de Endülüs'te yayılmıştır. İsa b. Dinar, Yahya b. Yahya el-Leysi, İbn Habib ve el-Utbî, İmam Mâlik'in görüşlerinin Endülüs'te hâkim olmasında önemli rol oynamıştır.

Endülüs'te IX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kelâmî meselelerle ilgilenenler olmuştur. Bunlar arasında ilk dikkat çeken isim Muhammed b. Abdullah b. Meserre'dir. Eş'arî kelâmının Mağrib ve Endülüs'te yayılmasında Bakîlânî'nin öğrencileri büyük rol oynamıştır.

Endülüs'te tasavvufun ortaya çıkışı fetihle birlikte başlamıştır. Fethedilen Hanes es-Sa'ânî, Ali b. Rebâh ve Meymûn b. Said gibi kişilerin tasavvufun yayılmasında etkili olmuştur.

Endülüs'te tasavvufun bir düşünce sistemi olarak yaygınlık kazanmasında İbn Meserre'nin rolü büyüktür. Bu coğrafyadaki diğer önemli mu-tasavvıflar Tudmirli Muhammed b. Ebi'l-Hüsâm el-Kaysi İbnu'l Arif, er-Ruaynî, İbn Berrecân ve İbn Kasî'dir. Öte yandan tam adı Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtîme olan "İbnü'l-Arabî" Endülüs'te tasavvufî düşüncesinin tartışmasız en önemli temsilcisidir. Endülüs'te tasavvuf alanında etkili isimlerden bir diğeri de Şazelî Tarikatı'nın şeyhlerinden İbn Abbâd er-Rundî'dir.

Endülüs'te Tarih, Coğrafya, Tıp, Astro-nomi ve Matematik de İnkişaf Etmıştır

Endülüs'te tarih yazıcılığı IX. yüzyılın başlarında "Tarihu Abdilmelik b. Habib el-İberi" isimli eseriyle tanınan Abdilmelik b. Habib es-Sülemî öncülüğünde başlamıştır. XI ve XII. yüzyıllar bütün meselelere rağmen tarih yazıcılığı bakımından Endülüs'ün en verimli dönemi olmuştur. Bu dönemde es-Sayrafi ve İbn Sâhibu's-Salât gibi tarihçiler ön plâna çıkmıştır. Yine el-Humeydî, ed-Dabbî, İbn Beşkuval, İbnûl-Ebrâr, Feth b. Hakan, Ebû Ubeyd el-Bekiri, Şerif el-İdrisi, İbn Cübeyr ve İbn Bessâm eş-Şenterini bu dönemde öne çıkan diğer önemli tarihçilerdir. XIV. yüzyılda ön plâna çıkan isimler İbnü'l Hatîb ve İbn Haldun olmuştur. İbn Haldun'un sosyologluğu, filozofluğu, siyaset ve devlet adamlığı da vardır. Suriye'den göç eden Yemenli Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'i de unutmamak lâzım. Tarih sahasında bunlara Almeria'da doğan Sâid el-Endelüsî'nin ismini de eklemek gerekir.

Dinî ve pozitif ilimlerin her yönüyle inkişâf ettiği Endülüs'te coğrafya sahasında Ahmed er-Râzî, Muhammed el-Varrak, Yahudi asıllı İbrahim b. Yakub, Ubeyd el-Bekri, Ebu Hamid el-Mazinî, el-İdrisî ve İbn Cübeyr gibi isimler öne plâna çıkmıştır.

Endülüs'te tıp alanında tanınmış ilk kişi Kurtubalı Hamd b. Ebbâ'dır. "İbnu's-Semîne" olarak anılan Kurtubalı Yahya b. Yahya da bu sahada

önde gelen hekimlerdendir. Yine IX. yüzyıldaki Endülüs hekimleri arasında Hamdeyn b. Eban, Ahmed b. İlyas, Abdûlmelik b. Habib ve el-Harrânî isimleri de dikkat çeker. X. yüzyılda Saîd b. Abdurrahbin, İbn Abdurrahman b. Şüheyd ve Muhammed b. Abdûn öncü isimler olarak karşımıza çıkmaktadır. X. yüzyılın en büyük hekimi ise tabir caizse açık ara farkla ez-Zehrâvî'dir. Endülüs'te tıp alanında Yahudi Hasday b. Şap-rût, İbn Vâfid ve Benû Zûhr ailesini de unutmamak gerekir. İslâm felsefesinin çok kıymetli isimlerinden İbn Bâcce'nin, İbn Tufeyl'in ve İbn Rüşd'ün aynı zamanda XII. yüzyılda Endülüs'te yetişen hekimlerden olduklarını hatırlatmak isterim.

Endülüs'te astronomi ve matematik ilimlerinin zamanına göre çok geliştiğini biliyoruz. IX. yüzyılda "Sâhibu'l-Kible" olarak anılan Ebu Ubeyde el-Belensî'yi ve Berberî asıllı bir köle olan Abbas b. Firnâs'ı bu alanda inkişâf etmiş bir isim olarak görüyoruz.

Endülüs'te geometri ve astronomi alanında önde gelen isimlerden biri de İbn Hayy'dır. X. yüzyıldan itibaren Ebu'l-Kasım Mesleme el-Mecritî, Ebû İshak İbrahim ez-Zerkâle, İbn Seyyid, Ebû Âmir, Yusuf el-Mu'temen, İbn Muaz el-Ceyyânî, Câbir b. Eflah ve el-Bitrûcî gibi isimler astronomi ve matematiğe önemli katkılar sağlamışlardır. "Endülüs'ün Öklidi" olarak anılan II. Abdurrahman Dönemi'nde sarayda görevli olan Mecritî de unutmamak gerekir. Bunlarla beraber XI. yüzyılın önde gelen astronomi mucitlerinden biri de ez-Zerkâle'dir. Öte yandan Benû Hûd emirlerinden Yusuf el-Mu'temen'in aynı zamanda iyi bir matematik ve astronomi bilgini olduğunu söylemekte fayda vardır. XI. yüzyılda ise Endülüs'ün yetiştirdiği büyük matematikçilerden biri de İbn Muâz el-Ceyyânî'dir. İşbiliyeli olan ve Batı dünyasında "Geber" adıyla anılan Câbir b. Eflâh XII. yüzyılda yaşamış ünlü Müslüman astronomdur. Endülüs'ün astronomi âlimlerinden biri de XII. yüzyılda yaşayan el-Bitrûcî'dir.

Endülüs Deyince Aklıma Eşref-i Mahlûkat İnsan, Çağları Şerefliendiren İslâm Gelir

Endülüs deyince aklıma İslâm'ın çağları kuşatan, kibri değil mahviyeti hatırlatan sevgisi, hoşgörüsü ve ihtişamı gelir. Endülüs deyince aklıma İslâm'ın çağlara hükmeden o güçlü sesini kendine ses eyleyen, sadece yaşadığı çağlara değil gelecek asırlara da hükmeden ilim ve sanat adamları gelir. Endülüs deyince aklıma insanı insan yapan yegâne değerler olan ilim, irfân, edep ve erkân gelir. Endülüs deyince aklıma akıl, mantık ve sağduyu gelir. Endülüs deyince aklıma uzun süre taht kavgalarıyla sarsılan Endülüs'ün son hükümdarı olan Ebu Abdullah Muhammed'in Gırnata'yı İspanyollara teslim ettikten sonra tepeden son bir kez daha şehre mahzûn mahzûn bakıp hüngür hüngür ağlaması ve onun bu mahzûn hâlini gören annesi Ayşe Hanım'ın oğluna "Vaktiyle bir erkek gibi savaşıp savunmadığın şeyler için, şimdi bir kadın gibi ağlamak yaraşır sana." sözleri gelir. Endülüs deyince aklıma merhamet ve ihsân gelir, eşref-i mahlûkat olan insan gelir, çağları şerefliendiren İslâm gelir.

Kaynakça

1. Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal Beyatlı, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1961
2. tr.wikipedia.org/wiki/EL_Hamra_Sarayı
3. Endülüs İslâm Medeniyetinin Oluşumu (Yüksek Lisans Tezi), İbrahim Okuyan

Terzi Baba ve Gönöl Dilinden Mesajları

“Zikre devam edildiği sürece Hakk’ın önce sıfatları sonrasında ise Zât’ından tecellîlerle gönülleri aydınlatacağını belirten Terzi Baba, zikrin gerçek mânâda kişide tesir meydana getirebilmesi için ise kişinin fakr saltanatına ulaşmasını gerekli görür.

Asıl adı Mehmed Vehbi olan ve ismi Erzincan ile özdeşleşen Terzi Baba, mesleği dolayısıyla bu sıfatla anılmıştır. Terzi Baba, mesleğinden dolayı "Terzi Ağa", boyunun uzun olmasından dolayı "Uzun Terzi" ve "Hayyât Vehbî" şeklinde de tanınmıştır. Erzincan ve civarında 19. yüzyılda ilmî ve irfânî kişiliğiyle etkili olan Terzi Baba, hayatın anlamını arayan ve tevhîd bilinciyle hayata yön vermek isteyen kimselere rehberlik etmiş bir sûfîdir.

Terzi Baba: Hayatı ve Miftâhu'l-Kenz Adlı Eseri

Terzi Baba'nın doğum yeri ve tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Onun Erzincan'ın merkezine bağlı Sarıgöl Köyü'nde 1204/1788-1789 yılında dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Mehmed Vehbî Efendi'nin babasının adı Fazlâde Abdurrahman'dır. Üç erkek kardeşinden Fâzıl Abdülkerîm Feyzî'nin kabri Terzi Baba'nın kabri yanındadır. Erkek evladı olmayan Terzi Baba'nın nesli kız çocukları kanalıyla devam etmektedir.

Çocukluğundan itibaren mânevî hassasiyetleri yüksek biri olarak yaşamını sürdüren Terzi Baba, ilk dönemlerde Kâdirî şeyhi Şîrvânîzâde (ö. ?) isimli bir zâta intisap eder. Sonraki dönemlerinde Terzi Baba, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin halîfelerinden Abdullâh-ı Mekkî'ye intisap ederek Nakşbendî yoluna ben- de olur. Abdullâh-ı Mekkî'nin Erzincan'a geldiği bir süreçte onu ziyarete giden Terzi Baba'ya Mekkî'nin Bağdâdî'nin emâneti vermek için uygun kişiyi aradığı ve Terzi Baba'ya bu emâneti verdiği şeklinde bir intisap öyküsü anlatılır. Nakşbendî-Hâlidî hilâfeti alan Terzi Baba'nın, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt ve Sivas başta olmak üzere birçok yerde şöhreti artar. Terzi Baba, Erzincan'da meydana gelen kolera salgını sebebiyle 1848'de burada vefât eder ve kendi adıyla anılan şehir mezarlığına defnedilir.

Terzi Baba, damatları Mustafa Fehmî ve Mehmed Rüşdü ile Süleyman Efendi (Leblebici

"Terzi Baba, Hakk'ı arayan kimsenin zikirle O'nun tecellîlerine ulaşır aşk bahrine dalmasını bu yoldaki ilerleyişinin alâmetleri olarak görür."

Baba), Abdülbâkî Baba, Abdussamed Efendi ve İrşâdî Baba gibi birçok isme hilâfet vermiştir. Terzi Baba ile ilgili en geniş malûmat damadı Fehmî Efendi'nin mürîdi Aşçı İbrâhîm Dede'nin Hatıralar'ında yer almaktadır.

Terzi Baba'nın henüz ulaşılamayan Sıfat-ı Subûtiyye ile Miftâh-ı Kenz adlı iki eseri bulunmaktadır. Kenzü'l-Miftâh, Miftâhü'l-Kenz ve Kenzü'l-Fütûh gibi değişik adlarla kaynaklarda yer alan Miftâh-ı Kenz, Terzi Baba'nın dinî tasavvufî görüşlerini yansıtan bir eserdir. İlk olarak 1264/1848'de İstanbul'da basılan esere

“Günahlardan tevbe edip rabita ile şeyhin himmetini almayı mânevî seyr için olmazsa olmaz gören Terzi Baba, tevbe, rabita ve zikirle Hak yolcusunun havf ve recâ tecrübelerine ulaşmış çift kanatlı olarak mânevî sahada yol alacağını belirtir.”

halîfelerinden Hacı Hafız Mehmed Rüşdü Efendi tarafından 26 beyitlik Medhiyye-i Hayyât başlıklı bir manzûme eklenmiştir. Hece vezniyle kaleme alınan eser, herkesin anlayabileceği sade açık bir dille kaleme alınmıştır. Eserde velî, fakr, zikir, râbita, tecellî, zâhir ve bâtın ilmi, kerâmet, sâliklerin hâlleri ve letâif gibi birçok konu işlenmiştir.

Terzi Baba'nın Gönül Dilinden Mesajlar

Terzi Baba, gönül dünyasını Hakk'ın tecellîlerine mazhar kılmak için öncelikle Hakk'ı yâd etmenin zorunluluğu (zikir) ve fakr hissiyatı üzerinde durur. O, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in “Zikirten evlâ amel yoktur.” şeklinde bir hadîs-i şerîfi olduğunu söyler ve “Bu zikrullâh size enfâ makâmâtın eder erfâ/Kamû a'mâlî sâlihden edîser şânınız evlâ” beytiyle zikrin kalbi Hakk'a döndürücü tesirine işaret eder. Zikre devam edildiği sürece Hakk'ın önce sıfatları sonrasında ise Zât'ından tecellîlerle gönülleri aydınlatacağını belirten Terzi Baba, zikir-i dâimî sayesinde Hakk'ın, rızasını arayan kimseye maksadını lütfececeğini de sözlerine ekler: “Eğer zikre devam olsa ider ruhları seyri/Terakkîye gidîserdir verir maksadların Mevlâ.” Terzi Baba, zikrin gerçek mânâda kişide tesir meydana getirebilmesi için ise kişinin fakr saltanatına ulaşmasını gerekli görür. Ona göre Hz. Peygamber (s.a.v.) “Fakirlik övüncümdür.” buyurmuştur ve bu sözleriyle O (s.a.v.) kişinin varlık iddiâsından sıyrılmasını kastetmiştir:

Ki zira Rasûlullah buyurdu/Ki bu el-fakru fahri'ni duyurdu

Murâd ola veyahut bu kelâmdan/İbârettir vücûdu yokluğundan

Ki yani fakirlikten murâdî/İdem derdi Hüdâ'ya itimâdı.

Terzi Baba, Hakk'ı arayan kimsenin zikirle O'nun tecellîlerine ulaşmış aşk bahrine dalmasını bu yoldaki ilerleyişinin alâmetleri olarak görür:

Edüp zikri bulurlar ön mahabbet/Mahabbet-ten bulurlar sonra meveddet

Meveddetten tecellî oldu hâsıl/ Kim andan ışk buldu oldu vâsıl

Bu sâlik ışk ile bulduysa vuslat/ Ferah bulup olurdu cânı rahat.

Görüldüğü gibi Terzi Baba, zikrin muhabbete, muhabbetin meveddete, meveddetin ise vuslata kapı araladığını belirtir ve âşıkların ancak bu yolculukla teskin olabileceklerini savunur.

“Sâliklerin Hâlleri” başlığı altında mânevî yolculuğunu gerçekleştiren Hak âşıklarının durumlarını detaylı bir şekilde zikreden Terzi Baba, ilk olarak onların bir mürşid-i kâmile varıp onun elinden Hakk'ı zikre başlamalarının gerekliliği üzerinde durur: “Gel ey sâlik zikir al sen şeyhten/ Sana talim edem iş bu tarikten.” Günahlardan tevbe edip rabita ile şeyhin himmetini almayı mânevî seyr için olmazsa olmaz gören Terzi Baba, tevbe, rabita ve zikirle Hak yolcusunun havf ve recâ tecrübelerine ulaşmış çift kanatlı olarak mânevî sahada yol alacağını belirtir. Zikir ve istiğfara devam eden sâlikin havf ve recânın ardından kabz ve bast tecrübelerine varacağını söyleyen Terzi Baba, kabz ve bast sayesinde sâlikin nice hâllere kavuşacağını, bazen Cemâl bazen Celâl tecellîlerine mazhar olacağını ve bunun da kalpte yokluk ile mümkün olacağını sözlerine ekler.

Kalbin yokluğunun bir damlanın deryâyâ düşmesine, dalganın deryâyâ karışan bu bir damla-

yı sonrasında deryâdan çıkarmasına benzediğini belirten Terzi Baba, kalpteki yokluk sayesinde feyz-i ilâhînin oraya akmaya başlayacağını ve böyle bir kalbin fenâ tecrübesine kişiyi ulaştıracağını aktarır. Şerîat-tarîkat ve hakîkatın Hak yolcusuna zemin olduğunu savunan Terzi Baba, sâlikin bu zeminde atacağı her adımla mârifet sırrına ulaşacağını söyler:

Şerîat özüdür iş bu tarîkat/ Şerîatten zuhûr eder hakîkat

Şerîatten söyler âlim olanlar/ Tarîkatta gider ârif olanlar

Hakîkatten söyler kâmiller anla/ Mahabbet kıl bu üçe cism-i canla

Eğer bir kul bu üçü etse tahsîl/ Onun işi olur elbette tekâmül

O kulda çok zuhûr eder maârif/ Olur mü'min-i kâmil dahî ârif.

Netice olarak ifade etmek gerekirse Terzi

Baba, gönül dünyasının hakîkat ve mârifet denizlerine dalarak oradan inciler toplayabilmesi için Hakk'ı yâd etmek (zikir), râbîta, meşâyihin himmeti, bağışlanma talebi (istiğfar), fakr, aşk, havf-recâ, kabz-bast, fenâ ve nihayet mârifet telakkisi ile mânevî seyre devam etmesini gerekli görür. Miftâh-ı Kenz'de Terzi Baba, Nakş-bendiyye Tarîkatı'nın usûlü üzere seyrü sülûkü detaylı bir şekilde izah eder. Bununla birlikte o, eserinde Hakk'ın âlemle münâsebetine işaret eden Hakk'ın isim ve sıfatları üzerinde geniş bir şekilde durur. Terzi Baba, eserinin bir nevi akâid risâlesi olarak görülmesine sebep olacak bu adımla aslında şerîat, tarîkat, hakîkat ve mârifet aşamalarına dikkat çeker ve zâhir-bâtın bütünlüğü ile hayatın anlamını yakalamayı hakîkat yolcusuna telkin etmiş olur.

Dipnot

* Dr. Fâtih ÇINAR, Sivas İl Vaizi

Yazının tamamını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz.

Osmanlı Toplumunun Renkli Dünyası

“Osmanlı’da cemiyet hayatı insanî hoşgörü iklimi altında, çok sesli bir harmoni içerisinde birlikte yaşama becerisini gösteren, faziletli bir içtimâî bünyeye sahipti.”

Osmanlı cemiyetinin oldukça zengin ve renkli bir yelpazesi vardı. İnsanî hoşgörü iklimi altında, çok sesli bir harmoni içerisinde birlikte yaşama becerisini gösteren, faziletli bir içtimâî bünyeye sahipti. Elbette bütün milletlerde olduğu gibi Osmanlı'da da, cemiyet düzenini ve huzurunu bozan insanlar ve gruplar mevcuttu. Ancak bunlar azınlıktaydı; devlet ve cemiyet tarafından kontrol ediliyordu; içtimâî ahengi ve âdâbı tehdit edebilecek seviyede değildi. Aşağıda aktaracağımız bilgiler, bu cemiyetin dikkat çekici yönlerini, ilginç meslek erbablarını, farklı hayat tarzına, âdet ve alışkanlıklara sahip sosyal sınıfları ve değişik mekânları resmetmektedir.

Diş Çeken Berberler

Eskiden kan alma, diş çekme ve sülük yapıştırma işleri, bugün bize çok ilginç ve şaşırtıcı gelecek şekilde, berberler (perukârlar) tarafından yapılıyordu. Bu sanatta bilgi, kabiliyet ve ihtisas sahibi olanlara Saray Başhekimince "izinnâme", yani ruhsat verilirdi. Ayrıca başlarındaki fese, cerrah âleti "kerpeten" işaretini bir alâmet olarak takmalarına müsaade edilirdi. Son dönem balıkhane nazırlarından (balık hali müdürü) Ali Rıza Bey'in zikrettiği, 1810 yılına ait şu izinnâmeler, bunun çarpıcı numunelerindendir:

"İzinnâme: İstanbul'da Mahmutpaşa'da Sultan Odaları karşısında dükkânı olan ve diş çıkarmakta bulunan Aleksan'a bu sanatlarda mahareti olduğundan tarafımızdan izin ve ruhsat verilmiştir. Irz ve edebi ile sanatından başka işle meşgul olmazsa tarafımızdan ve başka kimse tarafından müdâhale edilmeyecek."

"Fese alâmet takma izni: Mahmutpaşa civarında Sultan Odalarında berber Aleksan oğlu Lutfi, kan almak, sülük yapıştırmak ve diş çıkarmakta mahareti olduğundan fesine cerrah âleti olan kerpeten işareti takmasına izin verilmiştir. Gerektir, bu sanattan başka sanata girmeyerek irz ve edebiyatla olduğu hâlde kimse tarafından müdâhale edilmeye."

"Osmanlı insanının, hayrat düşüncesiyle îfâ ettiği işlerden biri de Sebilcilik, diğer ismiyle su taşıyan manasındaki sakacılıktır."

İşportacılık Yasaktı

Başta payitaht İstanbul olmak üzere tüm Osmanlı şehirlerinde işportacılığa izin verilmez, sıkı kontrol ve takibat altında tutulurdu. O dönemin belediye başkanı olan Şehremini veya Muhtesib, çarşı-pazarı, mahalle ve sokakları devamlı sûrette kontrol ettirir; küfeci, işportacı ve diğer gezgincilere göz açtırmazdı. Balıkhane Nazırı Ali Rıza Efendi'nin verdiği bilgiler bunu doğrulamaktadır: "Sokaklara küfe ve işporta tablalarını koyarak satıcılık yapanlar, yakalanaarak belediyeye getirilir, alt katta tahta parmaklıklarla ayrılmış toprak bir odaya tıklılırlar; geceyi orada geçirirlerdi... (Belediye Reisi) Hüseyin Bey ekseriya teftişe çıkardı. 'Hüseyin Bey teftişe çıkmış, Mahmutpaşa tarafından geliyormuş.' sözü duyulur duyulmaz, ne kadar küfeci, işportacı gibi gezginci esnaf varsa hepsi çil yavrusu gibi dağılır bir tarafa gizlenirdi."

Sebilciler/Sakalar

"Halka hizmet, Hakk'a hizmettir." şuuruyla hareket eden Osmanlı insanının, hayrat düşüncesiyle îfâ ettiği işlerden biri de Sebilcilik, diğer ismiyle su taşıyan manasındaki sakacılıktır. Eskiden, evlerde su bulunmadığından, mahalle çeşmelerinden evlere su taşıma hizmeti, sakalar loncasına kayıtlı sakalar tarafından yerine getirilirdi. Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesinde geçen kayda göre, 17. yüzyılda 1400 atlı saka ve 800 yaya saka bu işe bakıyordu.

Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey'in onlarla ilgili aktardığı malûmat şöyledir: "Sebilciler, ak takke üzerine yeşil veya beyaz sarık sarar, meşin şal-

var üzerine yakasız, düğmesiz ve iliksiz, kolları bolca kısa bir ceket giyerlerdi. Meşinden yapılmış musluklu su kabını (kırbayı) omuzlarına asarlardı, ellerinde de sarı pirinçten su tası bulunurdu. Kandil akşamları cami avlularında, sair günlerde de sokaklarda ve mesire yerlerinde dolaşırlardı. Kadınların birçoğu ölmüşlerinin ruhları için sebil edilmek üzere bunlara para verirler, parayı aldıkça 'Sebilullâh şehâidân-ı deşt-i Kerbelâ ervâhı için sebil/Allah yoluna Kerbelâ Çölünde susuzluktan ölen şehitlerin ruhları için.' diye bağırlardı."

Tiryakiler Ve Kahvehaneler

İstanbul'da ilk çayhaneler ve kahvehaneler, Beyazıt ve Şehzadebaşı semtlerinde 1554 yılında açıldı ve zaman içinde büyük değişim geçiren mekânlardan oldu. Tarihçi Peçevî İbrahim Efendi de bunu tasdikleyip şerh ediyor; "Yıl 962 (1554). Dokuz yüz altmış tarihine gelinceye kadar başkent İstanbul'da ve kesinlikle bütün Rum ilinde kahve ve kahvehane yok idi. Söylenen yılın başlarında Halep'ten Hakem adında esnaftan bir adam ile Şam'dan Şems adlı kibar bir kişi gelip Tahtakale'de açtıkları birer büyük dükkânda kahve satmaya başladılar. Keyiflerine düşkün bazı kişiler, özellikle okuryazar takımından birçok büyük kimse bir araya gelmeye ve yirmişer, otuzar kişilik toplântılar düzenlemeye başladılar..."

Genelde beyaza boyanan kahvehanelerde, sedirlerin üzerinde oturulur, bunların üstü de hasırla örtülürdü. Bazı kahvehanelerin ortasında fiskiyeli havuz bulunur, çıkan suyun sesi insanları dinlendirirdi. Osmanlı'da kahvehaneler genel anlamda imâret, semâî ve esrarkeş kahvehaneleri olmak üzere üçe ayrılırdı. İmâret kahvehaneleri, insanların beş vakit ibâdet ettikleri, dinî-tasavvufî sohbetler yaptıkları yerlerdi. Yanı sıra halka, Battalgazi ve Hamzanâme adlı kitaplar ile şiirler okunur, musiki icra edilir, Karagöz-Hacivat oynatılırdı. Semâî kahvehanelerinde de semâî, mani, koşma ve destanlar söylenir, halk oyunları oynanırdı. Esrarkeş kahvehaneleri ise, uyuşturucu ve nargilenin içildiği, tam manasıyla sefâletin hâkim olduğu yerlerdi.

Balıkthane Nazırı Ali Rıza Bey'in, mahalle kahvehaneleriyle ilgili yazdıkları dikkat çekicidir: "Vaktiyle Tiryaki Çarşısında ilim ve irfan sahibi kibar ve zarif kişiler için muntazam kahvehaneler vardı. Terbiye ve güzellikten mahrum muâşeret bilmeyen birtakım kimseler bu gibi topluluklardan zevk alamadıkları için onların kahvehaneleri de ayrı idi. Kibar kahvehanelerinde satranç, dama ve benzeri oyun meraklıları da bulunurdu... Kahvehanelerin hepsinde 'Gönül ne kahve ister ne kahvehane, gönül ahbab ister kahve

bahane.' veya "Ehli keyfin keyfini kim tazeler? Taze elden taze pişmiş taze kahve tazeler." gibi yazılı levhalar vardı. Kabadayı kahvehanelerine levha yerine resimler asılmıştı. Bu resimler, Hazreti Ali'nin Zülfikâr ile İfriti öldürüşünü, Veysel Karanî Hazretleri'nin Yemen illerinde deve götüğünün resimleri idi... Kahveci, kitap okuyan müşteriden kahve parası almazdı."

Konunun uzmanlarından Prof. Kemalettin Kuzucu'nun belirttiğine göre bilhassa Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde kahvehanelerin ve Direklerarası çayhanelerinin sayılarında bariz bir artış yaşandı. Dönemin çayhaneleri içerisinde en ünlüsü Hacı Reşid'in çayhanesi idi. Çayhanenin müdavimleri arasında Muallim Naci, Ahmed Rasim, Ahmed Mithat Efendi, Cenap Şehabeddin, Neyzen Tevfik, Ahmed Hamdi, Tepedelenizâde Kâmil gibi sanat, siyâset ve düşünce dünyasının meşhur simâları vardı. Yine bu dönemde Neyzen Tevfik, Münir Nurettin Selçuk, Sadettin Kaynak, Abdülkadir Gölpınarlı, Ali Nihat Tarlan'ın ziyaret ettiği Yavru'nun çayhanesi; Şule Kiraathanesi; Harputlu Mehmed Ağa'nın çayhanesi; Şark Tiyatrosu'nun yanında Mehmet Akif, Halide Edip, Arif Hikmet'in uğradığı Hacı Mustafa'nın çayhanesi; Yakub'un Çayhanesi; Ali Baba Çayevi gibi daha birçok çayhane bulunmaktaydı.

Tulumbacılar: İtfaiyeci Gençler

Osmanlı'da Tulumbacılar/İtfaiyeciler Ocağı, yangınları söndürmek ve mahsur kalanları kurtarmak için kurulan bir teşkilâtı. İstanbul'da evler, depremleri en az hasarla atlattmak için daha ziyâde ahşaptan yapılıyordu; bundan dolayı da bir yangın sırasında kısa sürede yanıp kül oluyordu. Evlerin mesafesi de çok yakındı ve bir evde çıkan yangın, kolayca diğerlerine sıçırıyordu. Sultan III. Murad Han zamanında yaşanan büyük yangından sonra 1572'de çıkan fermanla, her evde bir küp su, merdiven, kazma ve kürek bulundurma mecburiyeti getirildi.

18. asrın başlarında Davud adındaki Fransız bir Müslüman teknisyen, yangın söndürmek için tulumba yaptı ve 1714'teki Tüfekhane ve Top-

"Osmanlı'da kahvehaneler genel anlamda imâret, semâî ve esrarkeş kahvehaneleri olmak üzere üçe ayrılırdı."

hane yangınlarında başarıyla denendi. İki yıl sonra Yeniçeri Ocağı'nın bir şubesi olarak "Dergâh-ı Âlî" ismiyle, Tulumba Ocağı kuruldu. Başına da bu Fransız Müslüman getirildi. 1869'da belediye dairelerine ve mahallelere tulumbalar verilerek semt tulumba ocakları kuruldu.

Tulumbacılar, şehrin yüksek yerlerinde inşa edilen yangın kulelerindeki gözcüler vasıtasıyla yangınları haber alırlardı. Omuzlarında su tulumbaları ve yangın söndürme âletleri ile yangın yerine koşarlardı. Tulumbacılar, daha çok mahallenin gençlerinden meydana gelirdi. Devlet dairelerinde de, ocak adıyla tulumbacı teşkilâtı kurulmuştu. Yangın ânında, genç memurlar, âletlerini alıp yangına koşarlardı. Kala-balık yerlerden geçerken, hangi semtin tulumbacıları olduklarını belli eden naralar atarlar ve gençleri mesleğe teşvik ederlerdi.

Kaynakça

Kaynaklar: Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, Bir Zamanlar İstanbul, Neşre Hazırlayan: N. Ahmet Banoğlu, İstanbul (tarihsiz), Tercüman 1001 Temel Eser; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c.3, İstanbul, 1993; A. Turan Alkan, "Kuş Kafesi Sebiller", Osmanlı Ansiklopedisi, c.5, İstanbul, 1993, Ağaç Yayınları; İlhan Akbulut, "Eski İstanbul'da Sakalar Sebilciler", İlgi dergisi, İlkbahar 1992, Sayı: 69; Eski İstanbul'da Sakalar, Sebilciler, Sucular, İstanbul, 1992, İSKİ Yayınları; Peçevî, Peçevî Tarihi, c.1, İstanbul, 1281/1864, (Latince Baskısı: Hazırlayan: B. Sıtkı Baykal, Ankara, 1992, Kültür Bakanlığı Yayınları); Kemalettin Kuzucu, Bin Yılın Çayı: Osmanlı'da Çay ve Çayhane Kültürü, İstanbul, 2012, Kapı Yayınları; "Osmanlı'da Çay ve Çayhane Kültürünün Gündelik Hayatı Zenginleştiren İnanılmaz Güzellikleri", Tarih ve Düşünce dergisi, Aralık 2003-Ocak 2004, Sayı: 45; M. Ziya Gözler, "Türklerde Çay ve Kahve Kültürü", Türk Yurdu dergisi, Nisan 2014, Sayı: 320; Uğur Gökteş, "Kartpostallarda Tulumbacılar", İlgi dergisi, Sonbahar 1987, Sayı: 51; Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Tulumbacıları, İstanbul, 1981.

Gerçek Arkadaşlık

“Bu yol ki ancak nefisini basmış yiğitlerin yoludur. Sanma ki dertsizler işidir. Can ile dost pazarıdır. Pazarda alınıp satılmaya râzı olarak Arkadaşlık yapar mısın?”

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi bu gazelini şu olay üzerine yazdığını anlatmıştır: Bir gün Aşağıulupınar'da sohbet olduğunu duyduk. Ahmet Nuri Ağabeyimle birlikte gittik. Gittiğimizde bize kapıyı açmayıp evde kimse- nin olmadığını söylediler. Çok müteessir olduk. Ağabeyime yanında kalemi olup olmadığını sor- dum. Kalemini bana uzattı. Gittiğimiz evin du- varına şu notu düştük: "Yiğit kırk yaşar, fırsat bir düşer. Bir daha bizi bu kapıda bulamazsın." Oradan döndük geliyorduk. Önümüze bir arka- daş çıktı. İçeride imiş. Bize kapıyı açtırmadık- larını görmüş, üzülmüş. "Osman Hulûsi Efendi bize buyurun oturalım." dedi. Hayır, gideceğiz deyince elimize kapandı, kurbanın olayım ne olur bize buyurun, diye ısrar edince, onun evine gittik. Orada muhabbetle oturduk. Gözyaşlarıyla şu gazeli kaleme aldık:

1. Beyit

*Hodgam u rüsvâyım gönül arkadaşlık eyler misin
Zâr u bî-pervâyım gönül arkadaşlık eyler misin*

(Pervasızca, hiçbir şeyi dikkate almadan ve durmadan ağlamaktayım, inlemekteyim, arka- daşlık eyler misin?)

Arkadaşlık eyler misin, sorusunun maksadı direkt olarak soruya cevap almadan ziyâde bir duyguyu, düşünceyi kabul ettirmeye yöneliktir. Bu cümle tüm beyitlerin sonunda da yer almak- tadır. Burada gerçek anlamda "arkadaş nasıl olur" sorusu sorulmaktadır. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi bu gazelde yol arkadaşının taşı- ması gerektiği özellikleri anlatmış, yol arkadaşı nasıl olur, arkadaşına nasıl sahip çıkılır sorularını edebî bir üslûpla ifade etmiştir.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi bir sohbette şöyle buyurdu: "Oğul yolda giderken arka- daşının ayağı tökezleyip düşse veya ayağı kırıl- sa onu yolun kenarına itmek mi gerekir, yoksa ona yardım edip menzile ulaştırmak mı îcâp eder. Bunun ayağı kırıldı düştü diye yolun kenarına itmek olmaz. Koluna girip gideceği yere kadar götürmek gerekir. Onu yolda bırakmak olmaz,

"Dünya sevgisini gönle yerleştirmemek gerekir. Verende O'dur, alanda O'dur. O'nun rızâsı için verilenle hizmet etmek, sarf etmek gerekir."

tedâvisini yaptırmak gerekir. Arkadaşlık yapma- nın gereği budur." diye buyurdular.

2. Beyit

*Hep nâm u şânın kaydını cisim ile cânın kaydını
Koyup cihânın kaydını arkadaşlık eyler misin*

(Bütün makam ve şöhrete olan bağlılığı, be- den ile cana (dünyalık sevdiklerine) olan bağlılı- ğı ve bütün cihâna (mal, mülk, evlât vb.) bağlılı- ğını bırakıp arkadaşlık eyler misin?)

İnsanlar maddenin varlığından, yokluğun- dan, miktarından ve sıfatından etkilenir. Madde insana hükmeder ve -çok az bir istisna ile- insanı buyruğu altına alır. Yok, olmaya mahkûm o nes- neleri; kalbimize koymadan, zihnimize yerleş- tirmeden, onlarla yaşamayı öğrenebilmeliyiz. Çünkü her şey Yüce Yaratıcı olan Cenâb-ı Allah'a aittir, her şey geçicidir, bâkî olana bel bağlamak, yaklaşmak gerekir. Arkadaşlık ise bâkî olan için yapılır, bâkî olan için sevilir veya tepki konulur. Aynı şekliyle şân, şöhret, varlık da geçicidir. Öy- leyse dünya sevgisini gönle yerleştirmemek ge- rekir. Veren de O'dur, alan da O'dur. O'nun rızâsı için verilenle hizmet etmek, sarf etmek gerekir.

Aslında bu beyitte anlatılmak istenen hakîkat şudur ki, elin kârda olup olmamasından ziyâde gönlün yârda olup olmadığıdır. El kârını gönül kârına karıştırmadan bütün varlıkların değerini hakkı verilmeye çalışılmalıdır. İnsanın elinde- ki varlık uçup gidince gönüldeki yâra muhabbet azalmamalıdır. Hakîkat olan yârdır, sevgilidir. Her şey, tüm fedakârlıklar, hizmetler, gayretler ve çalışmalar O'nun için yapılır. Hedef O'nun rızâsını kazanmak, vuslata vâsıl olmaktır.

3. Beyit

*Taşlar urunup hâk olup, dertler çeküben pâk olup
Her havfden bî-bâk olup arkadaşlık eyler misin*

(Hiçbir şeyden korkmadan, korkusuzca tüm dertlere rızâ göstererek, toprak olmaya râzî olarak arkadaşlık yapar mısın?)

Beytin başında bulunan taşlar urunmak ve hâk olmak kelimeleri hemen aklımıza Bilal-i Habeşî (r.a.)'nin çektiği sıkıntıları getirir. Siyahî bir köle... Ne malı var, ne de canının kıymeti. Çevresindeki insanlara göre sadece bir hiç! Ezildi, yerildi. Güneşin altında ipe gerildi. Göğsüne

iri taşlar koyuldu. Toza toprağa bulandı da derisi soyuldu. Tek suçu Allah'a inanmaktı. Sahipsizdi. Hiç kimsesi yoktu. İnandığı dâvâ uğruna canını vermeye hazırdı. En nihayet bir miktar para ile alınıp özgürlüğüne kavuşturuldu. Çektiği işkencelerden sonra, en kutsal, en şerefli, en yüce şahsiyetin gözbebeği oldu.

Çekilen çilelere rağmen teslimiyet... Dert, sıkıntı... Sonra bir köşede sessizce ağlamak... Allah'a sığınmak. Kendini Allah'a daha yakın hissetmek. Anlamak ki, ondan gayrisi ağıyâr. Anlamak ki, bir tek o yâr. Verdiği sıkıntılardan murâd kendini hatırlatmak. Kulunu her şeyden temiz

ve aziz kılmak. Mâsivâdan uzaklaştırmak. Bu sebeple günahlarını bağışlamak. Ve teslimiyet. Nefsi susturup, kalbi Allah'a dayamak.

4. Beyit

*Bu yol ki mertler kârıdır, sanma bî-dertler kârıdır
Cân ile dost pazarıdır arkadaşlık eyler misin*

(Bu yol ki ancak nefsi basmış yiğitlerin yoludur. Sanma ki dertsizler işidir. Can ile dost pazarıdır. Pazarda alınıp satılmaya râzı olarak Arkadaşlık yapar mısın?)

Her şeyini fedâ etmekle gerçek arkadaşlık olur ancak... Mute Savaşı esnasında Hz. Peygamber (s.a.v.) Mescid-i Nebevî'de ashâbı ile oturuyorlardı. Zeyd bin Hârise'nin şehit düştüğünü söyledikten sonra biraz sükût ediyor ve gözlerinden yaşlar akarak Cafer bin Ebi Talip'in de şehit olduğunu haber veriyordu. Diyordu ki; "Cafer'in kesilen iki koluna karşılık Cenâb-ı Allah ona iki kanat verdi. Meleklerle beraber uçtuğunu gördüm." Bu olaydan sonra Cafer bin Ebi Talip Cafer-i Tayyar olarak anılır.

Bu yol, mertler kârı... Mert; nefsi basan... Peki, nasıl basılır nefse. Az yemeyle mi? Ya da az uyumakla mı? Tek kat giyinmekle mi? Candan geçmek, maldan geçmek, rütbeden, gururdan geçmekle mi? Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri buyurmuştur ki; "Seni övenle yereni bir görmezsen derviş olamazsın." Yürüyemezsin bu yolda. Yola girmekten maksat, yolda düzgün yürümek. Hır gür çıkarmadan, sessizce, sükût üzere yürümek. Fedâ etmektir varlığını, fedâ olmaktır sevdiğin için... Gaye hızla yol alıp menzile varmak iken nedir bu varlık dâvâsı, şu nefis kavgası...

Sultan Murad haber yollar Hacı Bayrâm-ı Velî'ye; "Kaç ihvanınız var ise vergi alınmayacaktır." diye. Haber gönderilir dört bir yana. Efendi Hazretleri'nin ihvanı olanlar gelsinler. İhvanlar(!) gelir. Onun müridiyim demekle kazanacakları menfaatlerine bir yenisini eklemek umuduyla. Büyük bir çadırın kurulu olduğunu görürler. Bir müddet sonra Hazret topluluğa şöyle seslenir: "Bugün bizim kapıya bağlı olan-

"El kârını gönül kârına karıştırmadan bütün varlıkların değerince hakkı verilmeye çalışılmalıdır. İnsanın elindeki varlık uçup gidince gönüldeki yâra muhabbet azalmamalıdır. Hakikat olan yârdır, sevgilidir. Her şey, tüm fedakârlıklar, hizmetler, gayretler ve çalışmalar O'nun için yapılır."

ların kurban günüdür. Şimdi canını fedâ edecekler sırayla çadıra girsin." Kalabalıktan biri sıyrılır. Çadıra girer. Çadırdan kan akmaya başlar. Başka var mı sorusuyla biri daha girer. Yine kan... Soru tekrarlanır. Fakat nâfile. İhvan mı tükendi. Gelen yok. Nedir bu hâl? Mektuba cevap yazılır: "Sadece iki ihvanımız var."

Dil ile söylemek kolay iş. Hakikate gelince meydanda kimse kalmaz. Hani can fedâ idi... Hani mal fedâ idi... Hani muhabbet ehliydi insanlar, ihvanlar, zâhirî makamlarından bile geçip hizmet ehli olamazlar. Öyleyse söz söyleme hakkına da sahip değillerdir. Öncelikle sevdiğiy-le, Pîriyle birlikte olup her şeyini ama her şeyini fedâyâ hazır olmak gerekir. Hakikî yol arkadaşlığı yapabilmek için.

5. Beyit

*İster ki varın olmaya, nâmus u ârın olmaya
Bir özge kârın olmaya arkadaşlık eyler misin*

(Bu uğurda varın, namusun ve ârın olmasın. Başka bir kârın da olmasın, hiçbir şeyin bulunmasın, yine de arkadaşlık eyler misin?)

Arkadaş olabilmek için hakikî dost olmak gerekir. Hakikî dost ise teslim olmaktan, tâbî olmaktan, mûtî olmaktan geçer. Hz. Mûsâ Allahu Teâlâ'ya dünyada en çok günahı olan kimseyi görmek istediğini söyler. Allahu Teâlâ bir yer tarif eder. Oradaki adamın en günahkâr oldu-

“Dil ile söylemek kolay iş. Hakîkate gelince meydanda kimse kalmaz. Hani can fedâ idi... Hani mal fedâ idi... Hani muhabbet ehliydi insanlar, ihvanlar, zâhirî makamlarından bile geçip hizmet ehli olamazlar.”

ğunu söyler. Hz. Mûsâ gider. Bir nehir kenarı... Adam oğluyla oturmakta... Ertesi gün Hz. Mûsâ Allah’tan dünyanın en günahsız insanını görmek istediğini arz eder. Allahu Teâlâ yine aynı yeri tarif eder. Orada bir adam var. İşte odur dünyanın en günahsız insanı. Hz. Mûsâ nehir kenarına gider. Bakar ki en günahkâr insan diye tanıdığı adam ve yine yanında oğlu. Hz. Mûsâ çok şaşırır. En çok günahı olanla günahsız nasıl aynı adam olur diye düşünür. Bu arada baba ile çocuğu arasındaki şu diyaloga şahit olur.

Çocuk; “Baba bu nehirden büyük ne var?” Baba; “Deniz var oğlum.”, “Denizden büyük ne var?”, “Denizden büyük okyanus var.”, “Okyanustan büyük ne var baba?”, “Okyanustan büyük Allah var oğlum.” Çocuk; “Allah’tan büyük ne var baba?” Baba; “Allah’tan büyük babanın günahları var oğlum.”, “Babamın günahlarından büyük ne var?” diye sorunca baba affına vesîle olacak şu sözlerle cevap verir: “Allah’ın merhameti var oğlum!”

6. Beyit

*Hulûsi can terkin urup, nâm u nişân terkin urup
İki cihân terkin urup arkadaşlık eyler misin*

(Hulûsi! Canını, adını, sanını terk ederek, iki cihânı terk ederek benimle arkadaşlık yapar mısın?)

Hulûsi can terkin urup... “Allah mü’minlerden mallarını ve canlarını cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar. Öldürürler ve öldürülürler. Onunla yapmış oldu-

ğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. İşte bu büyük kurtuluştur.”¹

Nâm u nişân terkin urup... “Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, süs aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibârettir... Dünya hayatı aldatıcı bir geçinmeden başka bir şey değildir.”²

İki cihân terkin urup... “O takvâ sahipleri ki bollukta ve darlıkta da Allah için harcarlar. Öfkelerini yutarlar ve insanları affederler.”³ İşte bu beyit üç âyet-i kerimeye tebşir ederek tüm yaratılmışları hakîkate, hakîkî mânâda kul olmaya yönlendirir. Kullukta ise yol arkadaşlığı çok fazla önem arz eder.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi sohbette şöyle anlatmıştır: “Oğul, Mecnûn’un kolunda çıban çıkmış. Babası bir doktor çağırmış, Doktor muayene ettikten sonra, çıbanın ameliyatla alınmasına karar vermiş. Doktor neşterini çıkarınca Mecnûn titremeğe başlamış. Orada bulunanlar Mecnûn’un hâlini görünce demişler ki; “Mecnûn sen ki bizim bildiğimiz Mecnûn’sun. Issız çöllerde gezer, yırtıcı, vahşî hayvanlarla arkadaşlık edersin. Onlardan korkmazsın da, şimdi şu küçücük neşterden mi korkuyorsun.” derler. Mecnûn da cevaben der ki; “Arkadaşlar benim korkum o neşterden değil. Benim derimin altında Leylâ var, onu incitirsiniz, benim korkum ondan, demiş.”

Dipnot

1.9/Tevbe, 111

2.57/Hadid, 20

3.2/Âl-i İmran, 134

Endülüs Kırmızısı

Baştanbaşa sanat, baştanbaşa sır,
Sanatçının bir payesi Elhamra
Her köşe, her bucak bir anlam taşır,
Güzelliğin hoş gayesi Elhamra...

Kurtuba'dan Gırnata 'ya uzanan,
Sekiz yüz senelik mahzun bir destan,
Gemilerin yakıldığı bir liman,
Medeniyet hikâyesi Elhamra...

Avlular, salonlar bir renk cümbüşü,
Âyetin, mısranın tarifsiz düşü!
Bir kalenin, bir saraya dönüşü,
Göz nurunun sermayesi Elhamra...

Celil anlatamaz bir tek solukta,
Bu saltanat be'nin altında nokta,
Aslanlı meydanda, mermer olukta,
Ritim tutmuş suyun sesi Elhamra...

Halil GÖKKAYA

İnandığımız Gibi Yaşamalıyız

“Hayatımız boyunca bütün tutum ve davranışlarımızda Allah’ın rızâsını gözetmeli, özümüz sözümüze, sözümüz de davranışlarımıza uymalı, riyâ/gösterişten sakınmalıyız.”

Allahu Teâlâ, Saff Sûresi 2-3. âyetlerde şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır.”

Bu âyetteki “Ey iman edenler!” cümlesindeki muhâtapların kimler olduğu hususunda İslâm âlimleri iki farklı yorum yapmışlardır. Bunlardan birincisi: Bu âyetle söz ve fiilleri birbirine uymayan mü’minlere hitâp edilmiş ve onlar uyarılarak söz ve eylemlerinde tutarlı olmaları istenmiştir. İkinci yorum ise: bu âyetle söz ve fiilleri birbirine uymayan ikiyüzlü insanlara hitâp edilmiş ve kınanmışlardır. “Ey iman etmiş görünümünde olan insanlar” anlamına gelmektedir.¹

Bu âyetle çelişkili söz ve davranış sergilemekten kaçınmak gerektiği vurgulanmaktadır. Yani insanın, iman ettikten sonra inandığı gibi yaşaması gerekir. Başka âyetlerde de Allah’ı unuttukları için kötü âkıbete uğrayan insanların durumuna düşmekten kaçınmak gerektiği ifade edilerek uyarılmaktadır.² Bu uyarılara samîmiyetle uymak, hayatımızı Allah’ın emir ve yasakları doğrultusunda devam ettirmekle mümkün olabilir. O hâlde hayatımız boyunca bütün tutum ve davranışlarımızda Allah’ın rızâsını gözetmeli, özümüz sözümüze, sözümüz de davranışlarımıza uymalı, riyâ/gösterişten sakınmalıyız.

Hakîkî mü’min, yapabileceğini söyler, yapmayacağını aslâ söylemez ve söz vermez. İşte bu bağlamda Yüce Allah, tefsirini yaptığımız yukarıda zikredilen âyetle “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında son derece nefret edilen çirkin bir davranıştır.” buyurmaktadır. İslâm dininde itikâdın rûhu tevhid, ibâdetlerin rûhu ihlâs, dünyevî işlerin rûhu da adâlet ilkesine uymaktır.³

Müslümanlara en güzel örnek olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.v.)’in hayatını incelediğimiz zaman onun hayatı boyunca sözleriyle

“İnanan insan inancının gereğini yapmalı ve hayatı boyunca Yüce Allah’ın emir ve buyrukları doğrultusunda hareket etmelidir. Bu konuda da âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.v.)’i örnek almalıdır.”

eylemlerinin uyum içinde olduğunu görmekteyiz. Nitekim onun İslâm dâvetinde başarılı olmasının en önemli sebeplerinden biri de sözleriyle fiillerinin birbiriyle uyum içinde olmasıdır. Zira o yapmadığı şeyleri insanlara anlatmıyordu. Yani Allah’ın emirlerini önce kendi hayatında uyguluyor, sonra insanları o hakîkatlere

“Münâfıklığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler. Söz verince sözünde durmaz. Kendisine bir şey emânet edilince hıyânet eder.”

davet ediyordu. Dünya ve âhirette başarı ve kurtuluşun en önemli şartlarından biri söz ve eylem uyumudur. Balın tadını cam kavanozun dışından almak mümkün olmadığı gibi dinin evrensel ilkelerini hayatımızda tatbik etmeden gerçek huzura erişmemiz mümkün değildir.

İslâm dininde insanın sözleriyle eylemlerinin birbirine uymaması nifak alâmeti sayılmıştır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), bu hususta şöyle buyurmuştur: “Münâfıklığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler. Söz verince sözünde durmaz. Kendisine bir şey emânet edilince hıyânet eder.”⁴ İnsanın sözüyle eylemlerinin birbirine uymaması, nifak alâmeti olarak sayıldığı için böyle hâllere düşmekten sakınmalıyız.

Netice olarak diyebiliriz ki, inanan insan, inancının gereğini yapmalı ve hayatı boyunca Yüce Allah'ın emir ve buyrukları doğrultusunda hareket etmelidir. Bu konuda da âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'i örnek almalıdır. Şayet insan inandığı gibi yaşamazsa belirli bir süre sonra yaşadığı gibi inanmaya başlar ki, o zaman insan ziyân içerisinde olur.

Yüce Allah yapabileceğimiz şeyleri söylemeyi nasip etsin, yapamayacağımız şeyleri söyleyerek gazabına uğramaktan bizleri muhâfaza eylesin. Âmin.

Dipnot

*Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI, Nevşehir Üniversitesi

1.Hayrettin Karaman, vdğr., Kur'ân Yolu, (Ankara: D.İ.B. Yay., 2007), 5/332.

2.59/Haşr, 19.

3.Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, (İstanbul: 1991), 240.

4.Buhârî, İman, 24, Şehâdât, 28, Vesâyâ, 8, Edeb, 69; Müslim, İman, 107-108; Tirmizî, İman, 14; Nesâî, İman, 20.

Müstezad Gibi

Kulsun, aziz bileceksin başkasını da
Gül de dikeninden usanır...

İnsan ne mübârek bir varlık, bozulmadıkça
Güzel ahlâk ile boyanır...

Aşağı görme hiç kimseyi, kibre kapılma
Kişi yaptığından utanır...

Kökümüz bir, buluşuruz Âdem'le Havvâ'da
Nefs ve şeytan ins'e dadanır...

Sevdiğini arar durmadan, yolculuğunda
Her dem ruh ikizi aranır...

İbrahimce bağlılık varsa Yüce Allâh'a
Oğul bile kurban adanır...

Oğuz, bu ömür bitmeyecek sandın, boş hulyâ!
Ecel her canı iyi tanır...

Bekir OĞUZBAŞARAN

Merhameti Doğru Okumak

Duygularımızı doğru ve yerinde kullanmamız ihtiyacı tamamen insanîdir. Yaşadığımız dünya üzerinde milyarlarca insan bulunmakta ve bu da milyarlarca farklı düşünce anlamına geliyor. Dünya nüfusu arttıkça buna bağlı olarak yalnızlaşmaya doğru hızlı bir şekilde ilerliyoruz.

Şehirlerimizin yatay mimarîden, dikey mimarîye yönelmesi ile şehir rûhu dediğimiz kavram anlamını yitirdi sayılır. Etrafımızda olup bitene duyarsız hâle gelmeye başladık. Tabîî etrafımızda olup bitene tastamam duyarsız değiliz ama ciddî bir sıkıntı olduğunu söylemek lazım. Hayatı, kendimizi ve etrafımızda olan biteni doğru okumadığımız zaman bu bize farklı şekillerde tezâhür edebilir. Bugün dünyada, Türkistan'da, Filistin'de insanlar zulme uğruyorsa bu duruma karşı sessiz kalınamaz, bireysel boykotların yanında devletin de aldığı tedbirler mutlaka vardır.

Hayatımızı yalnızlık temelleri üstüne inşâ etmenin bazı sıkıntıları var. Yalnızlık dediysem insanlarla tamamen iletişimi kesen ve sadece işi düştüğü zaman iletişim kuran kişilerden bahsediyorum. Hasbî duygular, menfaat üzerine kurulamaz, bir süre sonra yerle yeksân olur. Çünkü samîmiyetten uzak her duygu insan üzerinde iğreti durur. İnsanlar kendini yalnızlık buhranında bulduğu bu dönemde, hayvanlara ayrı bir pencereden bakmaya başlıyor, evlat yerine konuluyor! Bütün canlıların güzel bir yaşama hakkı olduğunu hep savunurum. Ama dünyanın da doğal bir düzeni var. Bu doğal düzene çok fazla müdâhil olunması doğru değil. Hayvanların yaşam yeri ormanlar, sokaklar, doğal ortamları iken, insanlar olarak onları evlerimizde kafeslere kapattık. İnsanın kendi için de öyle, insanlık apartman daireleri marifetiyle küçük kapsüllere sıkışmış durumda. Oysa küçük bahçelerin olduğu evler yapılırsa ve herkes buna ulaşabilse daha güzel olabilirdi. İnsanın bir ayağının toprağa basması lazım aslında, çünkü

“Dünya! Hayatların ince bir çizgi üzerine kurulu olduğu yaşam yeri... Neyin iyi neyin kötü olduğunu zaman zaman karıştırdığımız bir değirmen! Oysa doğrular belli, nefsimize ağır gelince kendi doğrularımızı ön plâna çıkardığımız bir hayat.”

gökdelenler bizi feraha ulaştırmaz. Bu kapsüller içinde birbirimizden koptuk, komşularımızı tanımaz olduk. Bir yerleşim yeri değişikliği bizi nerelere götürüyor. İnsan ile hayvan ayırt edil-

meli, insana verilecek değer hayvana atfedilmemeli. Altını çiziyorum, her canlı yaşama hakkına ve güzel bir hayat sürme hakkına sahiptir ve buna değerdir. Ama insana atfettiğimiz duyguları hayvanlara atfetmek bir bakıma duygu bozukluğuna işarettir. Bazen hayvanlara verilen değer o kadar abartılıyor ve anlatılıyor ki sanki küçük bir bebekten ya da çocuktan bahsediliyor gibi. Elbette yaratılanı yaratandan ötürü hoş göreceğiz, seveceğiz lâkin yerini karıştırmadan! Bu dünyada herkesin bir rolü var, keşke biz insan olmayıp bir taş ya da başka bir nesne olsaydık diyemeyiz. Böyle bir irademiz, gücümüz yok. Bize verilen irade ve güç niteliğinde hayata devam edebiliriz. Zaten böyle bir şikâyet de abes olur. Hayvanlarla haşır neşir olmak, onlarla gezmek vakit geçirmeye asla karşı değilim. Onlar da yaşadığımız dünyada bir can! Hem de kimi zaman dost olduğu bile olabilir. Ama dediğim gibi insanî hasletleri hayvanlarda aramak çok yanlış. Meselâ bir ara bazı meslekler, bazı hayvanlardan tasvirle dile getirilmişti. Elbette hayvan figürlerinin edebiyatımızda sıkça kullanıldığı doğrudur ama hepsinin değil, hayvanları insan yerine koyamayacağımız gibi insanları da hayvanların ismiyle anmamız doğru değildir. Sevimlilik ifade eden bazı hayvan isimleri kullanılmıştır, misal kedi gibi sevimli çocuk denilmiştir. Ama “tilki gibi adam” betimlemesi çok

da hoş değildir. Derdimizi anlatmak adına misallere başvurmak durumunda kaldık. Geçtiğimiz günlerde birileri ekrana çıkıp köpeğinden bir çocuk masumluğu ile bahsetmişti. Evet çok sevebilirsiniz ama yanı başımızda bombaların altında çocuklar tir tir titrerken gelip bir hayvana insanî hasletler yükleyerek bahsetmek doğru değildir. Her can kıymetlidir. Hicap duymak diye bir şey vardır, orada çocuklar bombaların altında can verirken senin köpeğinin rahatı ya da birkaç saatlik su bulamamasından bahsetme gafleti çok da masum değil. İşte bizim anlayamadığımız, insanlara anlatmakta zorluk çektiğimiz konu bu. Birileri istediği gibi konuşsun ama derdini haklı bir şekilde dile getirdiğiniz zaman kötü gösterilin. Böyle olmamalı.

Dünya! Hayatların ince bir çizgi üzerine kurulu olduğu yaşam yeri... Neyin iyi neyin kötü olduğunu zaman zaman karıştırdığımız bir değirmen! Oysa doğrular belli, nefsimize ağır gelince kendi doğrularımızı ön plâna çıkardığımız bir hayat. Merhamet kavramının doğru okunması şart. Yanlış yorumladığımız her duygu insan yük olurmuş. Bu yükten de kendimizi geliştirerek kurtulabiliriz ancak. Hayatın çetrefilli karmaşası içinde her şeyi zora sürüklemek kime ne fayda veriyor bilmiyorum ama Cahit Zarifoğlu’nun dediği gibi, ne çok acı var.

Burda Zaman

Fâni koymuşlar adını
Geçip gider burda zaman
Kuş misâli kanadını
Açıp gider burda zaman.

Ne dost olur ne arkadaş,
Vefâ ummak bir boş uğraş.
Genç ömrümü yavaş yavaş
Biçip gider burda zaman.

Gül düşerdi yollarıma,
Dolu değdi dallarıma.
Derd ü gâmi yıllarıma
Saçıp gider burda zaman.

Gümrah sular gibi akıp,
Sanki mevsimlerden bıkip,
Gönüllerde iz bırakıp
Göçüp gider burda zaman.

Cihan korkar heybetinden,
Dönüş olmaz gurbetinden.
Bir ayrılık şerbetinden
İçip gider burda zaman.

İster ağla istersen gül,
Söner ateş savrulur kül.
Dinlemeden hatır gönül
Kaçıp gider burda zaman.

Ahmet Sami BENLİ

Yedi Pîrin Beldesi Buhârâ

“Silsiledeki sırayla ifade edilecek olursa Abdülhâlık Gucdüvânî, Muhammed Ârif Rîvgerî, Mahmûd Encîrfağnevî, Ali Râmîtenî, Muhammed Baba Semâsî, Seyyid Emîr Külâl ve Bahâüddîn Şâh-ı Nakşibend’in kabirleri bu şehirdedir.”

Buhârâ, yedi Nakşebendî pîrine ev sahibi yapmasıyla meşhûrdur. Fakat öncelikle ifade edilmelidir ki bu şehirde cenetle müjdelenen on sahâbîden Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın makamı da bulunmaktadır. Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefâtından sonra kendisine biat edilmek istenenlerden birisidir. Fakat o, Hz. Ebû Bekir'in hilâfete lâîk olduğunu düşünerek bu teklifleri reddetmiş, ilk iki halife döneminde mühim görevler îfâ etmiştir. Bu görevlerin en önemlisi Hz. Ömer (r.a.) döneminde Suriye bölgesindeki ordulara kumandan tayin edilmesidir. Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.); Kudüs fâtihisi olmakla birlikte komutasındaki İslâm orduları Anadolu'nun güneyindeki Antakya, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa şehirlerine kadar ilerlemişlerdir.

Buhârâ şehri, Nakşebendiyye Tarikatı'nın âdeta başkentliğini yapmaktadır. Zira tarikatın 11 esasını belirleyen Abdülhâlık Gucdüvânî ve tarikata adını veren Muhammed Bahâuddin-i Şâh-ı Nakşebend bu şehirde medfûndur. Silsiledeki sırayla ifade edilecek olursa Abdülhâlık Gucdüvânî (v. 1220), Muhammed Ârif Rîvgerî (v. 1237), Mahmûd Encîrfağnevî (v. 1286), Ali Râmîtenî (v. 1321), Muhammed Baba Semâsî (v. 1335), Seyyid Emîr Külâl (v. 1370) ve Bahâüddîn Şâh-ı Nakşebend'in (v. 1389) kabirleri bu şehirdedir. Özbeklerin yedi pîr olarak bildiği bu zâtlar, insanların gönül dünyasını ihyâ eden ve zor zamanlarda sığındıkları mânevî bir liman gibidir. Allah sırlarını mukaddes eylesin ve bizleri bu sırdan hissedâr eylesin.

Külliyeler genellikle geniş bir arsalar üzerine kurulu olup abdesthâne, şadırvan, oturulacak ahşap gölgelikler, mescid ve türbelerden müteşekkildir. Özellikle yapıların girişlerinde gölgelik niyetine yapılan sundurmaların ve mescidlerin ahşap tavanları, estetik ve simetrisi harikası olarak dikkat çekicidir. Yapıların bir diğer ortak özelliği ise türbelerde mermer kullanılmasıdır, her türbenin bahçesinde bir havuz bulunmaktadır. Külliye civarlarında konakla-

“Bu nurlanmış kabir; sünnetin ihya edicisi ve bidatlerin imha edicisi, hakikatleri açan ve mânevî incelikleri saçan, Hakk için halka delil olan Muhammed Bahâüddîn Şâh-ı Nakşebend'in kabridir.”

maya müsait otel ve apartlar mevcut. Her türbede Buhârâ'daki yedi pîrin mezar yerlerine dair krokiler var.

Abdülhâlık Gucdüvânî (k.s.), Malatyalı Abdülcemil İmam'ın oğludur. Sebebi bilinmemekle birlikte aile Malatya'dan çıkıp Buhârâ'daki Gucdüvân köyüne taşınmıştır. Abdülhâlık Gucdüvânî, bu köyde doğup büyüdüğü için Gucdüvânî mahlasıyla anılmıştır. Hazretin Malatyalı olduğuna dair bu bilgi, rehberlik panosunda yer almaktadır. İkinci namazında ziyaret ettiğimiz bu türbede, bisikletleriyle namaza gelen Özbekler ve abdesthâne kapısında ikram edilen esanslar hafızamızda yer etmiştir.

Arif-i Rivgerî (k.s.) türbesi de benzer yapı özellikleri ile inşâ edilmiştir. Fakat bu türbenin yekdiğerlerinden farkı içerisinde bir müzenin

bulunmasıdır. Müzede Buhârâ'da medfûn Nakşî meşâyih'in eserlerinin orijinalleri, semaverler, topraktan mamul testiler, tedavülden kalkmış paralar, tokaçlar, yöresel sazlar ve bölgedeki kazılarda bulunan taşlar sergilenmektedir. Müzede adımlarken Darende Somuncu Baba Külliyesi'ndeki müze hatıra gelmekte; coğrafyalar arasındaki mânevî irtibatın doğurduğu kültürel benzerlikler, insanı düşünmeye sevk etmektedir. Mahmûd Encîrfağnevî (k.s.), şeyhine yaklaşık 2 km yakınlıkta medfûn. Mezarı yer seviyesinde ve sanduka üzerinde yeşil bir türbe örtülü. Külliye içerisinde inşaatı henüz başlamış bir cami söz konusu. Her yerde olduğu gibi burada da mânevî huzurda diz çöküp okuduğumuz aşır-ı şerifi, Hazret'in rûhuna hediye ediyoruz.

Gün batmaya durduğunda girdiğimiz Ali Râmîtenî türbesinin kubbeleri, Buhârâ ve Semerkant'ın insana huzur veren çini mavisiliyle bezeli. Külliye girince sağ tarafta kalan şadırvan, havuz ve minare; külliye sırtını verdiğinizde karşı tepede başka bir yapı. Bu yapıda Ali Râmîtenî Hazretleri'nin talebeleri yatmakta imiş. Külliye'nin yanında yöresel halk pazarına denk geliyoruz. Bölgeye mahsus somse adı verilen ekmekler, kurutulmuş küçük yuvarlak peynirler, canlı küçükbaş hayvanlar ve türlü meyveler... Yerel paraları arabada unuttuğumuz için çok beğendiğimiz üzümlerden alamanın pişmanlığı ile Muhammed Baba Semâsî türbesine doğru yola çıkıyoruz.

Muhammed Baba Semâsî (k.s.) türbesinde bir sürprizle karşılaşıyoruz. Diğerlerinden farklı olarak sadece burada beyaz ve siyah üzümlerden oluşan mükemmel bir asma... Türbenin 60 yıllık görevlisi Hacı Maksud, biz henüz bir şey demeden üzüm ikram etmek istediğini söylüyor. Maddî ve mânevî nimetleriyle tıpkı bir cennet... Bu külliye'de ayrıca Abdülhâlık Gucdüvânî ve müridlerinin sohbet ettiği bir mekân var. Türbenin dış kısmı mermer, iç bölmesi ise ateş tuğlasından örülü. Ateş, tıpkı taşları pişirdiği gibi mâneviyat ateşi de mü'min gönüllerin olgunlaşmasına hizmet etmektedir.

Emir Külal (k.s.) türbesi ise 3 katlı mermer bir yapı şeklinde. Zeminde serili yeşil halı, insanların oturacağı banklar, mermer üzerine yazılı Fâtır Sûresi'nin 28. âyeti; "Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan korkarlar." Külliye'ye girip türbeye doğru yürürken yolun iki tarafında Hazret'in hikmetli sözlerinin yazılı olduğu mermer levhalar; "Bilin ki helâl lokma, dili ve gönlü pâk eder." Mescidin tavanındaki ahşapta ay yıldız motifi. Sanki Sovyet emperyalizmin-den bikan ve Türk'ün sancağına hasret duyan ustanın, rûhündeki hasreti ahşaba nakşetmesi... Dün Buhârâ'dan doğup Anadolu'yu aydınlatan mâneviyat güneşi kim bilir belki yarın Anadolu'dan doğup Orta Asya'yı aydınlatacak...

Son olarak Şâh-ı Nakşbend Hazretleri'nin türbesindeyiz. Külliye'ye girip en geride kalan annesinin kabrine doğru yürüyoruz. Yol kenarlarında nane, reyhan ve güller... Harika kokular arasında neşelenirken, validenin türbesinde rûhunuz şad oluyor. Zira Bahâüddîn Şâh-ı Nakşbend Hazretleri, kendisini ziyarete gelenlerin önce hocasını ve annesini ziyaret etmelerini vasiyet etmiş. Validenin kabrinde okuduğumuz bir Fatiha'nın ardından Şâh-ı Nakşbend Hazretleri'nin türbesine varıyoruz.

Burası külliye'ler arasındaki en teşkilatlı yer, içeride müze ve yöresel alışveriş için mekânlar, medrese; dış tarafta oteller ve yaşam alanları. Mescidin içinde hafızlık yapan çocuklar, yatsıyı burada kılıyor. Fakat mânevî atmosfer o kadar yoğun ki konakladığımız yer biraz uzakta da olsa sabah namazına da buraya niyetleniyoruz. Sabah, havuzdan ibrikle aldığı suyla avluyu sulayan görevlidenistirhâm ediyoruz ve zâhirden küçük görünen bâtında kıymetine paha biçilemeyecek bu hizmeti arkadaşlarımızla deruhte ediyoruz.

Şâh-ı Nakşbend Hazretleri'nin kabir kitâbesinde şu yazılı:

"Bu nurlanmış kabir; sünnetin ihya edicisi ve bidatlerin imha edicisi, hakikatleri açan ve mânevî incelikleri saçan, Hakk için halka delil

olan Muhammed Bahâüddîn Şâh-ı Nakşbend'in kabridir."

*O Şâh-ı Nakşbend'in bendesiyiz bâb-ı lütfunda
Sırât-ı müstakîme muttasıl dergâhımız vardır*

Es-Seyyid Osman Hulûsî-i Dârendevî (k.s.)

Dipnot

* Dr. Hamit DEMİR - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Vakıfların İktisâdî Hayatın Gelişmesine Etkisi

“Vakıflar sanıldığı kadar aksine sadece cami ve hayır dağıtan müesseseler olmadığı yer ve zamanı geldiğinde iktisâdî ve yatırıma yönelik çeşitli faaliyetler de yürüterek bulundukları toplumun kal-kınmasına katkı sağlamışlardır.”

Herkes Ektiğini Biçer

“Dünya hayatımızı Rabb’imizin istediği bir kıvama getirmeden âhiret ile ilgili beklentilerimizin seviyesini yüksek tutabiliyoruz. Dünya hayatında Kur’ân hükümlerini yaşantımıza geçirmeden Kur’ân’ın şefaatine talip olup, Peygamber Efendimiz’in sünnetlerini hayatımıza aksettirmeden de cennette Peygamber Efendimiz’le komşu olmayı hayal ediyoruz.”

Gündüzleri bir hazine bulmak için dağ ba-
yır her tarafı kazarak vakit geçirenler
muhtemeldir ki gece rüyalarında ya ha-
zineleri ya da kazma kürek gibi âletleri görürler.
Günlük hayatlarında sürekli birileriyle tartışıp
didişen insanların gece rüyalarında birileriyle
kavga ettikleri gözlemlenir. Tâbiri câizse stresle
yatan kâbus ile uyanır.

Olaylara olgun yaklaşan halim selim insan-
lar ise rüyalarında bu hâllerinin bir yansımala-
rını seyrederek. Belki güzel bahçeleri, nehirleri,
huzurlu yerleri ve mübârek insanları görürler.
Gece aç yatanlar rüyada çeşitli yemekleri gö-
rürken, akşam tuzlu yemek yiyenler ise rüyada
su içtiklerini görürler. Yani insan neye müştak
ise rüyasında onu görür.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in aşkıyla çok
salâvat getirenlerin rüyalarında Peygamber
Efendimiz’i gördükleri söylenir. Gündüz onun-
la olanların gece de onunla olması son derece
normaldir. Yine bunun gibi dünyada iken çok
salâvat getirerek onunla bir gönül beraberliği
kuranlar, âhirette de onunla beraber olacak-
lardır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu konuda
şöyle buyurmuştur: *“Kıyâmet günü bana insan-
ların en yakını, en çok salâvat okuyandır.”*¹

Dünya ve Âhiret

Gündüz hayatımızda olup bitenler gece rü-
yalarımızı nasıl etkiliyorsa, bunun gibi âhiret
hayatımızın nasıl olacağı da dünya hayatımızın
nasıl olduğuyla alâkalıdır. Bu hususta Cenâb-ı
Allah kullarını şöyle uyarmaktadır: *“Ey iman
edenler! Allah’tan korkun. Ve herkes yarına ne
hazırladığına baksın. Allah’tan korkun, çünkü Al-
lah, yaptıklarınızdan haberdârdır.”*² Peygamber
Efendimiz (s.a.v.) de şöyle buyurmuştur: *“Nasıl
yaşarsanız öyle ölürsünüz, nasıl ölürseniz öyle di-
rilirsiniz.”*³

Ne gariptir ki dünya hayatımızı Rabb’imizin
istediği bir kıvama getirmeden âhiret ile ilgili
beklentilerimizin seviyesini yüksek tutabiliyo-
ruz. Dünya hayatında Kur’ân hükümlerini ya-

“Âhiret hayatının çekirdeği de dünya
hayatıdır. Yani dünya tarlasına
ne ekilmişse ondan başka bir şey
biçilmeyecektir.”

şantımıza geçirmeden Kur’ân’ın şefaatine talip
olup, Peygamber Efendimiz’in sünnetlerini ha-
yatımıza aksettirmeden de cennette Peygam-
ber Efendimiz’le komşu olmayı hayal ediyoruz.
Boğazına kadar dünyaya dalmış bir ömrün ar-
dından âhirette cennetin en güzel köşklerinde
oturmaya umuyoruz. Bir hocamızın sohbetin-
den dinlemiştim; “Seni iki adım ötedeki lavabo-

ya götürüp abdest aldırıp, namaz kıldırmayan inancın, cennete nasıl götürecektir?" diyordu.

Bilhassa Müslüman coğrafyasındaki zulümler ve katliamlar karşısındaki imtihanımız pek çetin geçiyor. Filistin'deki soykırım karşısında hiçbir şey yapamayışımız bizi kara kara düşündürüyor. On binin üzerinde şehidimiz varken, orada evlatlarımız hunharca katledilirken biz en küçük zevkimizden bile taviz veremiyorsak acaba hangi mazeretimiz bizi kurtaracaktır? Düşünsenize yan odada evlatlarımız katlediliyor, diğer odada biz maç seyretmeye devam ediyoruz. Hani Müslümanlar bir vücudun organları gibiydi? Birine bir şey olduğunda diğerleri bundan etkilenirdi?

Ödül ve Ceza

Dünya imtihanı ödül ve ceza prensipleri üzerine kurulmuşken gerçekçi olmaya bir noktada mecburuz. Yani ödüle talipsek veya cezadan korkuyorsak bunun gereğini yapmak durumun-

dayız. Unutmayalım ki günahların sevaplara üstün geldiği istikâmet üzere olmayan karmakarışık bir dünya hayatının sonu yine dünyadaki gibi karmakarışık olacaktır. Kalitesiz bir tohumdan kaliteli bir meyve beklentisine girmek tutarlı bir davranış değildir. Âhiret hayatının çekirdeği de dünya hayatıdır. Yani dünya tarlasına ne ekilmişse ondan başka bir şey biçilmeyecektir. Âyet-i kerimede şöyle buyrulur: *"Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onu görür; kim de zerre ağırlığınca bir şer (kötülük) işlerse, o da onu görür."*⁴

Bir insan düşünelim; faraza sürekli şarkılar türküler dinliyor, nerede düğün eğlence var orada hazır bulunuyor, internette gereksiz vakit öldürüyor, televizyondaki boş programları takip ediyor, dizilerle, filmlerle, gayri ahlâkî programlarla vaktini zâyi ediyor. Sizce bu insan iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırma noktasında başarılı olabilir mi? İsabetli tespitler, mantıklı düşünceler, doğru yorumlar bu insandan sâdır olur mu? Bu insanın dini ile arası nasıldır? Mânevî değerlerine ne derece sahip çıkar?

Bir kafaya nerede boş ve faydasız bir şey varsa onu doldurup da o kafadan güzel bir şey çıkmasını bekleyemezsiniz. Bir satranç hastasının son nefesine geldiği zaman "Şah mat!" diyerek öldüğü anlatılır. Ömrünüzü ne ile geçirmişseniz, son nefeste de onunla karşılaşsınız. Bir arkadaşım inançsız yaşamış bir insana son nefeste kelime-i şahâdet telkin ettiğini onun ise inatla "Hayır!" anlamında kaşlarını yukarı doğru kaldırdığını söylemişti. Şu hâlde bereketsiz ve mâneviyatsız bir ömrün nihayetinde güzel bir ölüm nasip olur mu, bunu düşünmek lâzım.

İzlediğim bir videoda şöyle bir şey görmüşüm; yaşlı bir hoca efendi camiye gelen çocuklara şeker veriyor, onları teşvik ediyor ve ardından düşüp oracıkta emâneti teslim ediyordu. Allah'ın evinde, tam da Allah'ın küçük kullarına şefkat gösterirken son nefesi vermek nasip olmuştu bu hocamıza. Bir başka videoda ise bir adamın bir eğlencede dans ederken düşüp başını bir yere çarparak öldüğünü izlemiştim. Onun

için büyüklerimiz her zaman; “Ölümün dahî hayırlısını ver.” diyerek duâ ederler. Bizler de birer mü'min olarak elbette hayırlı bir yerde, hayırlı insanlarla beraberken emâneti teslim etmeyi isteriz.

Peygamber Efendimiz'in anlattığı bir kıssada çok günah işlemiş ve sonunda tevbe etmiş bir adamın iyi insanların olduğu yere doğru bir hicretinden bahsediliyor. Günahkâr kişi bir irâde ortaya koyuyor, eski kötü çevresini terk ediyor ve bundan sonra iyi insanların çevresinde olma-ya karar veriyor. Bulunduğu yerden göç ediyor fakat ulaşacağı yere gidmeden yolda ölüyor. Melekler mesafeleri ölçüyorlar, hayır niyetiyle gitmeyi hedeflediği yere yakın olduğu için cennetlik olduğu bildiriliyor.

Burada çarpıcı soru şu olmalı? Nereye giderken ölmek istersiniz? Melekler bizim de mesafemizi ölçtüğünde acaba biz nereye yakın olacağız? İnsan hacca giderken, camiye giderken, mektep medrese yolunda ilim tahsil ederken, cihad ederken veya evine rızık götürürken ölebilir. Veyahut nefsinin peşinde koştururken, günah mahallerine giderken, meselâ bankaya kredi çekmeye giderken de ölebilir. İnşallah biz camiye, medreseye, sohbe ve yuvamıza yakın olanlardan oluruz.

Arkadaş Tercihi

Dünya ve âhiret denklemi içerisinde dikkat edilmesi gereken önemli konulardan birisi de arkadaş seçimidir. Dünyadaki her şey bir değerinden etkilendiğinden dolayı hayatın çeşitli dönemlerinde bir tevâfuk eseri karşılaştığımız kişilerin bile bizim kişiliğimizde bir etki payları söz konusuysa bilinçli seçimlerimizin kişiliğimize ve yaşantımıza nasıl etkiler yapabileceğini düşünmek durumundayız.

İnsan dünyada kiminle beraber ise ahrette de onunla beraber olacaktır. Dünyada kime meyil edilmişse; “Kişi sevdiği ile beraberdir.”⁵ hadis-i şerifi mûcibince âhirette de onlarla olunacaktır. Dünyadayken falan şarkıcının, falan artistin veya falan topçunun peşine düşenler, âhirette âlimler,

“Günahların sevaplara üstün geldiği istikâmet üzere olmayan karmakarışık bir dünya hayatının sonu yine dünyadaki gibi karmakarışık olacaktır. Kalitesiz bir tohumdan kaliteli bir meyve beklentisine girmek tutarlı bir davranış değildir.”

hocalar ve müşidlerle birlikte olacak değillerdir.

Sosyal hayatta; iş yerinde, mahallede, apartmanda bazı kişilerle muhâtap oluruz, onlarla tanışık olmamız bizim kaderimizde daha önceden yazılmış olan bir durumdur. Nerede kimlerle tanıştığımız kaderin bir cilvesidir ve bu cilve ki dünya ve ukbâdaki konumumuzun nasıl olacağıyla da ilgilidir. Fakat burada bize düşen; karşılaştığımız kişileri iyi bir şekilde tanımaya çalışmak sûreti ile ilişkilerimizin mahiyetini buna göre belirlemektir.

Tanıştığımız ve irtibat kurduğumuz kişiler ya onlardan bir şeyler öğrenebileceğimiz kişiler ya da alıcıları öğrenmeye açık kimseler olmalıdır. Bunun dışındaki boş ve amaçsız birliktelikler insana ancak bir vebal getirir. Arkadaş ortamlarında lüzumsuz olarak konuştuğumuz birçok söz bize masum görünebilir. Fakat unutmayalım ki yeryüzünde hiçbir söz öyle uçup da havaya karışmaz, tüm sözler Kirâmen Kâtibîn meleklerince bir yerde kaydedilirler. Söz vardır hiçbir faydası olmayan boş sözlerdir, söz vardır muhâtabın harf harf gönlünün derinliklerine işler, beynine kazınır. Bir harfi bile hedefinden sapmaz.

Dipnot

- 1.Tirmizi, Salat, 357.
- 2.59/Haşr, 18.
- 3.Münâvî, Feyzû'l-Kadîr, V, 663.
- 4.99/Zilzal, 7-8.
- 5.Buhârî, Edeb, 96; Müslîm, Birr, 165.

İslâm'ın Uğlardaki Muhteşem Kalesi: Endülüs İslâm Devleti

Çocukluk yıllarımızdan itibâren Tarık bin Ziyad bizim için diğer İslâm kahramanları gibi öncüyü ve büyük fetihlerin efsâne komutanıydı. Sonra bir fetret döneminde hem bu yiğit öncüyü hem de Endülüs rüyasını toplum olarak unuttu. Başkaları kendileri için uyduruk tarihler yazarken biz şanlı İslâm tarihini tam olarak bilmiyor, öğrenmiyorduk. Şükürler olsun ki şimdi, bir uyanış ve diriliş dönemindeyiz ve üç kıtada hüküm sürmüş muhteşem tarihimizi yeniden keşfetmeye başladık.

'Endülüs İslâm Devleti ve Medeniyeti'nin 800 yıldan fazla ömür sürdüğünü duyduğumda, hem şaşırılmış hem de bu bilgiye geç eriştiğim için doğrusu mahcup olmuştum. Demek ki Müslümanlar, bugün İspanya dediğimiz ülkenin topraklarında, yani Endülüs'te sekiz asır hükümlanlık sürmüş ve İslâm'ı Avrupa'nın bazı bölgelerine yaymıştı. Ama bunu pek bilmiyorduk. Daha doğrusu bu hakikatler, tarih kitaplarında bize bildirilmemişti. Zararın neresinden dönülürse kârdır. Bundan böyle bu gerçekleri araştırıp öğreneceğiz ve yeni nesillere göstereceğiz. Başka çaremiz yoktur.

Endülüs'ün Tarihinden

Endülüs'ün muhteşem tarihinden kısaca bahsetmekte fayda vardır. Herkes Tarık bin Ziyad'ı Endülüs'ün ilk ve en önemli komutanı zannediyorsa da tarihçilerimiz bize asıl kumandanın Emevî Halîfesine bağlı olan Kuzey Afrika Valisi Musa bin Nusayr olduğunu söylüyorlar. Musa bin Nusayr, evvela 710 yılında Tarif bin Malik'i keşif amacıyla Afrika'dan karşı kıtaya yani Avrupa'nın Akdeniz'deki kıyılarına gönderir. Bir yıl sonra da yani 711 senesinde bu sefer Tarık bin Ziyad, 7 bin kişilik bir orduyla karşıya geçer. Kumandan Tarık'a takviye için 5 bin asker daha gönderilir. Bu İslâm ordusu, Lekke Vadisindeki savaşta en az 90 bin kişilik Hıristiyan Vizigot Krallığı ordusunu mağlûp eder. Kral Rodrigo bu harpte hayatını kaybeder. Kıtanın batısına ve kuzeyine doğru ilerleyen Müslümanlar, kısa bir zamanda Kurtuba'yı ele geçirir. Daha sonra İşbiliyye ve Tuleytula fethedilir. 712

"Gırnata'da Sebike Tepesi'nde inşa edilen Elhamra Sarayı, bugün de Endülüs İslâm mimarîsinin şâheseri sayılıyor. Hem kale, hem şehir, hem saray olan Elhamra'nın nakışları arasında belki binlerce tekrar edilen çok mânidar bir ibâre var; 'Velâ gâlibe illallah/ Allah'tan başka galip yoktur.'"

senesinde de Musa bin Nusayr, 18 bin kişilik orduyla İspanya'ya geçer. İki sene süren fetih hareketlerinden sonra yerine oğlu Abdülaziz'i bırakıp 714'te Tarık'la birlikte Şam'a dönerler. Bu arada İslâm dünyası karışmıştır. Abbasiler, 750 yılında hilâfeti ele geçirirler. Şam'da kurulmuş bulunan Emevî Devleti yıkılır ve hanedânın bütün fertleri katledilir. Sadece Halîfe Hişam'ın torunu Abdurrahman Bin Muaviye sağ kalır. Abdurrahman kendisini destekleyen idarecilerin davetiyle, 756'da Kurtuba'ya gelerek Endülüs Emevî Devleti'ni kurmuştur. İşte 756-1031 yılları arasında hüküm süren Endülüs

Emevî Devleti, hem askerî, hem siyasî hem de medeniyet bakımından güçlü bir devlet olarak dünyaya kendisini kabul ettirir. Üçüncü Abdurrahman 929 yılında kendisini Halîfe ilan eder. Emevî Devleti hâkimiyetini bu topraklarda iki buçuk asırdan fazla devam ettirmiştir. Müslümanlar iktisadî bakımdan da üstün durumdadırlar. Endülüs'te ilim en yüksek seviyeye çıkar ve dünyaya ışık saçan âlimler yetişir. Kurtuba, bu devirde Avrupa'nın en kalabalık ve gelişmiş şehirlerinden biridir artık. Farklı sahalardaki kitapların süslediği kütüphaneleri, dillere destandır ve dünyanın en kıymetli eserleri burada yazılıp koruma altına alınmaktadır. Bu dönemde yetişen dünya çapındaki İslâm âlimleri arasında Zehravî, Zerkalî, İbni Hazm, İbni Rüşd ve Mesleme el-Mecritî gibi önemli şahsiyetler de bulunmaktadır. Bu âlimlerin eserleri hem İslâm dünyasına hem de dünyanın birçok bölgesine

ulaşmış ve okunmuştur. Müslümanlar tıp, sanayi ve hayata dair birçok ürünü bu devirde üretilip insanlığın hizmetine sunar. Avrupa ise koyu bir Ortaçağ karanlığı içindedir.

Endülüs'te Emevîlerin yıkılışından sonra 200 yıllık bir ara dönemde Murâbit ve Muvahhid Devletlerinin hâkimiyetini görüyoruz. Son olarak Gırnata Emirliği (1231-1492) kurulur. Nasrîler veya Beni Ahmer denilen Sultanlığın kurucusu Muhammed bin Yusuf'tur. Gırnata, zamanla Hristiyanların hedefi hâline gelir. 1469 yılından itibaren gayr-ı Müslimlerin sistemli biçimde saldırıları başlar. Bu arada düşmanları, Müslümanların arasına nifak tohumunu ekmıştır. Ebu Abdullah ile amcası ez-Zağal büyük bir mücadele içindedir. Bu mücadeleye hâliyle çok seven Hristiyanlar, Ebu Abdullah'ı kullanırlar. 1491'de şehir kuşatılır. Musa bin Ebu Gassan hariç devletin bütün ileri gelenleri teslim olur. Hristiyanlar

1492'de Gırnata'ya gelip Ebu Abdullah'tan şehrin anahtarlarını teslim alırlar. İspanya'daki en son İslâm kalesi de böylece yıkılmış olur.

O Kaleden Bu Kaleye

Peki, Gırnata kalesi yıkıldı da, İslâm'ın hü-kümferma olduğu diğer kaleler teslim edildi mi, hayır! En son Batı emperyalistlerinin teslim almaya çalıştığı Türkiye kalesi, aziz milletimizin ve yüce devletimizin elbirliğiyle korundu ve 15 Temmuz'da FETÖ ihânet örgütüne ve hâmîleri devletlere muhteşem bir Osmanlı tokadı atıldı.

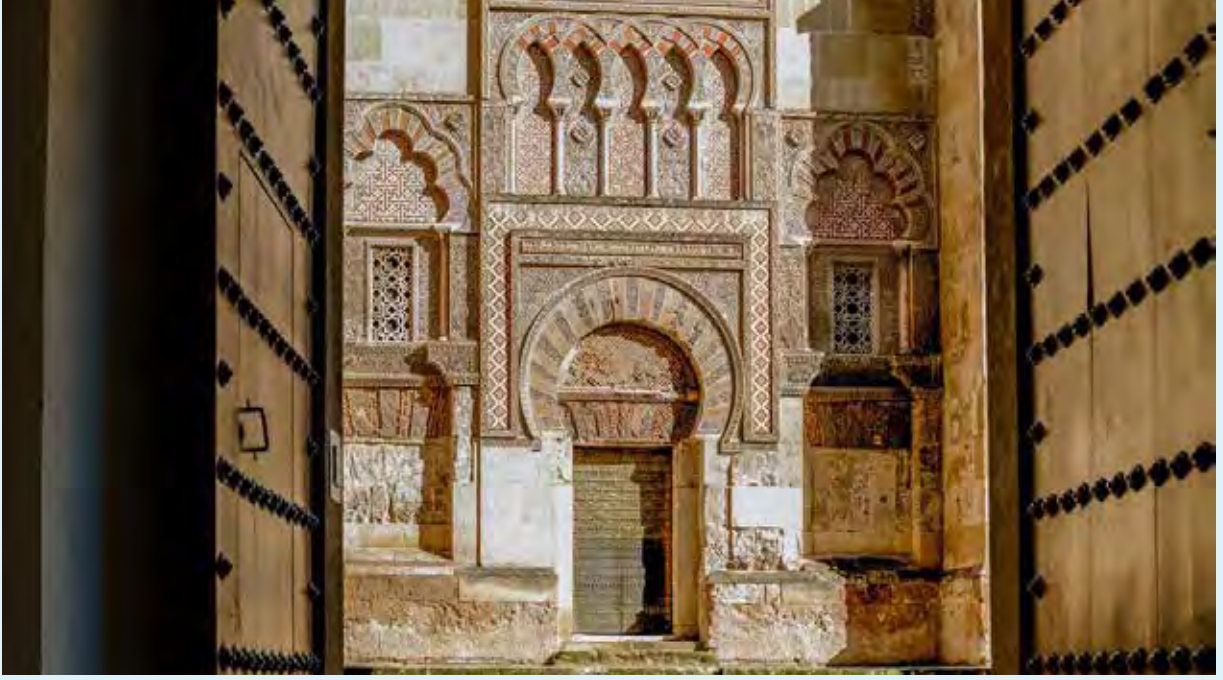
Türkiye bugün Türk dünyasının, İslâm âleminin ve mazlûm coğrafyaların biricik ve tek kalesidir. Geçmişte de böyle kaleler vardı. Geçenlerde Nurettin Taşkesen'in Endülüs'ün Son Kalesi Elhamra'nın Gözyaşları belge romanını okudum. Meğer Endülüs İslâm Devleti ve Medeniyeti, bir rüya değil aksine yaşanmış bir gerçek imiş. Uzun

süre âdeta üstü tül perdeyle örtülen Avrupa'daki bu muazzam devletimizin yeniden anılması ve yazılması, son yıllardaki mânevî kazançlarımızdandır. Bu konuda büyük emeklerin sahibi olan tarihçi ve romancı Nurettin Taşkesen'in eserleri ufuk açıcudur. Müslümanların mazideki ihtişamını ve medeniyetini hepimize hatırlattığı için kendisine şükran borçluyuz.

Yazarımız, sekiz asır süren Endülüs İslâm Devleti'nin kuruluş ve yükseliş dönemini Fatihler Geliyor romanıyla kaleme almış, ömrünü cihada ve fethe adayan kutlu mücâhidleri anlatmıştı. Eserin devamı olan Kurtuba'nın Altın Çağı'nda, Endülüs'ün her alanda zirvede olduğu devir gözler önüne serilmişti. Serinin üçüncü kitabı, Endülüs'ün Son Kalesi Kurtuba'nın Gözyaşları adını taşıyor. Müslümanların hâkimiyetinin iç çekişmeler, nifak ve fesat şebekelerinin çabaları, gereksiz didişmeler ve taht kavgaları yüzünden nasıl sona erdiğinin hazin hikâyesini okuyoruz. Askerî ve siyasî zâfiyete rağmen Endülüs'te vücut bulan mimarî eserlerin mükemmel örneklerini görüyoruz.

Uzaklardaki Güzel

Endülüs uzaklarda kalmış bir yalnız güzel. 711 yılında Tarık bin Ziyad'ın Cebelitarık Boğazı'nı geçerek İspanya topraklarına ayak basmasıyla başlayan muhteşem bir tarih. Avrupa'daki ilk iftihar levhamız. İslâm'la şereflenen ve medenîleşen ilk Batılılar... Sonra bu ihtişamın hüzne dönüşmesi... Ve 1492'de Gırnata'da Elhamra Sarayı'nın önünde sona eren hükümlanlık. Elbette her kemâlin zevâli, her yükselişin düşüşü vardır. Bu mutlak hakikat, devletlerin hayatında da şüphesiz geçerlidir. Ancak bu gerileyişin sebepleri vardır. Endülüs İslâm Devleti'nin giderek zayıflaması ve çökmesi, Müslümanların ihtilâfa ve birbirlerine düşmesinden kaynaklanmıştır. "Müminler kardeşdir." âyetini unutan Müslümanlar, bu yüzden İspanya'da güç birliğini devam ettiremedi. Aralarına ayrılık tohumları ekildi. Yazarımız bu gerileyişi şöyle yorumluyor: "Ortaçağ Avrupa'sına ilim, sanat ve medeniyeti

öğreten Müslümanlar, ne yazık ki aralarındaki kardeşliği unuttular. İslâm'ın açıkça yasakladığı kavim asabiyeti yüzünden devamlı birbirleriyle kavga ettiler. Endülüs'te isyanlar, darbeler ve iç savaşlar, asırlar boyunca fırsat kollayan düşmana davetiye çıkardı. Fethin ilk gününden itibaren can, mal ve namus emniyeti sağlanan; din, inanç ve ibâdet hürriyeti verilen Hristiyanlar, yüzyıllar boyunca içlerindeki kin ve düşmanlığı hiçbir zaman unutmadılar."

Sekiz asırlık Endülüs Medeniyeti'nin son hal-kası Gırnata Beni Ahmer Devleti'dir. Askerî ve siyasî baskılara rağmen tam 254 sene Güney Endülüs'te hâkimiyetini devam ettirdi bu devlet.

Gırnata'da Sebike Tepesi'nde inşa edilen Elhamra Sarayı, bugün de Endülüs İslâm mimarîsinin şâheseri sayılıyor. Hem kale, hem şehir, hem saray olan Elhamra'nın nakışları arasında belki binlerce tekrar edilen çok mânidar bir ibâre var; *"Velâ gâlibe illallah/Allah'tan başka galip yoktur."*

Son sultan Ebu Abdullah, önce sultan olan babasıyla mücâdele etti, onu tahtından indirerek yerine oturdu. Sonra Hristiyanlarla yaptığı savaşta esir düştü, kasıtlı olarak serbest bırakı-

linca da amcasıyla taht mücadelesine başladı. Sonunda iyice zayıf düşen Beni Ahmer Devleti, Katolik hücumlarına dayanamadı. Ebu Abdullah bir yazılı anlaşma yaparak 2 Ocak 1492 tarihinde Elhamra'nın anahtarlarını Kral Ferdinand ve Kraliçe İzabel'e teslim etti. Bu tarihten itibaren bir asır boyunca büyük zulümlere uğrayan Müslümanlar, 1614 yılında tamamen İspanya'dan sürüldü.

"Savunamadın, Şimdi Ağla!"

Bu hüzünlü ayrılışın yankıları büyük olur. Rivâyete göre şu hadise de tarihin kederli sayfaları arasında yer almıştır: Son Beni Ahmer Sultanı Ebu Abdullah, şehri Katolik krallara teslim edip Gırnata'dan ayrılırken, Büşşerât'a giden yol üzerindeki son dönemeçte Gözyaşı Tepesi'nden geriye dönüp muhteşem şehir Elhamra'ya bakarak ağlamaya başlar. Bunu gören annesi Ayşe Sultan ise ona şöyle der: "Erkekler gibi savunmadığın ülken için şimdi kadınlar gibi ağla." Ne var ki, son pişmanlıklar fayda vermez ve sekiz asırlık rüya sona erer. Müslümanların kurduğu bu devlet tarih kitaplarına geçer.

Yüksek Medeniyet

Endülüs tarihi ve medeniyeti hakkında kıy-

metli araştırmaları ve eserleri bulunan yazar Nurettin Taşkesen ile bu konuyu konuştuk ve kendisine, “Acaba Müslümanlar, Avrupa’nın en batısında yer alan Endülüs’te nasıl böyle güçlü bir devlet ve yüksek bir medeniyet kurabilmişler?” sorusunu yönelttik. Nurettin Taşkesen, bu suale şu şekilde cevap verdi:

“Her şeyden önce Müslümanlar geldikleri yerlerin kültür ve medeniyetine ait bütün birikimleri Endülüs’e taşımışlardır. Karanlık Ortaçağ Avrupası’nın hayal bile edemeyeceği bir seviyede, toplumun ihtiyacı olan maddî ve mânevî bütün müesseseleri kurmuş, ülkeyi kısa zamanda refâha kavuşturmuşlardır. Örnek olarak ziraat, imalât ve ticareti ele alabiliriz. Sadece düz tarımı bilen İspanya, Müslümanların doğudan getirdiği yeni ziraî ürünlerle ve sulama teknikleriyle tanışmıştır. Böylece Endülüs, senede birkaç defa hasat yapılan, pirinç, mısır gibi ürünlerle, hurma, şeftali, üzüm gibi meyvelerle zengin bir ülke hâline geldi. Ayrıca dokumacılık çok ilerlemişti. Bu dokumalar Mısır’a oradan da Horasan’a kadar gidiyordu. Yüksek kalitede kadife türünde yünlü kumaşlar yapılıyor ve Endülüs’te yetişen bitki kökboyalı ile boyanıyordu. Sedef kakmacılığı ve fildişi oymacılığı da gelişmişti. Endülüs halkını refâha kavuşturan ihracat ürünleri; zeytinyağı, kuru meyve, işlenmiş deri, seramik, ipekli ve yünlü kumaşlardı. Tabîî ki bu maddî kalkınmanın yanında çok canlı bir dinî ve mânevî hayat vardı. Halk âlimlere ve fakihlere çok hürmet eder, sohbetlerini dinler ve kitaplarını okurdu. Bu geniş kültür birikimi zenginlik ve refahla birleşince, Ortaçağ karanlığında bir güneş gibi Endülüs İslâm Medeniyeti doğdu.”

Endülüs Filmini Ne Zaman Seyredeceğiz?

Televizyonlarımızdaki tarihî diziler ve filmler önemli ve değerlidir. Çok sevilen bu eserler, dünyada da epey ilgi ve talep görüyor. Bu sahaya en çok emek ve yer veren televizyonların başında TRT geliyor. Daha önce “Diriliş Ertuğrul”, “Kuruluş Osman” gibi dizileri hazırlayan bu seçkin kurum, şimdi de Kudüs Fatihî Selahaddin Eyyubî dizisini yayınlamaya başladı. Tam da günümüz

insan kasapları ve bebek katillerinin Gazze’de soykırım uygulamaya başladığı bu sıralarda dizinin başlayışı çok iyi oldu. Elbette bu tür tarihî dizilerde abartıya kaçılabilir, hatta yaşanmamış bazı hâdiseler de filme eklenebilir. Ancak unutulmamalıdır ki bunlar sonuçta film. Tıpkı roman gibi... Nasıl tarihî romanlarda kurgu ağır basabiliyorsa, tarihî filmlerde de benzer abartılar ve kurgular kaçınılmaz. Ancak bu filmleri takip eden meraklı ve dikkatli seyirciler, bununla yetinmiyor, kitaplara yöneliyor ve tarihi esasen kitaplardan öğrenmeye çalışıyor. Şimdi kültüre, sanata ve medeniyete en çok değer veren dergiler arasında yer alan Somuncu Baba Dergisi olarak TRT yetkililerinden önemli bir hizmeti daha istiyor ve bekliyoruz. Endülüs İslâm Devleti ve kahramanı Tarık bin Ziyad hakkında önemli bir dizi hazırlanmalıdır. Avrupa kıtasının en ucunda İslâm’ın bayrağını 8 asır dalgalandıran Müslümanların bu destanı mutlaka emek mahsûl bir dizi olarak kültürümüze kazandırılmalıdır. Bugüne kadar yapılan ve toplumda bir tarih şuuru uyandırmayı hedefleyen kurumun yöneticileri, bu hizmetlerini, “Endülüs ve Tarık bin Ziyad” filmi ile taçlandırılmalıdır. Arap ve İslâm dünyasında da büyük alâka uyandıracak kesin olan Endülüs filmi hemen çekilmeye başlanmalıdır. Emperyalist ülkelerin büyüğü, sığır çobanları için binlerce kovboy filmi çekerken, dünyaya insanlığı ve medeniyeti öğreten ecdadımız hakkında da benzer seçkin filmler hazırlamalı ve bunları dünyaya göstermeliyiz. Böyle bir proje geciktirilmeden hayata geçirilmelidir. İslâm ve Türk tarihlerinde yaşamış, zaferler kazanıp destanlar yazmış bu kahramanları biz, hem gençlerimize tanıtmalı ve sevdirmeliyiz, hem de dünyanın her tarafına ulaştırıp Türkiye’nin bugünkü gücünü nereden aldığını dosta/düşmana göstermeliyiz. Böylece yeryüzündeki bütün masumlara, mağdurlara ve mazlumlara niçin sahip çıktığımız, zalimlere karşı nasıl direndiğimiz ve kanlı emperyalist hesapları neden her zaman inançla, cesaretle ve metanetle bozduğumuz da gün gibi ortaya çıkmış olur.

Misk Kokulu Gül Çiçeklerimiz

“Öğretmenin yüreği bir pamuk denizi kadar beyaz bulutlarla kaplı, yükünü boşaltmamış yağmur bulutları kadar içi doludur. Havaya, denize, toprağa düşen cemre gibi çiçeklerinin gönüllerine düşer.”

Çocuklarımız: en büyük değer, paha biçilemeyen bir kıymettir. Hangi bahçenin çiçeği olursa olsun aynı şefkati, aynı sevgiyi, aynı ölçüde hak ettiğini bütün insanların bilmesi ve uygulaması gerekir. Dünyanın değişik köşelerinde, ıssız bucaksız yerlerde açan nâdîde çiçekler olur. Kimsenin dikkatini çekmez, buruşur, heder olur gider. Elverişsiz şartlarda yetişen çocukların, o ender zekâların heder olması gibi. Yetişirken açılan derin ruhsal yaralar, yetişkinlerdeki çarpıklıklar, çocukluk döneminde ekilen olumsuz tohumların eseridir.

Misk kokulu narin ve nâdîde gül çiçeklerimiz, ilim kılıcını kuşanıp ahlâk kalkanını eline alarak meydana çıktığında nevrüzden daha özgür, kardelenlerden daha güçlü ve dayanıklıdır. Onlar lâlelerin görkemini, zambakların sessizliğini temsil eder. Sesleri o kadar gür çıkar ki seslendiklerinde Erciyes gibi başı dumanlı yüce dağları aşarak yol bulur. Hiçbir şebnem, bir çocuğun yanağındaki kadar güzel gülümsemez sabaha, hiçbir karanfil, bir çocuk kadar tatlı ve mahzun ağlayamaz. Ve hiçbir cevherin ağırlığı o gözyaşının zerresi ile teraziye girip, tartılamaz.

Anlaşılmayan bir değer, ortam bulamayan bir zekâ nerelere sürüklenir. Sevgi ve dünya nimetlerinden yoksun, çevresini araştıran zeki ve duyarlı çocuklar yok olup gitmekte, insanlar da bunları seyretmektedir. Düşünen, soran, sorgulayan afacan çocuklar... Ailesi tarafından anlaşılmayan, itilip kakılan çocuklar... İletişimsizlikten dolayı kaybettiğimiz çocuklar... Bunların hesabını kim verecek?

Çiçekleri ne toprak, ne su, ne hava, ancak bahçıvanın sevgisi yetiştirir. Çocukları anne-babaları, öğrencileri de öğretmenleri yetiştirir. Yetimi, öksüzü ve kimsesizi bağrına basacak, sıcacık kucağına alarak, hasretle beklediği gerçek sevgiyi tattıracak yiğitlere çok ama çok ihtiyaç var. Bahçıvanların gülistanından topladığı çiçeklerin yüzlercesini hatta binlercesini öğretmenler topluyor. Hiç kimse öğretmenler kadar verimli olamaz ve ürün alamaz. Çünkü öğretmenler yaratılmışların en şerefli ve en üstünü olan

“Öğretmen, göklerin kurşun rengine boyandığı soğuk bir rüzgâr gibi tehditlerin savrulduğu anlarda bile ümidini kaybetmez.”

insanı yetiştiriyor. Dünya güzeli nâdîde gülleri, menekşeleri, çiğdemleri, gelincikleri, lâleleri, sümbülleri, kardelenleri, zambakları yetiştiriyor. Öğretmenin derdiklerini kimse deremez ve toplayamaz. Bir eğitimcinin tesiri, samimiyeti ve şefkati kadar büyük olur. Samimiyeti fedakârlıklarında görünür.

Öğretmen, göklerin kurşun rengine boyandığı soğuk bir rüzgâr gibi tehditlerin savrulduğu anlarda bile ümidini kaybetmez. Islak haberler-

le yürekleri üşüyen insanlara kucağını açar. Soğukta, tipide, yağmurda, karda, fırtınada kalan çiçekse; işte o zaman öğretmenin yüreği parçalanır, can evinden vurulur. Hemen çiçeğine koşar elinden tutar, bağrına sıkıca basar.

Öğretmenin yüreği bir pamuk denizi kadar beyaz bulutlarla kaplı, yükünü boşaltmamış yağmur bulutları kadar içi doludur. Havaya, denize, toprağa düşen cemre gibi çiçeklerinin gönüllerine düşer. Diriliş sıcaklığı her yeri kaplar, yayılır ve dağılır. Asalet ve zarafetle açan pembe benekli orkideler, gülüşüyle gönlümüzü ısıtan hercâî menekşeler, kadife gibi yumuşacık kumaşıyla al yazmalı güller, zambaklar, begonya ve leylaklar yetiştiren o kutsal eller ne kadar öpülse azdır.

Öğretmenin sınıfında öğrenciler bülbül gibi, kanaryalar gibi bestelerini şakiyacak, narçişekleri gibi meyveye duracak, mis gibi kekik kokuları her yeri saracak, öğretmen de zevkle bu güzellikleri seyrederek mutlu olacak. Tatmayan bilmez derler. Gerçekten de öyle. Çiçekleri koklayıp, bülbülleri dinlemenin zevkini ancak yaşayanlar bilir.

Bu sevda öyle bir sevda ki, buna gönül verenlerden daha büyük gönüllü kim olabilir? Bu davaya gönül vermiş kahramanlardan daha büyük kahramanların sayısı her halde çok azdır. Dünyanın en büyük cihangirleri kalplerin fatihleri değil midir? Çiçeğe sevdalanmak, çiçeklerle bir olmak, çiçekle yatıp çiçekle kalkmak. Gece rüyalarında çiçekleriyle olmak. Renklerin sesiyle

konusan kadife gönüllü çiçekleri öpüp koklamak, bağrına basmak, gözlerinin içine bakıp gözlerinde kaybolmak, gittiğin yere beni de götür diye bilmek.

Gönül yamaçlarımızda sevdiklerimiz için özenle yetiştirdiğimiz güllerimizin, gecenin gül yüzlü vaktinde el açıp boyun bükerek bizim için dua etmesi ne güzel ne hoş olur değil mi? Bizim de onlara sunacağımız güzel sözlerimiz olmalı değil mi? Sevgi bahçelerinden devşirilen çiçekler ve özlemlerimiz sevdiklerimiz için değil mi? Canânımız için, gecenin en mahrem saatlerinde beyaz sayfalara dökülen sözlerimiz ve kalbimizin küt küt atan sesi, bir kuşun pır pır atan yüreği, yerinden çıkarcasına atan kalp sesleri... Sayfalara nakış nakış yazılan sözler ve hayaller... Aşk

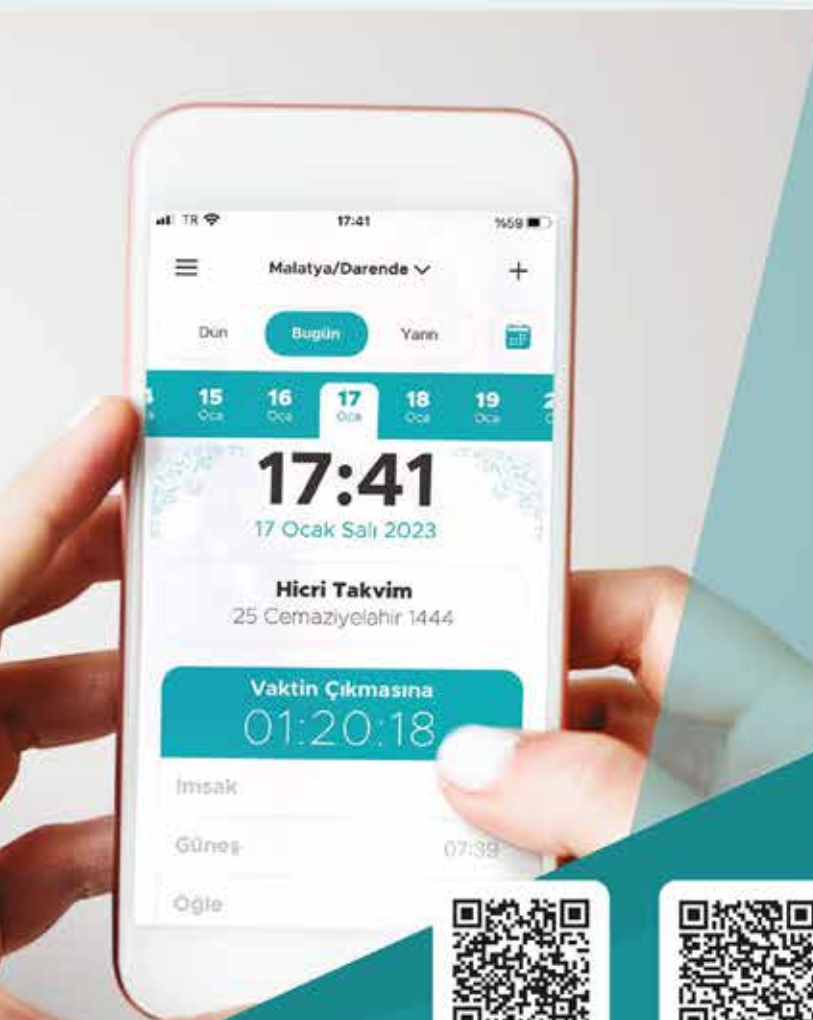
yangını taşıyan yüreklere esen tatlı meltemler... Seherde yürek yakarak esen yeller...

Sevdiğimiz içimizdeki yangınla, yüreğimizde akan çağlayanlar ve hiç dinmeyen gözyaşlarımızla, hasret kokulu rüzgârlarla ona ulaşmayı arzulamamız. Hasret ve özlemle ufuklara sığmayan bakışlar, derin ve mehtaplı bir gece gibi bizi başka bir âleme götürüyor. Gözler nemleniyor, baharda biriken şebnemler gibi gözyaşlarımız yanaklardan süzülerek dökülmeye başlıyor. Çiçeklerim bana ben de çiçeklere tutkunum. Sevenlerim olduğu için kendimi mutlu hissediyorum. Sevenlerim var oldukça ne gam ne keder.

Yüreğine aşkı koyanlar hep güzelliklere kapı aralarlar. Hakka tutkun âşıklar gökyüzünden yağan rahmet yağmurlarıyla ıslanırlar. Sevdâyı ve vefâyı yüreğine nakış gibi işleyenlere ne mutlu... Elimizde bir demet gülümüz, bedenimizde titreyen bir yüreğimiz var mı? Güller solmadan, gözler ve gönüller ağlamadan el açıp, boyun büküp yalvarmak gerekmiyor mu?

Öyle sözler vardır ki, kafiyesi gözyaşdır, yanan bir yüreğin sancısıdır. Bu söz sahipleri sırtlarında derin sancılar taşıyan sevda hamalıdır. Gözler meçhule, gönüller hüzne dalar. Sonbahar sararan yaprakları düşürürken, içimizi titreten buruk havalar bize el sallar. Her yılın başında hüznü, üzüntüyü hatırlatan Eylül'le ders başı yapmanın heyecanı minik yürekleri hoplatır. Haziran ayının gelmesiyle sevgi, bilgi, ilgiyle geçen huzurlu ve mutlu bir yılın sonunda vedalaşma vakti gelir. Üç aylık uzun bir aranın ardından özlemimiz sona ermiş, artık çok sevdiğimiz okulumuza, sevgili öğretmenimize ve can dostlarımız olan arkadaşlarımıza kavuşmuş oluruz.

Ne mutlu yüreği sevgi dolu gönül fatihlerine. Gönül dolusu sevgiler sunuyor mübarek ellerinden öpüyoruz. İyi ki varsınız değerli eğitim neferleri. Hakkınız ödenmez. Sağ olun, var olun.

Nasihat Takvimi

ARTIK CEBİNİZDE!

Google play

Download on the App Store

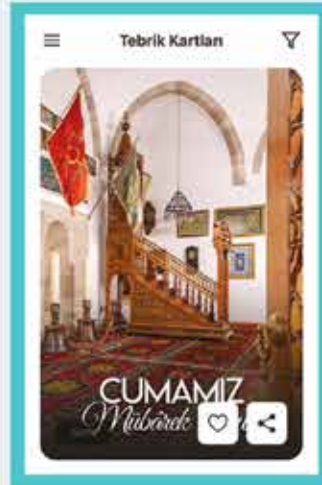
Nasihat Takvimi Mobil Uygulamasını Android ve iOS için indirebilirsiniz.

NASİHAT TAKVİMİ

Nasihat Yayınları tarafından hazırlanan Nasihat Takvimi'ni mobil telefonunuzdan takip edebilirsiniz.

- Namaz Vakitleri
- Bilgilendirici İçerikler
- Tebrik Kartları
- Dini Gün ve Geceler
- İmsakiye
- Kible Bul

DİVÂN-I HULÛSİ-İ
DÂRENDEVÎ'NİN SESİ

Divan Radyo

YAYIN HAYATINA
DEVAM EDİYOR

HULÛSİ AŞK

Gülzar-ı
Muhabbet

HALİL NECİPOĞLU

Divân
RADYO

www.divanradyo.com

Google play

Download on the
App Store

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı'nın yayın hizmetlerinden biri olan Divan Radyo yayın hayatına başladı. Radyomuzda Osman Hulûsi Efendi'nin Divân-ı Hulûsi-i Dârendevî adlı eserinden ilahi ve şiir dinletileri başta olmak üzere dinî ve tasavvufî yayınlar yapılmaktadır. Radyomuzu web sayfamız üzerinden ve telefonunuza yükleyeceğiniz mobil uygulamalar ile dinleyebilirsiniz. İlginiz için teşekkür ederiz...

